

Міністерство освіти і науки України
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ
У НАВЧАННІ, ВИКЛАДАННІ
Й НАУКОВІЙ (ТВОРЧІЙ) ДІЯЛЬНОСТІ
В ХЕРСОНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Збірник нормативних документів

Херсон
2019

*Затверджено на засіданні вченої ради університету
(протоколі від 20 грудня 2019 року № 6)*

Загальна редакція Олександра Співаковського, ректора Херсонського державного університету, члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора, заслуженого працівника освіти України.

Упорядники: Сергій Омельчук, Валерія Блах, Віталій Кобець.

Академічна доброчесність у навчанні, викладанні й науковій (творчій) діяльності в Херсонському державному університеті / заг. ред. О. Співаковський; упорядн. С. Омельчук, В. Блах, В. Кобець. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2019. – 112 с.

У виданні представлено нормативні документи Херсонського державного університету (положення, правила, накази й розпорядження), Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, що визначають сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Розраховано для всіх учасників освітнього процесу (здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, голів спеціалізованих учених рад, головних редакторів наукових видань, керівників структурних підрозділів тощо).

ЗМІСТ

Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу Херсонського державного університету	4
Положення про Комісію з питань академічної доброчесності Херсонського державного університету	12
Склад комісії з питань академічної доброчесності Херсонського державного університету	15
Порядок виявлення та запобігання академічному плагіату у науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти Херсонського державного університету ...	17
Витяг із Положення про кваліфікаційну роботу (проект)	30
Витяг із Положення про організацію освітнього процесу у Херсонському державному університеті	33
Наказ ректора університету від 07.11.2018 № 926-Д «Про використання в роботі методичних рекомендацій МОН України для ЗВО з підтримки принципів академічної доброчесності»	34
Розпорядження проректора з наукової роботи від 03.09.2018 № 18 «Про використання в роботі Рекомендацій щодо запобігання академічного плагіату та виявлення його в наукових роботах»	61
ДОДАТКИ	62
Додаток 1. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту»	62
Додаток 2. Рекомендації НАЗЯВО для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності	80
Додаток 3. Лист МОН України від 14.03.2018 № 1/9-150 «Про відповідальність спеціалізованих вчених рад за прийняті ними рішення про присудження наукових ступенів»	99
Додаток 4. Лист МОН України від 19.03.2018 № 1/9-163 «Про відповідальність керівників та вчених (науково-технічних) рад закладів вищої освіти (наукових установ) за прийняті ними рішення про присвоєння вчених звань»	101
Додаток 5. Лист МОН України від 15.08.2018 № 1/11-8681 щодо використання у роботі «Рекомендацій щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо)»	103
Додаток 6. Лист МОН України від 14.09.2018 № 1/9-553 «Про відповідальність спеціалізованих вчених рад за прийняті ними рішення про присудження наукових ступенів»	110

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Херсонського державного
університету від 02.02.2018 № 76-Д

Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу Херсонського державного університету

1. Загальні положення

1.1. Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу Херсонського державного університету (далі – Положення) закріплює моральні принципи, норми та правила етичної поведінки, професійного спілкування між педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками, здобувачами вищої освіти Херсонського державного університету (далі – Університет).

1.2. Положення розроблено відповідно до Конституції України, Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII; Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII; Закону України «Про наукову і науковотехнічну діяльність» від 25.12.2015 № 922-VIII; Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 05.12.2012 № 5460-17; Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII; Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII; Статуту Херсонського державного університету, Колективного договору між ректором та профкомом профспілкової організації співробітників Херсонського державного університету на 2016-2020 роки та інших нормативно-правових актів України та нормативних актів Університету.

1.3. Мета Положення полягає в дотриманні високих професійних стандартів в усіх сферах діяльності університету (освітній, науковій, науковотехнічній, інноваційній, культурній, спортивній, мистецькій, фінансовогосподарській тощо), підтримки особливих взаємовідносин між учасниками освітнього процесу, запобігання порушення академічної доброчесності.

1.4. Учасники освітнього процесу, усвідомлюючи свою відповідальність за неналежне виконання функціональних обов'язків, формування сприятливого академічного середовища для забезпечення дієвої організації освітнього процесу, розвитку інтелектуального, особистісного потенціалу, підвищення престижу Університету, зобов'язуються виконувати норми цього Положення.

1.5. Норми Положення закріплюють правила поведінки в усіх сферах діяльності університету.

2. Основні терміни та визначення

Академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Автор – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір.

Учасники освітнього процесу – здобувачі освіти; педагогічні, науковопедагогічні та наукові працівники; батьки здобувачів освіти; фізичні особи, які провадять освітню діяльність; інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу в порядку, визначеному університетом.

Твір (робота, матеріал) – інформація, як результат наукової чи навчально-методичної діяльності конкретної особи (чи у співавторстві), представлена на паперових носіях або в електронному форматі в мережі Інтернет (монографія, підручник, навчальний посібник, стаття, тези, препринт, автореферат і рукопис дисертації (дисертаційна робота), магістерська чи бакалаврська робота, курсова робота чи проект, реферат, есе, контрольна робота тощо).

Плагіат – привласнення авторства на запозичений твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях запозичень без покликання на автора. Використання запозичених текстів у письмових роботах допускається за умови, що зазначені всі джерела запозичень.

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

Цитата – порівняно стислий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого (зокрема оприлюдненого в мережі Інтернет) твору, який використовується, з обов'язковим покликанням на його автора і джерело цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілишими власні твердження або для покликання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні.

Унікальність твору (роботи, матеріалу) – відсоткове співвідношення матеріалу, що не має збігів з іншими публікаціями, до загального обсягу матеріалу.

Мораль – система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та до суспільства; етика.

Етичні норми – система ідей і уявлень про правильну і неправильну поведінку, які вимагають виконання одних дій і забороняють інші.

Самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних, раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів.

Фабрикація – вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях.

Фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень.

Списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання.

Обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу. Формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування.

Хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будьяких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі.

Необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

3. Дотримання академічної доброчесності

3.1. Відповідальність за дотримання цінностей академічної доброчесності є водночас як особистим обов'язком кожного, так і спільною справою колективу Університету загалом.

3.2. Принципами академічної доброчесності в Університеті є:

Принцип законності. У своїй діяльності учасники освітнього процесу мають суворо дотримуватися законодавства, а також стимулювати до цього інших.

Принцип чесності та порядності. У освітній діяльності, у наукових дослідженнях, у практичній роботі тощо учасники освітнього процесу Університету зобов'язані діяти чесно, бути відвертими й у жодному разі свідомо не висувати неправдивих тверджень.

Принцип справедливості. У взаємовідносинах між учасниками освітнього процесу важливим є неупереджене ставлення один до одного, правильне й об'єктивне оцінювання результатів навчальної, дослідницької та трудової діяльності. Справедливість у викладанні, оцінці освітніх досягнень студентів, наукових дослідженнях, кар'єрному просуванні персоналу, отриманні будьяких нагород, відзнак, ступенів повинна ґрунтуватися на законних, прозорих, справедливих, передбачуваних, послідовних, неупереджених і об'єктивних критеріях.

Принцип взаємної довіри. Вільний обмін ідеями і свобода висловлювань ґрунтуються на взаємній повазі, яку поділяють всі учасники освітнього процесу, незалежно від віку, статі та положення в освітній та науковій ієрархії. Усі учасники освітнього процесу з повагою та доброзичливо ставляться до інших, їхніх думок, поглядів, переконань тощо.

Принцип компетентності й професіоналізму – усі учасники освітнього процесу зобов'язані здійснювати свою діяльність на високому професійному рівні, постійно підвищувати науковий та освітній рівні.

Принцип відповідальності. Учасники освітнього процесу мають брати на себе відповідальність за результати своєї діяльності, виконувати взяті на себе зобов'язання. Бути відповідальним – означає протистояти ганебним вчинкам, негативному впливу інших осіб і бути прикладом для інших.

3.3. Суб'єктами академічної доброчесності є всі учасники освітнього процесу Університету.

3.4. Дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу Університету передбачає:

- дотримання норм чинного законодавства;
- покликання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- надання достовірної інформації про методики й результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- об'єктивне оцінювання результатів навчання;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності учасниками освітнього процесу.

4. Види порушень академічної доброчесності

4.1. Порушенням академічної доброчесності вважається академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

4.2. Неприйнятними в освітній та науково-дослідницькій діяльності для студентів та працівників Університету є:

4.2.1. Шахрайство, а саме:

- фальсифікація або фабрикація інформації, наукових результатів та наступне використання їх в академічній роботі;
- посилення на джерела, які не використовувалися в роботі;
- підробка підписів в офіційних документах (залікових книжках, актах, звітах, угодах тощо);
- використання під час контрольних заходів заборонених допоміжних матеріалів або технічних засобів (шпаргалки, мікронавушники, телефони, планшети тощо);
- списування (реплікація) під час складання будь-якого виду підсумкового або поточного контролю;
- проходження процедур контролю знань підставними особами;

- здавання або репрезентація різними особами робіт з однаковим змістом як результату освітньої діяльності.

4.2.2. Несанкціонована співпраця, а саме:

- надання допомоги для здійснення акту академічної нечесності - навмисна чи усвідомлена допомога або спроба допомоги іншому вчинити акт академічної нечесності;
- придбання в інших осіб чи організацій з наступним поданням як власних результатів навчальної та наукової діяльності (звітів, рефератів, контрольних, розрахункових, курсових, випускних робіт, дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії (кандидата наук) та доктора наук, есе, статей, монографій тощо).

4.2.3. Пропонування чи отримання неправомірної винагороди під час оцінювання результатів успішності, виконання навчальних чи дослідницьких завдань.

4.2.4. Використання родинних або службових зв'язків для отримання позитивної або вищої оцінки під час складання будь-якого виду підсумкового контролю або переваг у роботі.

4.2.5. Внесення до списку авторів статей, монографій, підручників тощо осіб, які не брали участі в отриманні наукових результатів.

4.2.6. Інші види академічної нечесності.

5. Види академічної відповідальності учасників освітнього процесу

5.1. За порушення академічної доброчесності учасники освітнього процесу Університету можуть бути притягнені до такої відповідальності:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- позбавлення права брати участь у конкурсі на заміщення визначених законом посад;
- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із Університету;
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих Університетом пільг з оплати навчання.

5.2. Види академічної відповідальності учасників освітнього процесу:

- не привласнювати авторство на запозичений твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію;
- використовувати у своїх працях запозичення з обов'язковим покликанням на автора;
- не оприлюднювати (частково або повністю) наукові (творчі) результати, отримані іншими особами, як результати власного дослідження (творчості);

- відтворювати опубліковані тексти (оприлюднені твори мистецтва) інших авторів із зазначенням авторства;
- не оприлюднювати (частково або повністю) власні, раніше опубліковані наукові результати як нові наукові результати;
- не вигадувати даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- свідомо не змінювати або не модифікувати вже наявні дані, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- не надавати завідомо неправдиву інформацію щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу;
- не надавати (не отримувати) кошти, майно, послуги, пільги чи будь-які інші блага матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- свідомо не завищувати або занижувати оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

6. Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності

6.1. Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності учасниками освітнього процесу Університету визначається Комісією з питань академічної доброчесності учасників освітнього процесу Університету.

7. Права осіб, стосовно яких порушено питання про порушення ними академічної доброчесності

7.1. Кожна особа, стосовно якої порушено питання щодо порушення нею академічної доброчесності, має такі права:

- ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;
- особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;
- знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до відповідальності;
- оскаржити рішення про притягнення до відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.

8. Обов'язки учасників освітнього процесу

8.1. Науково-педагогічні, наукові і педагогічні працівники зобов'язані дотримувати в освітньому процесі та науковій (творчій) діяльності академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами вищої освіти.

8.2 Учасники освітнього процесу мають дотримувати моральних норм і правил етичної поведінки та принципів академічної доброчесності, зокрема:

- сприяти становленню та розвитку партнерських відносин між учасниками освітнього процесу;
- шанувати історію Університету, здобутки його визначних учених, педагогів, випускників, сприяти розвитку позитивної репутації Університету;
- шанобливо ставитися до державної символіки та символіки Університету;
- сприяти збереженню та примноженню традицій Університету, підвищувати престиж Університету досягненнями в навчанні, науці, спорті, творчості;
- зобов'язані зберігати та раціонально використовувати майно Університету;
- виявляти толерантність та повагу до культури, звичаїв та традицій, релігії студентів, співробітників Університету всіх національностей;
- допомагати учасникам освітнього процесу, що опинилися у скрутних життєвих обставинах.

9. Заходи з попередження недотримання норм та правил академічної доброчесності

9.1. Відповідно до п.1 ч.3 ст. 32 Закону України «Про вищу освіту» Університет зобов'язаний вживати заходи, зокрема шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності.

9.2. Для попередження недотримання норм та правил академічної доброчесності учасниками освітнього процесу в Університеті використовується такий комплекс профілактичних заходів:

- ознайомлення учасників освітнього процесу з документами, що унормовують запобігання академічного плагіату та встановлюють відповідальність за академічний плагіат;
- формування, видання та розповсюдження методичних матеріалів із визначенням вимог щодо належного оформлення посилань на використані в наукових і навчальних працях матеріали;
- проведення семінарів із здобувачами вищої освіти з питань інформаційної діяльності Університету, правильності написання наукових, навчальних робіт, правил опису джерел та оформлення цитувань;
- уведення до освітніх програм і навчальних планів підготовки фахівців з вищою освітою навчальних дисциплін, що забезпечують формування загальних компетентностей з дотримання етичних норм і принципів, коректного менеджменту інформації під час роботи з первинними та вторинними інформаційними ресурсами та об'єктами інтелектуальної власності;

- сприяння органам студентського самоврядування, первинній профспілковій організації студентів та аспірантів. Науковому товариству студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених в інформуванні осіб, які навчаються, про правила наукової етики;
- уведення до виховної роботи факультетів, кафедр, освітніх центрів заходів із формування у здобувачів вищої освіти етичних норм, що унеможливають академічний плагіат;
- експертна оцінка та (або) технічна перевірка (за допомогою спеціалізованих програмних засобів) щодо ознак академічного плагіату у випускних та дисертаційних роботах, підготовлених до захисту тощо.

10. Відповідальність за недотримання норм та правил академічної доброчесності

10.1. За порушення правил академічної доброчесності до педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників та здобувачів вищої освіти застосовуються заходи дисциплінарної відповідальності відповідно до вимог законодавства України, Статуту Університету, Правил внутрішнього розпорядку та інших нормативних актів Університету.

10.2. Порушення загальноприйнятих норм поведінки, ігнорування норм етики, моралі та громадської свідомості, етичних норм академічної та наукової діяльності розглядає комісія з питань академічної доброчесності та етики як вчинення аморального проступку, що за своїм характером несумісний із продовженням роботи, навчання в Університеті.

11. Прикінцеві положення

11.1. Положення затверджується рішенням вченої ради Університету та вводиться в дію наказом ректора університету.

11.2. Зміни та доповнення до Положення вносяться за рішенням Вченої ради ХДУ та вводяться в дію наказом ректора університету. Положення скасовується у такому самому порядку.

11.3. Контроль за виконанням вимог Положення несуть посадові особи університету відповідно до своїх функціональних обов'язків.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Херсонського
державного університету
від 02.02.2018 № 77-Д

Положення про Комісію з питань академічної доброчесності Херсонського державного університету

1. Загальні положення

1.1. Комісія з питань академічної доброчесності (далі - Комісія) Херсонського державного університету (далі – Університет) – це незалежний колегіальний орган, наділений правом виявляти та встановлювати факти порушення академічної доброчесності учасників освітнього процесу Університету.

1.2. Комісія у своїй діяльності керується Конституцією України, Законом України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII; Законом України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII; Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 25.12.2015 № 922-VIII; Законом України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 05.12.2012 № 5460-17; Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII; Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII; Статутом Херсонського державного університету, Колективним договором між ректором та профкомом профспілкової організації співробітників Херсонського державного університету на 2016-2020 роки, цим Положенням та іншими чинними в Університеті нормативними актами.

1.3. Будь-який учасник освітнього процесу, який став свідком або має причину вважати, що стався факт порушення академічної доброчесності, має право повідомити про це Комісію. Необґрунтовані скарги, скарги без підпису до розгляду не приймаються.

1.4. Будь-який учасник освітнього процесу може звернутися до Комісії за консультацією щодо питань, пов'язаних з порушенням академічної доброчесності.

2. Організація роботи Комісії

2.1. Склад Комісії затверджується наказом ректора Університету за поданням вченої ради Університету.

2.2. До складу Комісії входять:

- за посадами: проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи, проректор з наукової роботи, особа, на яку покладено повноваження з питань запобігання та виявлення корупції, вчений секретар університету, директор Наукової бібліотеки, вчені секретарі спеціалізованих вчених рад, керівник навчального відділу, керівник навчально-методичного відділу, керівник відділу з питань інтелектуальної власності, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених Університету;
- інші особи.

2.3. Голова, заступник голови та секретар Комісії обираються з числа осіб, зазначених у пункті 2.2.

Голова веде засідання, підписує протоколи та рішення тощо.

За відсутності голови Комісії його обов'язки виконує заступник.

Секретар Комісії здійснює повноваження щодо ведення протоколу засідання, технічної підготовки матеріалів до розгляду їх на засіданні тощо.

2.4. Членство у Комісії припиняється:

- у зв'язку з припиненням трудових відносин з Університетом або внаслідок переведення на іншу посаду, яка не відповідає пункту 2.2. цього Положення;
- з власної волі.

2.5. Організаційною формою роботи Комісії є засідання, що скликаються у разі потреби розв'язання оперативних питань.

2.6. Комісія може здійснювати свої повноваження за умови, що кількість її членів, присутніх на засіданні, складатиме не менше ніж дві третини її складу, визначеного наказом ректора Університету.

2.7. Рішення приймаються відкритим голосуванням. Рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини присутніх на засіданні членів Комісії.

2.8. У разі рівного розподілу голосів, голос голови Комісії є вирішальним.

2.9. За результатами засідання Комісії складається протокол, який підписує голова (в разі його відсутності – заступником) та секретар.

2.10. Результати розгляду заяв щодо порушення академічної доброчесності доводяться до відома ректора Університету для подальшого реагування.

3. Повноваження комісії

Комісія має такі повноваження:

- виявляти та встановлювати факти порушення академічної доброчесності учасників освітнього процесу Університету;
- проводити інформаційну роботу щодо популяризації принципів академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу;
- готувати пропозиції щодо підвищення ефективності впровадження принципів академічної доброчесності в освітню та наукову діяльність університету;
- надавати рекомендації та консультації щодо способів і шляхів дотримання академічної доброчесності учасників освітнього процесу Університету;
- отримувати і розглядати заяви щодо порушення академічної доброчесності учасників освітнього процесу Університету;
- залучати до своєї роботи експертів з відповідних галузей, а також використовувати технічні і програмні засоби для достовірного встановлення фактів порушення норм академічної доброчесності за поданою заявою;
- сприяти попередженню випадків академічної недоброчесності;
- доводити результати розгляду заяв щодо порушення академічної доброчесності до відома керівництва університету та вченої ради.

4. Заключні положення

4.1. Це Положення затверджується рішенням вченої ради університету та вводиться в дію наказом ректора.

4.2. Зміни та доповнення до Положення вносяться за рішенням вченої ради університету та вводяться в дію наказом ректора.



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАКАЗ

“ 04 ” грудня 2019 р. м. Херсон

№ 1022-Д

Про затвердження складу комісії
з питань академічної доброчесності
Херсонського державного університету

На підставі рішення вченої ради Херсонського державного університету (протокол від 25.11.2019 № 5)

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити такий склад комісії з питань академічної доброчесності Херсонського державного університету:

Омельчук С.А., проректор з наукової роботи;

Тюхтенко Н.А., проректорка з навчальної та науково-педагогічної роботи;

Цапів А.О., вчена секретарка спеціалізованої вченої ради К 67.051.05;

Окунович Т.Г., вчена секретарка спеціалізованої вченої ради Д 67.051.03;

Денисенко В.В., вчена секретарка спеціалізованої вченої ради К 67.051.02;

Арустамова Н.А., директорка Наукової бібліотеки;

Блах В.С., керівниця відділу з питань інтелектуальної власності;

Воропай Н.А., вчена секретарка університету;

Глухов І.Г., голова Наукового товариства студентів, аспірантів і молодих учених університету;

Кобець В.М., керівник відділу із забезпечення якості освіти;

Косякова Т.О., керівниця навчального відділу;

Парасочкіна К.В., начальниця юридичного відділу;

Полякова Г.М., керівниця навчально-методичного відділу;

Шорнік В.М., уповноважений з питань запобігання та виявлення корупції;

Беляєв Ю.І., радник ректора, голова Конференції трудового колективу університету;

Коваль В.Ю., голова профкому викладачів та співробітників ХДУ.

2. Проректорці з міжнародних зв'язків, науково-педагогічної роботи та комунікаційних технологій Лавриковій О.В. забезпечити оприлюднення затвердженого складу комісії з питань академічної доброчесності Херсонського державного університету на офіційному сайті університету в розділі «Інформація» (папка «Академічна доброчесність»).

3. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.

Ректор



Олександр СПИВАКОВСЬКИЙ

Наталія Воропай
Валерія Блах

Ознайомити: проректорів, деканів факультетів, завідувачів загальноуніверситетських кафедр, керівників структурних підрозділів.

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Херсонського
державного
університету
04.12.2019 № 1017-Д

Порядок
виявлення та запобігання академічному плагіату у
науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти
Херсонського державного університету

1. Призначення та сфера використання

1.1. Порядок є складовою системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (системи внутрішнього забезпечення якості) Херсонського державного університету (далі – Університету).

1.2. Порядок передбачає заходи організаційного характеру, спрямовані на виявлення академічного плагіату та запобігання фактів недоброчесності в академічній спільноті Університету

2. Законодавчо-нормативне забезпечення

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII.
4. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР.
5. Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15.05.2018 № 2415-VIII.
6. Методичні рекомендації Міністерства науки і науки України (даної МОН) для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності.
7. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2019 № 977).
8. Статут Херсонського державного університету, 2019 р.
9. Стратегічний план розвитку Херсонського державного університету на 2018-2023 рр.
10. Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу Херсонського державного університету (наказ ХДУ від 02.02.2018 № 76-Д).
11. Положення про Комісію з питань академічної доброчесності Херсонського державного університету (наказ ХДУ від 02.02.2018 № 77-Д).

12. Положення про кваліфікаційну роботу (проєкт) (наказ ХДУ від 01.11.2019 № 880-Д).
13. Положення про організацію освітнього процесу в Херсонському державному університеті (наказ ХДУ 01.11.2019 № 881-Д).
14. Положення про інституційний репозитарій Херсонського державного університету.
15. Наказ ХДУ від 07.11.2018 № 926-Д «Про використання в роботі методичних рекомендацій МОН України для ЗВО з підтримки принципів академічної доброчесності».

3. Визначення та скорочення

3.1. Основні терміни та визначення відповідають розділу 2 Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу Херсонського державного університету (наказ Херсонського державного університету від 02.02.2018 № 76-Д).

4. Мета і завдання

4.1. Метою системи є ефективне виявлення та запобігання поширенню плагіату в роботах здобувачів вищої освіти всіх освітніх рівнів та форм навчання, розвиток навичок добросовісної та коректної роботи із джерелами інформації; дотримання вимог наукової етики та поваги до інтелектуальної власності інших осіб; активізацію самостійності та індивідуальності при створенні власних творів, а також підвищення відповідальності за порушення загальноприйнятих правил цитування.

4.2. Основні завдання:

4.2.1. Формування академічної і професійної етики та поваги до авторських прав;

4.2.2. Забезпечення дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти (перевірка письмових робіт з метою виявлення текстових та інших запозичень без коректних посилань);

4.2.3. Впровадження практики коректного цитування шляхом закріплення визначення поняття та форм плагіату, методів запобігання його поширенню, виявлення академічного плагіату, процедури розгляду та фіксування фактів плагіату, а також наслідків його вчинення в межах Університету;

4.2.4. Попередження плагіату шляхом формування завдань для навчальних робіт з використання педагогічних інновацій, що сприяють розвитку творчого підходу здобувачів вищої освіти до їх виконання.

5. Загальні положення

5.1. В Університеті перевірка на академічний плагіат підлягають кваліфікаційні та інші роботи (наукові статті, тези тощо) здобувачів вищої освіти усіх ступенів вищої освіти.

5.2. Об'єктами виявлення плагіату є результати освітньої і наукової діяльності здобувачів вищої освіти усіх форм навчання та кваліфікаційних рівнів освіти, в процесі якої готуються кваліфікаційні та інші роботи здобувачів вищої освіти.

6. Процедури та заходи щодо запобігання і попередження академічного плагіату:

6.1. Формування атмосфери, яка не сприймає академічну нечесність та передбачає:

6.1.1. Формування, видання та розповсюдження методичних рекомендацій із зазначенням вимог щодо коректного оформлення посилань на використані матеріали наукових і навчальних праць;

6.1.2. Ознайомлення учасників освітнього процесу Університету з цим Порядком та іншими документами, що унормовують запобігання академічного плагіату та встановлюють відповідальність за академічний плагіат;

6.1.3. Введення до освітніх програм і навчальних планів підготовки здобувачів вищої освіти навчальних дисциплін, які забезпечують формування у них загальних компетентностей щодо дотримання норм наукової етики, коректного використання матеріалів із опублікованих джерел інформації та об'єктів інтелектуальної власності.

6.1.4. Сприяння органам студентського самоврядування, первинній профспілковій організації студентів, Науковому товариству студентів і аспірантів, Раді молодих вчених в інформуванні здобувачів вищої освіти про правила наукової етики;

6.1.5. Введення до планів виховної і соціально-гуманітарної роботи факультетів, кафедр заходів, спрямованих на формування у здобувачів вищої освіти етичних норм, що унеможливають академічний плагіат;

6.1.6. Розміщення на офіційному сайті Університету матеріалів щодо етичних норм публікацій та рецензування.

6.2. Надання здобувачам вищої освіти всебічної консультативної допомоги науковими керівниками (науковими консультантами) на усіх етапах виконання навчальних і наукових робіт.

6.3. Ознайомлення учасників освітнього процесу Університету з нормативною базою щодо запобігання та виявлення академічного плагіату.

6.4. Інформування здобувачів вищої освіти щодо рекомендованих показників унікальності текстів навчальних і наукових робіт та відповідальності у випадку виявлення фактів академічного плагіату.

6.5. Публічний захист кваліфікаційних робіт, оприлюднення списку захищених кваліфікаційних робіт в інституційному репозитарії Університету.

6.6. Ознайомлення з кращими зразками кваліфікаційних робіт, публікаціями у фахових виданнях та виступами на наукових конференціях нових здобувачів вищої освіти.

6.7. Розміщення кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти усіх форм навчання та кваліфікаційних рівнів в репозитарії Університету.

6.8. Організацію Науковою бібліотекою Університету заходів з популяризації основ інформаційної культури та правил наукової етики.

7. Процедура перевірки робіт на унікальність

7.1. Після рекомендації наукового керівника кваліфікаційна робота (проект) має бути передана здобувачем вищої освіти для зовнішньої перевірки на унікальність в Наукову бібліотеку не пізніше як за місяць до її захисту. Контроль за порівнянням друкованої та електронної версій роботи забезпечує науковий керівник і здобувач вищої освіти.

7.2. Підготовка здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи до перевірки на унікальність у двох електронних примірниках (далі – примірниках) у форматах DOC, або DOCX, або RTF: (1) повний текст кваліфікаційної роботи і (2) текст кваліфікаційної роботи, в якому має бути видалений титульний аркуш, “ЗМІСТ”, “ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ”, “ДОДАТКИ”, рисунки і таблиці у вигляді скриншотів і/або переданого тексту. В назву файлів необхідно включити прізвище виконавця, факультет, рік (наприклад, Petrenko_fbge_2019 і Petrenko_fbge_2019_check для повного файлу і файлу для перевірки відповідно).

7.3. Завідувач кафедри доручає здобувачам вищої освіти після рекомендації науковими керівниками (але не пізніше, ніж за місяць до проведення атестації здобувачів вищої освіти), упродовж трьох робочих днів переслати з власної електронної пошти у двох зазначених у п.1.1 примірниках кваліфікаційні роботи на корпоративну електронну пошту помічнику декана із забезпечення якості освіти відповідного факультету.

7.4. Після закінчення терміну подачі матеріалів помічнику декана із забезпечення якості освіти відповідного факультету, зазначеного у п.7.3, упродовж наступного робочого дня помічник декана відповідного факультету з власної корпоративної електронної пошти має переслати у двох зазначених у п.1.1 примірниках кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти з усіх спеціальностей факультету на корпоративну електронну пошту помічника директора/директорки Наукової бібліотеки із забезпечення якості освіти разом із супровідним листом, в якому визначений перелік здобувачів, тематика їх кваліфікаційних робіт.

7.5. Помічник директора/директорки Наукової бібліотеки із забезпечення якості освіти упродовж 5-15 робочих днів організовує проведення перевірки кваліфікаційних робіт на унікальність із використанням системи UNICHECK або іншого рекомендованого МОН програмного забезпечення для перевірки на унікальність. Для кожної кваліфікаційної роботи система виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості генерує звіт подібності.

7.6. Довідки про перевірку та звіти подібності пересилаються помічником директора/директорки Наукової бібліотеки із забезпечення якості освіти з його корпоративної електронної скриньки на корпоративну електронну адресу

помічника декана із забезпечення якості освіти, який, в свою чергу, відправляє цю інформація на корпоративні електронні адреси секретарів атестаційної комісії кафедр відповідного факультету. Секретар атестаційної комісії надає науковим керівникам, рецензентам і експертній комісії за цією спеціальністю довідки про перевірку зі звітами подібності. Після ознайомлення з довідками і звітами подібності науковий керівник готує відгук, а рецензент – рецензію на кваліфікаційну роботу здобувача. У відгуку і рецензії має бути обґрунтований відсоток збігів у кваліфікаційній роботі (цитування або плагіат).

7.7. Після ознайомлення з довідками і звітами подібності членами комісій з передзахисту відбувається попередній захист здобувачами їхніх кваліфікаційних робіт комісіями наукових керівників відповідних кафедр і проводиться експертиза кваліфікаційних робіт провідними вченими кафедр. Протягом двох тижнів експертна комісія за спеціальністю на основі результатів попереднього передзахисту, довідок про перевірку і звітів подібності з Наукової бібліотеки, відгуків наукових керівників і рецензій рецензентів готує експертний висновок, в якому пояснює причини збігів/ідентичностей (зокрема, плагіат чи цитування) і відображає рівень унікальності кваліфікаційних робіт здобувачів. Звіт подібності є одним із документів, на підставі яких кафедра, на якій готується кваліфікаційна робота, приймає рішення про унікальність роботи і готує експертний висновок про допуск роботи до захисту. У разі недотримання мінімального рівня унікальності (для СВО «магістр» 60%; для СВО «бакалавр» 55%) робота автоматично не допускається до захисту. Копію звіту подібності та висновку про допуск роботи до захисту автор може отримати на кафедрі за письмовим запитом. Обов'язковим додатком до кваліфікаційної роботи є довідка про перевірку роботи в системі UNICHECK або іншого рекомендованого МОН програмного забезпечення для перевірки на унікальність, завірена підписом директора/директорки та печаткою Наукової бібліотеки.

7.8. За результатами перевірки кваліфікаційних робіт на унікальність застосовуються наступні критерії (округлення до цілих чисел відбувається за стандартними правилами):

Унікальність	СВО «магістр»	СВО «бакалавр»	Рекомендація
Високий рівень	90-100	82-100	Відмінний рівень унікальності, робота рекомендується до атестації
Середній рівень	70-89	64-81	Добрий рівень унікальності, робота рекомендується до атестації
Низький рівень	60-69	55-63	Задовільний рівень унікальності, робота рекомендується до атестації із зауваженнями

Дуже низький рівень	51-59	51-54	Дуже низький рівень унікальності, робота потребує суттєвого доопрацювання, робота не рекомендується до атестації
Незадовільний рівень	0-50	0-50	Незадовільний рівень унікальності, робота не рекомендується до атестації

Для робіт з високим, середнім і низьким рівнем унікальності готується звіт експертної комісії за цією спеціальністю. Всі експертні висновки надаються комісії з академічної доброчесності разом із довідками про рівень збігів/ідентичностей і звітами подібності.

7.9. Для доопрацювання робіт, які не пройшли перевірку з першого разу, і мають дуже низький або незадовільний рівень унікальності, надається 5 робочих днів на усунення недоліків виявлених програмою UNICHECK або іншими рекомендованими МОН програмами, після чого до даних робіт застосовуються п.п. 7.1.-7.8. Якщо після другої перевірки рівень унікальності кваліфікаційної роботи залишився на дуже низькому або незадовільному рівні, ця робота вважається такою, що не пройшла перевірку на плагіат. Здобувач вищої освіти має право на доопрацювання кваліфікаційної роботи і подачі її на розгляд до атестації на відповідній освітній програмі на наступний навчальний рік. У разі незгоди з результатами звіту подібності на унікальність або з результатами експертного висновку про наявність плагіату здобувач вищої освіти має право на апеляцію.

7.10. Повні тексти кваліфікаційних робіт, які пройшли успішний захист на атестації здобувачів вищої освіти, розміщуються упродовж наступного місяця в репозитарії Наукової бібліотеки.

7.11. Кваліфікаційні роботи, які мають найвищий рівень унікальності за поточний навчальний рік, отримують рекомендації на заохочення здобувачів вищої освіти і наукових керівників на рівні університету за результатами експертних висновків кафедр.

8. Процедура оскарження результатів перевірки на унікальність

8.1. У разі незгоди з результатами звіту подібності на унікальність або з результатами експертного висновку про наявність плагіату здобувач вищої освіти має право на письмову апеляцію секретарю комісії з питань академічної доброчесності на наступний робочий день після отримання інформації від секретаря атестаційної комісії стосовно недопуску його кваліфікаційної роботи до атестації здобувачів вищої освіти. Апеляція подається на ім'я голови комісії з питань академічної доброчесності на наступний робочий день після оголошення результатів перевірки. При розгляді апеляцій на результати перевірки навчальних та кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти до

складу апеляційної комісії обов'язково залучаються провідні вчені цієї спеціальності і представник органу студентського самоврядування (парламенту університету).

8.2. Про дату, місце та час проведення засідання апеляційної комісії заявника попереджають за допомогою наявних засобів зв'язку щонайменше за два робочі дні. Якщо заявник не з'явився на засідання комісії, то питання розглядається за його відсутності.

8.3. Комісія з питань академічної доброчесності упродовж трьох робочих днів має надати йому/їй обґрунтоване рішення, оформлене відповідним протоколом.

8.4. За результатами голосування членів комісії з питань академічної доброчесності простою більшістю приймається рішення про допуск/недопуск здобувача вищої освіти до атестації за результатами технічної перевірки кваліфікаційної роботи. У разі однакової кількості голосів за допуск і недопуск вирішальне значення має голос голови комісії. У разі недопуску здобувач вищої освіти втрачає право на повторний захист кваліфікаційної роботи за даною темою на наступний навчальний рік. Здобувач вищої освіти має право на повторний захист кваліфікаційної роботи на наступний навчальний рік за іншою темою, затвердженою Наказом ректора ХДУ.

8.5. За результатами засідання комісія з академічної доброчесності формує остаточний висновок, який підписує голова комісії з академічної доброчесності, її члени та заявник (за наявності).

8.6. Апеляція може бути подана лише один раз.

9. Програмно-технічні засоби для перевірки на академічний плагіат

9.1. Програмно-технічні засоби перевірки на академічний плагіат є допоміжним засобом перевірки робіт на предмет виявлення фактів та обсягу неправомірних запозичень у поданій роботі.

9.2. Безпосередньо перевірку робіт здійснюють працівники Наукової бібліотеки Університету за участі помічника директора/директорки Наукової бібліотеки із забезпечення якості освіти.

9.3. Перевірка наукових робіт на наявність академічного плагіату проводиться з використанням програмно-технічних засобів за допомогою програмного продукту UNICHECK або іншого рекомендованого МОН програмного забезпечення для перевірки на унікальність.

9.4. При прийнятті остаточного рішення враховується специфіка роботи, що перевіряється на наявність академічного плагіату (галузь знань, спеціальність), вид роботи та її унікальність.

10. Відповідальність авторів та посадових осіб за академічний плагіат

10.1. Встановлення експертною комісією або комісією з академічної доброчесності фактів плагіату і низької унікальності є підставою відмови у наданні рекомендації до атестації, друку або відправлення цих матеріалів на доопрацювання.

10.2. Плагіат і низький відсоток унікальності у змісті кваліфікаційних та інших робіт здобувачів вищої освіти ступенів «бакалавр» і «магістр» є підставою щодо прийняття комісією з академічної доброчесності рішення про недопущення до захисту та відправку матеріалів на доопрацювання або видачу нового варіанта завдання.

11. Прикінцеві положення

11.1. Порядок набуває чинності з дати його уведення в дію наказом ректора після затвердження вченою радою ХДУ.

11.2. Всі зміни та доповнення до Порядку розглядаються та приймаються на засіданні вченої ради та уводяться наказом ректора Університету.

11.3. Відповідальність та контроль за виконанням Порядку несуть посадові особи Університету відповідно до їх функціональних обов'язків.

11.4. Порядок спрямований на визначення рівня унікальності / обґрунтованих експертною комісією збігів у кваліфікаційних роботах і передбачає перегляд мінімальних і максимальних показників унікальності з 2020-2021 н.р. на основі визначення цих показників у 2019-2020 н.р. для кваліфікаційних робіт, рекомендованих до атестації.

Декану _____
(назва факультету, ПІБ керівника підрозділу)

(ПІБ заявника (заявників), місце роботи
(навчання))

З А Я В А

Я(ми), автор(и) _____
(Вид роботи)

(Назва та об'єм роботи)

Засвідчую(ємо), що подана нами роботи є самостійно проведеним дослідження і не містить плагіату.

Робота перевірялася _____ на наявність унікальності
(ПІБ та посада хто здійснював перевірку)

з використанням програмних засобів _____
(Назва програмного засобу)

Рівень унікальності роботи за результатами перевірки становить _____
відсотків.

Всі виявлені у роботі запозичення є правомірними, а саме

(Обґрунтування правомірності запозичень)

Автор(и) надає(ють) дозвіл на перевірку роботи на унікальність комісії
Університету з метою запобігання плагіату.

Підпис всіх авторів

Дата

Висновок про рівень унікальності роботи

Назва роботи: _____

Вид роботи (кваліфікаційна робота, наукова стаття, тези, курсова робота або ін.):

Автор(и): _____

Прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступень, вчене звання

Обсяг твору: _____ друк. арк.

Програмно-технічні засоби перевірки на оригінальність твору:

Результати перевірки на оригінальність твору

Назва структурного елементу роботи (розділів)	Обсяг рукопису	Обсяг роботи, який перевірено на оригінальність	Показник унікальності (у відсотках)	Обґрунтування використання запозичень
Всього				

Загальний висновок, рекомендації комісії: _____

(Вказується оцінка унікальності відповідно до п. 8.8 Порядку про систему виявлення та запобігання академічного плагіату у науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти)

Голова комісії (ПІБ, посада): _____

Члени комісії (ПІБ, посада): _____

Дата засідання комісії.

Завідувачу кафедри

здобувача вищої освіти
(студента ПБ, «факультет»,
«курс», «група»)

ЗАЯВА

З правилами чинного Порядку про систему виявлення та запобігання академічного плагіату у науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти від _____ року, згідно з яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску роботи до захисту та застосування заходів дисциплінарної та академічної відповідальності, ознайомлений (а).

Про використання Системи виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості в роботах здобувачів вищої освіти оповіщений (а) та надаю свою згоду на оброблення, збереження та розташування Університетом моєї роботи в інституційному репозитарії ХДУ (). Також надаю Університету право на передачу моєї роботи для обробки та збереження в Системі виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та використання роботи для виявлення плагіату в інших роботах, які завантажувалися/завантажуються для перевірки Системою виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та користувачами, які мають доступ до цієї Системи, виключно в обмежених цілях для виявлення плагіату в текстах робіт.

Робота для перевірки Університетом надається в електронному варіанті. Електронна версія моєї роботи збігається (ідентична) з друкованою.

Дата

Підпис

**ВИСНОВОК КАФЕДРИ
ПРО ДОПУСК РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ**

Підтверджуємо ознайомлення з результатом звіту подібності щодо роботи, згенерованого системою виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості:

Назва: _____

Автор: _____

Спеціальність: _____

Науковий керівник: _____

Після аналізу звіту подібності зроблено такий висновок:

1) Запозичення, виявлені в роботі, є законними і не є плагіатом. Робота приймається до захисту.

2) Виявлені запозичення не є плагіатом, розміщені в розділах, які не описують безпосередньо авторське дослідження, але кількість цитат перевищує обсяг, виправданий поставленою метою роботи. Робота приймається до захисту, але має бути відкоригована. Відкоригований варіант має бути поданий на кафедру за 2 дні до захисту, разом із заявою щодо самостійності виконання письмової роботи та ідентичності друкованої та електронної версії роботи.

3) Виявлені запозичення не є плагіатом, але частково розміщені в розділах, які описують безпосередньо авторське дослідження, а кількість цитат перевищує обсяг, виправданий поставленою метою роботи. В зв'язку з цим мета роботи та поставлені завдання не були досягнені. Робота може бути допущена до захисту наступного року після того як буде відкоригована та допрацьована і успішно пройде повторну перевірку на академічний плагіат.

4) Робота містить навмисні текстові спотворення, передбачувані спроби укриття запозичень або інші прояви академічного плагіату. Робота містить фабрикацію або фальсифікацію даних. Робота не допускається до захисту.

5) Інше:
.....
.....

6) Підтвердження:
.....
.....

Дата

Підпис

Додаток Д

Завідувачу кафедри

здобувача освітнього ступеня
«бакалавр» («магістр»)

Заява

Заявляю, що кваліфікаційну роботу «_____» я підготував особисто (з урахуванням внеску наукового керівника роботи). Тому прошу розглянути оскарження щодо не допуску цієї роботи до захисту, оскільки вона не порушує Закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про вищу освіту» і «Про освіту», не містить навмисні текстові спотворення як передбачувані спроби укриття запозичень, а виявлені запозичення не є плагіатом.

Підтвердження:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Дата

Підпис

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Херсонського
державного
університету
01.11.2019 № 880-Д
(зміни наказ від
28.12.2019 №1144-Д)

Витяг із Положення про кваліфікаційну роботу (проект)

1. Загальні положення

1.3. Кваліфікаційний проект – робота, що виконується на завершальному етапі здобуття певного рівня вищої освіти та призначена для об'єктивного контролю програмних результатів навчання (віднесених до проектної (проектно-конструкторської) та інженерної робочої функції), зазначених у відповідних освітніх програмах.

кваліфікаційна робота – робота, що виконується на завершальному етапі здобуття певного ступеня вищої освіти та призначена для об'єктивного контролю програмних результатів навчання (віднесених до організаційної, управлінської і виконавської (технологічної, операторської) робочої функції), зазначених у відповідних освітніх програмах.

Кваліфікаційна робота передбачає систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань зі спеціальності та застосування їх при вирішенні конкретних наукових, технічних, економічних, виробничих й інших завдань, розвиток навичок самостійної роботи й оволодіння методикою дослідження та експерименту, пов'язаних з темою роботи.

Кваліфікаційна робота має передбачати розв'язання складного спеціалізованого завдання або практичної проблеми в певній сфері із застосуванням теорій та методів науки.

Кваліфікаційна робота має бути перевірена на унікальність відповідно до Порядку виявлення та запобігання академічному плагіату у науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти.

Кваліфікаційна робота має бути оприлюднена на офіційному сайті та в репозиторії закладу вищої освіти. Оприлюднення кваліфікаційних робіт, що містять інформацію з обмеженим доступом, здійснюється у відповідності до вимог чинного законодавства.

3. Керівництво кваліфікаційними роботами (проектами)

3.3. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту):

- формулює тему кваліфікаційної роботи (проекту) і разом зі студентом визначає мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження;
- рекомендує студентові необхідну основну літературу, WEB- ресурси;
- здійснює організаційну і науково-методичну допомогу шляхом проведення консультацій;

- контролює хід виконання роботи;
- періодично інформує випускову кафедру про хід виконання роботи;
- перевіряє оформлення виконаної кваліфікаційної роботи (проєкту);
- надає рекомендацію щодо зовнішньої перевірки кваліфікаційної роботи (проєкту) на унікальність в Науковій бібліотеці;
- готує відгук наукового керівника про кваліфікаційну роботу (проєкт).

Кафедра, на якій готується кваліфікаційна робота (проєкт), приймає рішення про унікальність роботи та готує експертний висновок про допуск кваліфікаційної роботи (проєкту) до захисту.

4. Виконання кваліфікаційної роботи (проєкту)

4.2. Студент, який виконує кваліфікаційну роботу (проєкт):

- самостійно оцінює актуальність і соціальну значущість проблеми, пов'язаної з темою кваліфікаційної роботи (проєкту);
- здійснює збирання й оброблення інформації з теми кваліфікаційної роботи (проєкту);
- вивчає й аналізує отримані матеріали;
- усебічно досліджує проблему, приймає самостійні рішення з урахуванням думки наукового керівника;
- оформлює розв'язання проблеми відповідно до вимог, зазначених в даному Положенні;
- готує засоби візуалізації результатів кваліфікаційної роботи (проєкту) (комп'ютерні презентації, програми, відеоролики, друковані посібники тощо);
- несе повну відповідальність за зміст та оформлення кваліфікаційної роботи (проєкту);
- передає електронний примірник кваліфікаційної роботи (проєкту) помічнику декана відповідного факультету на його власну корпоративну електронну пошту для зовнішньої перевірки на унікальність в Науковій бібліотеці відповідно до Порядку виявлення та запобігання академічному плагіату у науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти.

8. Допуск до захисту і захист кваліфікаційної роботи (проєкту)

- **8.1.** Терміни виконання та подавання кваліфікаційної роботи (проєкту) на перевірку регламентуються Порядком виявлення та запобігання академічному плагіату у науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти.

8.5. Процедура перевірки кваліфікаційних робіт (проєктів) на унікальність здійснюється відповідно до розділу 7 Порядку виявлення та запобігання академічному плагіату у науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти.

9. Критерії оцінювання кваліфікаційних робіт (проектів)

Основними критеріями оцінювання кваліфікаційних робіт (проектів) є:

1. Якісні параметри роботи.
 2. Якість публічного захисту.
 3. Організація дослідження.
- Оцінювання кваліфікаційної роботи (проекту) щодо критерію етичного аспекту та дотримання норм академічної доброчесності регламентується Порядком виявлення та запобігання академічному плагіату у науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Херсонського
державного університету

01.11.2019 № 881-Д

(зміни наказ від 28.12.2019 №1139-Д)

ВИТЯГ ІЗ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ХЕРСОНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

VII. Атестація здобувача вищої освіти

- 7.4.4. Обов'язки керівника кваліфікаційної роботи (проєкту) та обов'язки студента, який виконує кваліфікаційну роботу (проєкт), порядок її виконання та оформлення, графік проходження передзахистних заходів та подання роботи на захист визначаються Положенням про кваліфікаційну роботу (проєкт) та Порядком виявлення та запобігання академічному плагіату у науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти.
- 7.4.5. Кваліфікаційна робота (проєкт) має пройти рецензування, внутрішню експертизу та перевірку на унікальність, що регламентується Порядком виявлення та запобігання академічному плагіату у науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти.

Рецензентами кваліфікаційної роботи (проєкту), можуть бути провідні фахівці кафедри, крім тієї, на якій виконується кваліфікаційна робота (проєкт), провідні фахівці відповідних галузей, діячі науки та культури, спорту тощо.

До складу експертів кваліфікаційних робіт (кваліфікаційних проєктів) входять провідні вчені ХДУ, кандидатури яких затверджуються розпорядженням проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи (для ступеня вищої освіти «магістр») або розпорядженням декана факультету (для ступеня вищої освіти «бакалавр»). Кваліфікаційні роботи (проєкти) загальноуніверситетських кафедр проходять експертизу на кафедрах.

7.4.7. Після захисту кваліфікаційні роботи (проєкти) випусковою кафедрою передаються на зберігання до бібліотеки ХДУ на паперових та електронних носіях та розміщуються в репозитарії Університету.



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАКАЗ

“07” листопада 201 8 р. м. Херсон

№ 926-Д

Про використання в роботі методичних
рекомендацій МОН України для ЗВО
з підтримки принципів академічної
добросесності

З метою належної реалізації норм Законів України від 05.09.2017 № 2145-VIII «Про освіту», від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту», від 23.12.1993 № 3792-XII «Про авторське право і суміжні права», від 26.11.2015 № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність» та від 25.06.1993 № 3322-XII «Про науково-технічну інформацію», що стосуються дотримання основних принципів академічної добросесності та системного підходу до розвитку методів та засобів виявлення плагіату в освітньому просторі, відповідно до листів Міністерства освіти і науки України від 15.08.2018 № 1-11/8681 та від 23.10.2018 № 1/9-650, на підставі Положення про академічну добросесність учасників освітнього процесу Херсонського державного університету, затвердженого наказом від 02.02.2018 № 76-Д

НАКАЗУЮ:

1. Проректорові з міжнародних зв'язків, науково-педагогічної роботи та комунікаційних технологій Лавриковій О.В. створити окремий розділ на веб-сайті університету із матеріалами про академічну добросесність, контактами осіб, до яких можна звернутися в разі виникнення питань.
2. Деканам факультетів:
 - 2.1. Організувати проведення тижнів (днів) «академічної добросесності» (із поясненням, обговоренням понять академічної етики) напередодні навчальних сесій.
 - 2.2. Періодично обговорювати етичні академічні норми на засіданнях вчених рад факультетів, деканатах, старостах тощо.
 - 2.3. Сприяти співпраці студентів і викладачів факультету з метою дотримання норм академічної етики й добросесності та зменшення нечесної поведінки студентів.
3. Завідувачам кафедр університету:

- 3.1. У грудні 2018 р. на засіданнях кафедр ознайомити науково-педагогічних працівників, аспірантів і докторантів:
- з методичними рекомендаціями для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності (додаток 1);
 - з розширеним глосарієм термінів та понять із академічної доброчесності (додаток 2);
 - з Рекомендаціями щодо запобігання академічному плагіату та виявлення його в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо), розробленими МОН України (додаток 3).
- 3.2. Внести зміни до методичних рекомендацій з виконання курсових, дипломних робіт, додавши інформацію щодо дотримання авторами робіт принципів академічної доброчесності.
- 3.3. Плануючи наукову й науково-методичну роботу науково-педагогічних працівників на 2019 рік, віддавати перевагу якісним, а не кількісним показникам.
4. Керівникові навчально-методичного відділу Поляковій Г.М.:
- 4.1. Обговорити питання дотримання принципів академічної доброчесності учасниками освітнього процесу на засіданні науково-методичної ради університету в лютому 2019 р.
- 4.2. Організувати роботу щодо оновлення змісту освітніх програм підготовки здобувачів СВО «бакалавр» і «магістр», включивши питання дотримання норм академічної доброчесності.
5. Завідувачеві відділу аспірантури та докторантури Штепенко О.Г. спільно із завідувачами кафедр включити питання щодо дотримання принципів забезпечення академічної доброчесності до програм підготовки докторів філософії PhD.
6. Керівникові відділу з питань інтелектуальної власності Блах В.С. разом з директором Наукової бібліотеки університету Арустамовою Н.А. організувати протягом 2018/19 н. р. навчання учасників освітнього процесу з питань академічної доброчесності.
7. Керівникові відділу по роботі з обдарованою молоддю Селуяновій М.В. спільно із завідувачами кафедр спланувати курси підвищення кваліфікації (стажування) науково-педагогічних працівників з питань академічної доброчесності як частину планових заходів із підвищення кваліфікації.
8. Науково-педагогічним працівникам, які проходять курси підвищення кваліфікації (стажування), включити до індивідуальних планів підвищення кваліфікації модуль з питань академічної доброчесності.
9. Контроль за виконанням наказу класти на проректора з наукової роботи Омельчука С.А.

В.о. ректора університету

Омельчук С.А.

Блах В. С.



Н.А. Тяхтенко

Ознайомити осіб, зазначених у наказі

Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності

Розділ 1. Набуття студентами компетентностей з академічної доброчесності та навичок якісного академічного письма

Стійкою перепорою до розвитку навичок доброго академічного письма в Україні є традиція неякісних, несумісних із кращим світовим досвідом і вимогами практик академічного письма (недосконала структура наукової статті та анотації до неї, відсутність традиції належного рецензування, необхідність наукових публікацій для звіту, а не як презентації власного дослідження тощо). Тиск цих традицій суттєво загальмовує поширення кращих практик академічного письма в Україні як серед дослідників і викладачів, так і серед студентів. Викладачі почасти навчають студентів тих самих навичок виконання письмових робіт, якими володіють самі. Окремі курси академічного письма для студентів та аспірантів є сьогодні радше винятком, ніж правилом.

Традицію навчання студентів академічного письму слід формувати, починаючи з моменту їх вступу до ЗВО. Необхідно наголошувати на різниці між шкільним письмом та письмом академічним щодо вимог, щодо оформлення думок, публічних виступів, візуальних презентацій тощо.

Опанування навичок якісного академічного письма — складний процес, який потребує тривалих і наполегливих зусиль. Тому, за умови створення та впровадження, очікуваними результатами навчання з окремого курсу мають стати розуміння основних принципів та базових навичок академічного письма здобувачами освіти. У такому курсі можна ознайомити слухачів із кращими та небажаними прийомами письма, дати їм можливість практики в рамках виконання певних завдань, позначити напрями, в яких слухачі зможуть далі самовдосконалюватися після завершення курсу. Завдання для покращення навичок академічного письма варто включати у інші курси, які прослуховують здобувачі освіти. Також, у профільних для спеціальності предметах (дисциплінах), які передбачають підготовку студентами письмових робіт і викладаються на 1-2 курсах бакалаврату, необхідне вдосконалення навичок академічного письма.

1.1. Компетентності викладача, необхідні для ефективного навчання академічному письму

Перш за все, необхідна мотивація викладачів передавати студентам цінності доброчесності й навчати їх належному академічному письму, адже викладачі можуть вважати цей напрям роботи неважливим, не розуміти, чому це питання потребує уваги, знаходити недостатньо підтримки у цій роботі з боку колег. Коли мотивація з'являється, наприклад, через зусилля адміністрації ЗВО у популяризації академічної доброчесності, викладачі мають, перш за все, вдосконалювати власну кваліфікацію у питаннях сучасного академічного письма. Зокрема, власним прикладом демонструвати на лекціях роботу з джерелами, посилатися на них, озвучувати першоджерела

під час проведення навчального заняття, включати короткі завдання по роботі із якісними науковими джерелами до видів самостійної роботи студента.

В українських умовах навчання студентів належному письму має починатися із запобігання прямого академічного плагіату в їх письмових роботах. Для цього викладачам варто опанувати, зокрема, такі компетентності:

- розуміти спільне і відмінне між поняттями «плагіат» (стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права») і «академічний плагіат» (стаття 42 Закону України «Про освіту»): закон про авторське право захищає форму твору (перефразування тексту може бути розцінене як оригінальний твір, відсутність плагіату), тоді як ключове у понятті «академічний плагіат» — відтворення наукових (творчих) результатів інших осіб без належного посилання, і перефразування тексту без посилання на джерело є різновидом академічного плагіату;
- розуміти, що академічний плагіат — це феномен, інтерпретація якого залежить від академічних традицій та культурного контексту. Крім того, існує чимало пограничних випадків, які можна розцінювати і як академічний плагіат, і як його відсутність (зокрема, такою ситуацією можуть бути помилки в посиланнях на джерела). Для уникнення таких випадків у викладанні сьогодні необхідно орієнтуватися на впровадження мінімальної рамки тлумачення змісту академічного плагіату відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту»;
- знати про основні причини студентського академічного плагіату;
- знати про уявлення студентів про академічний плагіат і про освітні потреби студентів;
- уміти планувати і проводити навчальні заходи, які ефективно допомагають студентам уникати плагіату (наприклад, передбачати опрацювання студентами унікальних даних; давати завдання на опрацювання джерел із високим ступенем деталізації того, які джерела необхідно вивчити і як саме ними скористатися);
- знати, як складати завдання й екзаменаційні білети, щоб завдання не орієнтували студентів плагіатити (зокрема, застосовувати у формулюванні завдань дієслова з вищих щаблів таксономії Блума; завдань, що допускають використання будь-яких джерел і перевіряють розуміння матеріалу і здатність використовувати інформацію для вирішення конкретних завдань);
- уміти виявляти випадки плагіату в текстах студентів.¹

1.2. Компетентності із академічної доброчесності, що їх має набути студент

Серед результатів навчання студента із академічної доброчесності виділимо здатність:

¹ Løkse M., Solbergoumans M. Strengthening teacher qualifications to prevent student plagiarism – presentation of an online course and discussion of a strategy. In: Plagiarism across Europe and Beyond 2015. Conference Proceedings. June 10-12, 2015. Brno, Czech Republic. P. 31.

- діяти у професійних і навчальних ситуаціях із позицій академічної доброчесності та професійної етики;
- самостійно виконувати навчальні завдання;
- коректно покликатися на джерела інформації у разі запозичення ідей, тверджень, відомостей;
- усвідомлювати значущість норм академічної доброчесності, оцінювати приклади людської поведінки відповідно до цих;
- оцінювати приклади людської поведінки відповідно до норм академічної доброчесності;
- давати моральну оцінку власним вчинкам, співвідносити їх із моральними та професійними нормами, та інші.²

1.3. Прийоми навчання студентів належному академічному письму

У тих навчальних дисциплінах, які передбачають виконання студентами письмових аналітичних робіт (курсової роботи, написання есеїв тощо), варто виділити окремий час на викладання основ академічного письма і ретельне пояснення детальних вимог до передбаченої письмової роботи студента. Слід опиратися на такі засади та застосовувати такі інструменти:

- пояснювати пов'язані із письмовим завданням вимоги, а також сутність, особливості та причини неприпустимості академічного плагіату якомога раніше, на початку кожної дисципліни;
- пояснювати студентам цінність набуття нових знань, академічні норми, яких необхідно дотримуватися, чому вони важливі, що таке академічна доброчесність, які її цінності, чому вона слугує, як студенти своїми діями можуть долучитися до її розбудови;
- надавати студентам зрозумілу інформацію про правила академічного письма;
- прописувати у програмі курсу політику щодо академічного плагіату;³
- формулювати завдання в такий спосіб, аби їх не можна було сплагіатити (аналітичне, а не відтворювальне формулювання завдання; висока конкретизованість завдання; опрацювання конкретних джерел і даних);
- переконуватися, що вимоги до завдання і критерії його оцінювання було пояснено належним чином. Вимоги до письмових робіт (обсяг, стиль цитування, допустима кількість цитат, правила оформлення та ін.) мають бути чітко прописані у методичних матеріалах для студентів;
- розробляти нестандартні, творчі завдання, оновлювати їх щорічно;
- давати студентам приклади готових робіт;
- обговорювати зі студентами приклади якісного та неякісного академічного письма;

² Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності. Підкомісія 303 «Академічна доброчесність» Науково-методичної комісії 15 з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти. — К.: Міністерство освіти і науки України, 2016. — 24 с.

³ UiT: Plagiat Course in deterring student plagiarism. URL: <https://uit.mooc.no/courses/coursev1:UiT+Plagiat+Eng/about>.

- упродовж роботи студента над текстом проводити щонайменше одну проміжну перевірку чорнового варіанту письмової роботи, надавати відгук і рекомендації до тексту: «Зробіть процес видимим!» (Jude Carroll), або структурувати виконання роботи у часі із проміжними перевітками кожного етапу її підготовки;
- студенти можуть рецензувати роботи один одного: надавати їм для цього критерії оцінки.

Українські студенти часто скаржаться на короткі, незрозумілі пояснення викладачем змісту певного завдання, що передбачає підготовку письмової роботи. Пам'ятаючи про вищезазначені інструменти навчання академічному письму, не варто забувати про виклад вимог до змісту самої роботи, про роз'яснення питань логічної структури тексту, формулювання гіпотез, їх доведення чи спростування, пошуку якісних літературних джерел, дотримання стандартів оформлення тексту та бібліографії тощо.

Для якісного академічного письма студенти мають опанувати знання й навички:

- шукати, обирати й оцінювати якість джерел;
- робити нотатки, завжди вказуючи джерело;
- виділяти головні думки в тексті;
- підсумовувати текст та ідеї;
- перефразовувати чужі думки своїми словами стисло, детально, без зміни змісту цих думок;
- правильно описувати посилання на джерело;
- правильно цитувати;
- знати про форми академічного плагіату і про шляхи запобігання йому;
- формулювати і чітко висловлювати власні думки;
- знати структуру академічного тексту;
- вміти виокремити текст цитат у власному тексті;
- володіти іноземними мовами, передусім англійською.

Аби допомогти у викладанні академічного письма, в рамках Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні очільниця кафедри історії факультету гуманітарних наук Національного університету «Києво-Могилянська академія» Наталя Шліхта та доцентка кафедри теорії і права Національного транспортного університету Ірина Шліхта розробили методичні рекомендації та програму курсу «Основи академічного письма». Цей курс можна впроваджувати у навчальні програми як повністю, так і окремими модулями в рамках викладання профільних дисциплін. Програма курсу поширюється вільно, її можна завантажити з інтернет-сторінки: <http://www.saiup.org.ua/resursy/osnovy-akademichnogopysma-metodychni-rekomendatsiyi-ta-programa-kursu/>.

Джерела:

1. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності. Підкомісія 303 «Академічна доброчесність» Науково-методичної комісії

- 15 з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти. — К. : Міністерство освіти і науки України, 2016. — 24 с.
2. Шліхта Н., Шліхта І. Методичні рекомендації та програма курсу «Основи академічного письма». URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/osnovy-akademichnogo-pysmametodychni-rekomendatsiyi-ta-programa-kursu/>
3. Løkse M., Solbergoumans M. Strengthening teacher qualifications to prevent student plagiarism – presentation of an online course and discussion of a strategy. In: Plagiarism across Europe and Beyond 2015. Conference Proceedings. June 10-12, 2015. Brno, Czech Republic. P. 31.
4. UiT: Plagiat Course in deterring student plagiarism. URL: <https://uit.mooc.no/courses/course-v1:UiT+Plagiat+Eng/about>

Розділ 2. Робота з викладацьким колективом

2.1. Формування мотивації педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників до дотримання академічної доброчесності

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту», система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти має забезпечувати «дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти»⁴.

До закладу вищої освіти вступають на навчання і приходять на роботу різні здобувачі освіти, педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники з різними цілями та попереднім досвідом. Хтось із них готовий дотримуватися принципів академічної доброчесності і вимагати цього від інших студентів і викладачів. Хтось не готовий і не розуміє значення академічної доброчесності, шукає шляхів полегшення своєї освітньої та наукової діяльності чи отримання безпідставних фінансових, кар'єрних та інших переваг.

Погляди студентів на проблеми академічної доброчесності значною мірою залежать від загальної атмосфери у закладі вищої освіти, типових практик викладачів і представників адміністрації, спеціального навчання. Тому педагогічні, науково-педагогічні і наукові працівники, а також представники адміністрації самі мають бути академічно доброчесними і здатними формувати відповідну компетентність у студентів.

Однією з основ формування доброчесного академічного середовища є розуміння всіма його членами необхідності дотримання принципів академічної доброчесності. Ми живемо у відкритому суспільстві, тому важливим із погляду сприяння чи перешкоджання академічній доброчесності є вплив зовнішнього середовища — конкуренція з іншими, у тому числі іноземними закладами вищої освіти, законодавство, практики та вимоги органів, що здійснюють контроль.

Академічна доброчесність є важливим фактором успішності закладів вищої освіти, їх науково-педагогічних працівників, наукових і педагогічних

⁴ Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

працівників, а також випускників. На ній базується довіра колег, роботодавців, замовників освітніх і наукових послуг, спонсорів, грантодавців, інших партнерів, необхідна для належного ресурсного забезпечення якісної вищої освіти і наукових досліджень. Наявність ресурсів дає змогу залучати кращих студентів, викладачів і науковців, які формують репутацію університету, брати участь у цікавих і престижних освітніх, наукових та інших проектах, отримувати важливі для науки і практики результати досліджень, а також підвищує зацікавленість донорів у підтримці закладу, його співробітників та здобувачів освіти. Таким чином, формується позитивний зворотний зв'язок, який посилює репутацію університету, його працівників і студентів та сприяє стійкому розвитку і конкурентоспроможності університету.

Для студента академічна доброчесність важлива не тільки тому, що її порушення можуть мати наслідком санкції у вигляді відрахування, незадовільних оцінок поточного та підсумкового контролю, втрати стипендії та ін. Не менш важливим є те, що дотримання університетом, його студентами та працівниками принципів академічної доброчесності створює довіру до результатів навчання і підвищує успішність випускників у подальшій кар'єрі, їх працевлаштування та рівень життя. Погана репутація не тільки самого студента, але і закладу вищої освіти є суттєвою перешкодою для академічної мобільності та отримання хорошої роботи після завершення навчання.

Для викладача чи науковця дотримання закладом вищої освіти, його працівниками та студентами принципів академічної доброчесності підвищує можливість отримання наукових грантів, замовлень на виконання прикладних досліджень, залучення їх як консультантів, експертів тощо. Також, вона сприяє академічній мобільності і можливості кращого працевлаштування.

Що більше студентів і викладачів порушуватимуть академічну доброчесність, то меншою буде довіра до кожного окремого студента, викладача і науковця, навіть якщо вони особисто нічого не порушують.

Сьогодні багатьом педагогічним, науково-педагогічним і науковим працівникам властиве зневажливе ставлення до питань академічної доброчесності. Це зумовлено тривалим впливом низки негативних чинників — правового нігілізму у суспільстві, відірваністю вищої освіти і науки від світової наукової та освітньої спільноти, потреб суспільства, економіки та ринку праці, неузгодженістю вимог до закладів вищої освіти, науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти з фінансуванням та іншим ресурсним забезпеченням вищої освіти і науки та ін. Деякі з цих факторів потрібно усувати на рівні законодавства. Але багато чого залежить і від закладів вищої освіти та учасників освітнього процесу.

2.2. Основні вимоги до викладачів щодо академічної доброчесності

Відповідно до ч. 2 ст. 42 Закону України «Про освіту», «дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання»⁵.

Звідси випливає, що викладачі повинні не тільки знати і розуміти основні принципи академічної доброчесності, вимоги законодавства та внутрішніх документів закладу вищої освіти з цих питань. Вони також повинні володіти інструментарієм і методиками контролю дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти. Не менш важливим є розроблення об'єктивних критеріїв оцінювання результатів навчання і використання їх на практиці при оцінюванні здобувачів.

2.3. Створення атмосфери академічної доброчесності

Створення атмосфери академічної доброчесності у кожному закладі вищої освіти буде непростим, тривалим, але необхідним процесом.

На першому етапі важливо забезпечити розуміння всіма учасниками освітнього процесу, насамперед педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками сутності академічної доброчесності, вимог законодавства і внутрішніх нормативних документів з цих питань, основних видів порушень, зразків правильної поведінки у різних ситуаціях, що можуть призводити до порушень.

Для цього варто використовувати такі інструменти і заходи, як:

- курси підвищення кваліфікації викладачів з питань академічної доброчесності, які можуть зараховуватися як частина планових заходів із підвищення кваліфікації;
- самоосвіта викладачів із наступним контролем результатів навчання;
- лекції, презентації, тренінги, семінари із запрошенням авторитетних фахівців;
- обмін досвідом та ін.

Головними питаннями навчання з питань академічної доброчесності мають бути:

- поняття академічної доброчесності та переваги доброчесної поведінки;
- основні та деталізовані види порушень академічної доброчесності, способи їх ідентифікації, розмежування суперечливих випадків;
- інструменти та процедури перевірки академічних творів на плагіат, способи виявлення інших порушень академічної доброчесності;
- методи навчання здобувачів освіти академічній доброчесності;
- інструменти та способи мотивування здобувачів освіти до доброчесної поведінки;
- норми законодавства, вимоги внутрішніх нормативних документів з питань академічної доброчесності, визначені закладом

⁵ Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII «Про освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145->

вищої освіти методи запобігання порушенням, види академічної відповідальності та процедури розгляду справ про порушення академічної доброчесності;

- вивчення та впровадження практик провідних університетів світу із забезпечення академічної доброчесності;
- правила академічного письма та методи навчання студентів академічному письму у застосуванні до конкретних навчальних дисциплін;
- створення і використання ефективних методів об'єктивного оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Після проведення навчання заклади вищої освіти мають забезпечити дотримання педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками встановлених ним правил і процедур з питань академічної доброчесності. Для цього потрібне послідовне застосування розроблених закладом регуляторних документів. При цьому варто враховувати, що суворе дотримання відносно м'яких норм є більш ефективним способом формування академічної доброчесності, ніж встановлення строгих норм, які будуть виконуватися вибірково.

Джерела:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова. — К.: Таксон, 2016. — 234 с. URL: http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2016-09-07/chesnist_osnova_rozvitk_Univers.pdf
2. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII «Про освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Розділ 3. Санкції за порушення академічної доброчесності

3.1. Основні види порушень академічної доброчесності

Закон України «Про освіту» визначає основні види порушень академічної доброчесності та відповідальність учасників освітнього процесу за такі порушення. Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону, порушеннями академічної доброчесності є академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання. Цей перелік може бути доповнений спеціальними законами, зокрема, Законом України «Про вищу освіту».

Закон не надає закладам освіти права розширювати перелік порушень академічної доброчесності. Але вони у внутрішній системі забезпечення якості вищої освіти мають деталізувати зміст порушень, що визначені законами, а також можуть визначати інші порушення академічної етики. Академічна відповідальність, окрім випадків, безпосередньо визначених

законами, може передбачатися лише за конкретні порушення, які відповідають передбаченим законами видам та визначені внутрішніми регуляторними документами закладу.

Деталізований перелік порушень може включати такі порушення (цей перелік не є вичерпним):

1. Академічний плагіат:

- плагіат фрагментів письмових робіт та повних текстів;
- плагіат ідей, даних, моделей, ілюстрацій тощо;
- відсутність належних посилань за відсутності привласнення авторства;
- помилки цитування.

2. Самоплагіат:

- дуплікація публікацій — публікація однієї і тієї самої наукової роботи (цілком або з несуттєвими змінами) в декількох виданнях, а також повторна публікація (цілком або з несуттєвими змінами) раніше оприлюднених статей, монографій, інших наукових робіт як нових наукових робіт;
- дуплікація наукових результатів — публікація повністю чи частково одних і тих самих наукових результатів у різних статтях, монографіях, інших наукових працях як нових результатів, які публікуються вперше;
- подання у звітах із виконання різних наукових проектів тих самих результатів як таких, що отримані при виконанні відповідного проекту;
- повторне подання здобувачами освіти письмових робіт, які вже подавалися як звітність із інших дисциплін, без дозволу викладача;
- агрегування чи доповнення даних — суміщення раніше опублікованих і нових даних без їх поділу з відповідними посиланнями на попередню публікацію;
- повторний аналіз раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію цих даних та раніше виконаного їх аналізу.

3. Фабрикація:

- наведення у письмових роботах здобувачів та в наукових роботах вигаданих чи неперевірених даних, зокрема статистичних даних, результатів експериментів, розрахунків чи емпіричних досліджень, фотографій, аудіо- та відеоматеріалів тощо;
- посилання на вигадані джерела інформації або навмисне посилання не на справжнє джерело;
- приписування іншим особам текстів, думок чи ідей, яких вони не висловлювали чи не публікували.

4. Фальсифікація:

- необґрунтоване корегування результатів власних наукових досліджень чи виконання навчальних завдань (таке, що не базується на повторних чи додаткових дослідженнях, вимірюваннях або розрахунках, виправленні виявлених помилок тощо);
- наведення у письмових роботах здобувачів та в наукових роботах свідомо змінених літературних даних та даних, отриманих із інших джерел; зокрема, статистичних даних, результатів експериментів,

розрахунків чи емпіричних досліджень, фотографій, аудіо- та відеоматеріалів тощо без належного обґрунтування причин і зазначення методики їх корегування;

- наведення неповної або викривленої інформації про апробацію результатів досліджень та розробок.

5. Обман:

- включення до співавторів наукових публікацій осіб, що не брали кваліфікованої участі⁶ в їх підготовці;
- невключення до співавторів наукових публікацій осіб, що брали кваліфіковану участь в їх підготовці;
- подання як результатів власної праці робіт, виконаних на замовлення іншими особами, або робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання;
- здавання або представлення різними особами робіт з однаковим змістом як результату власної навчальної діяльності;
- написання чужих варіантів завдань на контрольних заходах;
- використання системи прихованих сигналів (звукових, жестових та ін.) при виконанні групових контрольних заходів з однаковими варіантами;
- несамотійне виконання завдань у випадках, коли не дозволяється отримання допомоги, або не зазначення інформації про отриману допомогу, консультації, співпрацю;
- проходження процедур контролю знань підставними особами;
- симуляція погіршення стану здоров'я, хвороби з метою уникнення контрольних заходів;
- надання відгуків або рецензій на наукові або навчальні роботи без належного проведення їх експертизи.

6. Необ'єктивне оцінювання:

- свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;
- невчасне повідомлення здобувачів освіти про систему оцінювання результатів навчання;
- застосування системи оцінювання, що не відповідає декларованим цілям та завданням теми, дисципліни, практики, освітньої програми тощо;
- відсутність об'єктивних критеріїв оцінювання.

3.2. Відповідальність за порушення академічної доброчесності

Ступінь серйозності порушень може відрізнятися за видами порушень, їх повторюваністю, видами робіт (поточні письмові завдання, підсумкова атестація з дисципліни, підсумкова атестація на певному рівні освіти, дисертації, монографії, наукові публікації, наукові звіти тощо) та ін.

⁶ Кваліфікованою участю у підготовці публікації є участь у формулюванні цілей, завдань та висновків роботи, написанні її тексту, обґрунтуванні методики дослідження, отриманні основних результатів дослідження тощо.

Основні види відповідальності педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників за порушення академічної доброчесності встановлює ч. 5 ст. 42 Закону України «Про освіту». До них належать:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Ч. 6 ст. 42 того ж Закону визначає основні види відповідальності здобувачів освіти за порушення академічної доброчесності, якими є:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Закон передбачає (ч. 7 ст. 42), що додаткові та/або деталізовані види академічної відповідальності учасників освітнього процесу за конкретні порушення можуть встановлюватися спеціальними законами та внутрішніми положеннями закладу вищої освіти. В такому випадку має бути дотримана процедура затвердження цих положень. Зокрема, вони мають бути затверджені (погоджені) вищим колегіальним органом громадського самоврядування закладу, а також органами студентського самоврядування та науковими товариствами студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених в частині їх відповідальності.

Із огляду на те, що деталізований перелік порушень може бути значним за обсягом, доцільно поділити їх на 3–5 груп залежно від серйозності порушення і визначити можливі види академічної відповідальності окремо для кожної з цих груп.

Заклади вищої освіти можуть створювати реєстри порушень академічної доброчесності (а також інших порушень) учасниками освітнього процесу.

Додатково до визначених законом видів академічної відповідальності заклади вищої освіти можуть застосовувати:

- усне зауваження від викладача або уповноваженого представника адміністрації (керівника кафедри, факультету тощо);
- попередження про можливість притягнення до академічної відповідальності;
- скерування на додаткове навчання з питань академічної доброчесності;
- повторне виконання завдання;
- зниження оцінки за виконання завдання;

- внесення постійного чи тимчасового запису до реєстру порушень академічної доброчесності (цей запис може бути доступний потенційним роботодавцям, закладам вищої освіти при прийомі на навчання або на роботу, а також в інших визначених внутрішніми регуляторними документами випадках);
- усне чи письмове повідомлення юридичної або фізичної особи, яка здійснює оплату за навчання, про факт порушення;
- виключення з рейтингу претендентів на отримання академічної стипендії або нарахування штрафних балів у такому рейтингу;
- позбавлення почесних звань, нагород, стипендій тощо, присуджених закладом вищої освіти;
- позбавлення права голосу у колегіальних органах управління закладу вищої освіти або обмеження права на участь у роботі таких органів на певний термін;
- позбавлення права брати участь у конкурсах на отримання фінансування наукових досліджень, стипендій, грантів тощо;
- відрахування чи звільнення.

При цьому слід враховувати, що окремі види відповідальності можуть водночас бути видами дисциплінарної чи адміністративної відповідальності. В такому разі, вони можуть застосовуватися лише у випадках та у порядку, визначених законами України.

Деякі з передбачених Законом видів порушень академічної доброчесності водночас можуть розглядатися як кримінальні злочини, адміністративні чи дисциплінарні правопорушення. Академічна відповідальність не є юридичною відповідальністю. Вона є відповідальністю перед академічною спільнотою за порушення її етичних норм. Тому притягнення учасника освітнього процесу до юридичної відповідальності або звільнення його від юридичної відповідальності з нереабілітуючих підстав не є підставою для автоматичного звільнення цієї особи від академічної відповідальності.

Застосування заходів академічної відповідальності має сенс, якщо учасники освітнього процесу розуміють зміст чинних норм, підстави і процедури притягнення до академічної відповідальності. Тому за інших рівних умов санкції за одні й ті самі порушення для студентів молодших курсів мають бути м'якшими, ніж для студентів старших курсів і, тим більше, для педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників. Заклад вищої освіти має забезпечити навчання всіх учасників освітнього процесу, насамперед, здобувачів вищої освіти з питань забезпечення академічної доброчесності.

Важливою умовою забезпечення академічної доброчесності є створення чітких і зрозумілих процедур розгляду справ та прийняття рішень стосовно імовірних порушень. Також мають бути визначені органи чи особи, компетентні приймати рішення з цих питань. Рішення про притягнення учасника освітнього процесу до академічної відповідальності має базуватися на доказах, а не на припущеннях. Особа, яку звинувачують, повинна мати всю

необхідну інформацію стосовно того, у чому саме і на яких підставах її звинувачують. Їй має бути забезпечено можливість участі на всіх етапах розгляду справи, а також можливість подання апеляції на прийняте рішення у визначеному внутрішніми нормативними документами порядку.

Джерела:

1. Academic Conduct Policy. Harvard University Graduate School of Design Resource Center. URL: <http://www.gsd.harvard.edu/resources/academic-conduct/>
2. Academic Integrity Violations: The UC San Diego Response. URL: https://academicintegrity.ucsd.edu/_files/Sanctioning-Guidelines.pdf
3. Avoiding Plagiarism, Self-plagiarism, and Other Questionable Writing Practices: A Guide to Ethical Writing. URL: <https://ori.hhs.gov/avoiding-plagiarism-self-plagiarism-and-otherquestionable-writing-practices-guide-ethical-writing>
4. Definitions and Examples of Academic Misconduct. The Center of Student Conduct University of California, Berkley. URL: <http://sa.berkeley.edu/conduct/integrity/definition>
5. The Ethics of Self-Plagiarism. URL: <https://www.ithenticate.com/hs-fs/hub/92785/file5414624-pdf/media/ith-selfplagiarism-whitepaper.pdf>
6. Understanding and Avoiding Plagiarism. URL: <https://ctl.yale.edu/writing/usingsources/understanding-and-avoiding-plagiarism>
7. Yale Center for Teaching and Learning. National Science Foundation. Part 689 - Research Misconduct. URL: https://www.nsf.gov/oig/_pdf/cfr/45-CFR-689.pdf

Розділ 4. Етичний кодекс та етична комісія

Етичний кодекс академічної установи (кодекс академічної етики, кодекс академічної поведінки, кодекс честі, кодекс академічних цінностей університету або наукової установи) визначає загальну філософію функціонування університету або наукового інституту, віддзеркалює та захищає сформовані в ньому позитивні культурні традиції, підтримує цінності доброчесності колективу. Традиційно, в етичних кодексах віддзеркалюється бажана і небажана поведінка членів спільноти, прописуються етичні орієнтири, принципи, що допомагають саморегулюванню академічного середовища, визначаються санкції за їх порушення.

Окремі українські ЗВО та наукові інститути прийняли кодекси етики ще на початку 2010-х років. Станом на березень-квітень 2017 р. кодекси етики розмістили на власних сайтах 14 з 200 українських ЗВО, які у 2016 р. входили до рейтингу «Топ-200 Україна».

Нова хвиля уваги до кодексів академічної поведінки була зумовлена появою восени 2017 р. в українському законодавстві норм про академічну доброчесність й, у зв'язку з цим, рекомендацією МОН до ЗВО розробити

відповідну внутрішню нормативно-правову базу, зокрема, й кодекси етики. Вже станом на грудень 2017 року 73 з 200 ЗВО (з-поміж охоплених рейтингом «Топ-200 Україна») або розмістили кодекс етики на своїх сайтах, або проінформували про його наявність у закладі без розміщення документа в Інтернеті.

Ця остання хвиля прийняття кодексів етики продемонструвала щонайменше три проблеми.

Перша — чимало українських ЗВО ухвалюють кодекс етики через «вказівку згори», а не на тому етапі розвитку власної академічної культури, коли спільнота університету починає відчувати потребу у формалізації власних етичних та культурних норм і традицій.

Друга — навряд чи прийняті у такий спосіб кодекси віддзеркалюють справжні погляди на академічну культуру більшості студентів та викладачів. Адже малоймовірно, що у стислі терміни можна забезпечити повноцінну розробку і належне обговорення такого документа із залученням усієї академічної спільноти.

Третя — багато нових кодексів дослівно запозичили норми про зміст академічної доброчесності, види її порушення, санкції із статті 42 закону «Про освіту». Цей факт варто порівняти із досвідом університетів США та Західної Європи, у яких кодекси етики регламентують приблизно однакове коло питань, але кожен кодекс це робить у власний, унікальний спосіб; складно знайти два ідентичних кодекси етики західних університетів. Утім, в етичному кодексі можна передбачити як деталізацію визначених законом видів академічної недоброчесності (див. розділ 3 цих Рекомендацій), так і ширший діапазон санкцій (наприклад, санкцією може бути сам факт обговорення недоброчесного вчинку членами академічної спільноти або зобов'язання порушника пройти додаткове навчання нормам академічної доброчесності).

Ці проблеми породжують ризики неефективності української версії академічних кодексів етики, відсутності їх впливу на поліпшення відносин усередині академічної спільноти, суто формального статусу вказаного документа, а також, навпаки, ризики застосування положень кодексу як способу тиску на членів університетської спільноти (наприклад, будь-якого викладача завжди можна звинуватити у необ'єктивному оцінюванні, оскільки воно структурно передбачене освітньою системою).

У великих університетах можна приймати рамковий кодекс етики для закладу в цілому і деталізовані, зокрема, щодо процедурних питань документи на рівні окремих факультетів та інститутів.

4.1. Інструменти підвищення ефективності кодексу академічної етики

Просування цінностей етики, академічної доброчесності в університетській спільноті вирішальним чином залежить від послідовних і довготривалих дій керівництва (адміністрації) навчального закладу із донесення до студентів і викладачів важливості і цінності академічної доброчесності, від активної позиції студентів та викладачів, які мають бути

рушієм у підготовці таких документів, від усвідомлення необхідності формувати позитивний імідж і репутацію закладу.

Слушні рекомендації щодо процедури підготовки, прийняття та впровадження етичного кодексу викладені в аналітичній роботі Є. Стадного «Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських ВНЗ»⁷, здійснених в рамках впровадження

Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні — SAIUP.

Пропонуємо кілька заходів, які можуть підвищити увагу до дотримання норм академічної етики і доброчесності, зафіксованих в університетському кодексі:

- активно залучати студентів до розробки та впровадження політики й правил академічної доброчесності у всьому університеті, а також у навчанні інших студентів, що спонукає студентів брати на себе відповідальність за власну поведінку. Надавати студентам підтримку і настанови. Сприяти співпраці студентів та викладів задля зменшення нечесної поведінки студентів;
- періодично обговорювати на різних рівнях (від академічної групи і кафедри до вченої ради і ректорату) стан запровадження етичних академічних норм у щоденному житті університету. Кодекс та етика мають «звучати» у розмовах;
- розвішувати мотиваційні цитати з етичного кодексу — окремі етичні норми — у приміщеннях та в аудиторіях ЗВО;
- проводити тижні «академічної доброчесності» (із поясненнями та тлумаченнями поняття, обговоренням кодексів) під час ввідної сесії на початку кожного навчального року для студентів 1-го року навчання бакалаврату та магістратури, повторні інформаційні заходи напередодні екзаменаційних сесій;
- включити інформацію про принципи забезпечення академічної доброчесності до програм підготовки аспірантів і докторантів;
- розробити, впроваджувати й оновлювати навчальні курси або модулі з академічної доброчесності для студентів і програм підвищення кваліфікації викладачів;
- проводити за участі ініціативних груп студентів та викладачів популяризаційні та роз'яснювальні зустрічі зі студентами, аби пояснити місію та функції кодексу етики;
- включати коротку інформацію про неприпустимість плагіату і можливі санкції за нього до методичних матеріалів з навчальних дисциплін;
- включити до титульної сторінки письмових робіт студентів декларацію такого змісту: *Я як студент(ка) (назва ЗВО) розумію і підтримую політику закладу із академічної доброчесності. Я не надавав(-ла) і не одержував(-ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей,*

⁷ Стадний Є. Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських ВНЗ. URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/rekomendatsiyi-shhodo-vprovadzhennya-etychnyh-kodeksiv-v-ukrayinskyh-vyshshyih-navchalnyh-zakladah/>

результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис та прізвище студента/-ки)

- підписувати з кожним викладачем та студентом індивідуальний договір (в контракті чи договорі про навчання), в якому прописані зиски від дотримання норм академічної етики, визначені етичні зобов'язання викладача (студента), види порушень, санкції;
- створити окремий розділ на веб-сайті університету із матеріалами про академічну доброчесність, етичним кодексом, джерелами, контактами осіб, до яких можна звернутися у разі виникнення питань, публікацією рішень етичної комісії (із дотриманням анонімності).

Рівень академічної доброчесності у щоденних практиках частини українських ЗВО недостатній, а можливості систематичного застосування жорстких санкцій до порушників почасти обмежені. Тому слід приділяти більше уваги позитивним способам поширення цінностей доброчесності, і менше — санкціям. Необхідно уважно поставитися до застосування найжорсткіших санкцій (відрахування, звільнення), вдаватися до них у випадках грубого свідомого порушення академічної доброчесності, в подальшому створюючи таким чином прецеденти для здобувачів освіти, педагогічних, наукових та науково-педагогічних працівників.

У кодексі слід прописати окремо основні види недоброчесних вчинків студентів, окремо — працівників/викладачів, адже ці вчинки різні (наприклад, списування — винятково студентське порушення, а науковий плагіат у дисертації чи звіті з НДР — винятково викладацьке).

Положення у кодексі мають бути не тільки обов'язковими до виконання жорсткими імперативними нормами, а й певними етичними дороговказами. Кодекс має мати особливий статус для університетської спільноти, бути орієнтиром для щоденних практик її життя.

Варто пам'ятати, що академічні кодекси найбільш ефективні у середовищах академічної свободи і довіри, саме ці цінності потребують підтримки.

Уникнення негативних практик, пов'язаних із етичним кодексом:

- розширювати в етичному кодексі перелік порушень, які можуть бути підставою для відрахування студента або звільнення викладача, порівняно із підставами, прямо визначеними у законах України;
- визначати серед етичних порушень ті вчинки або дії, опису яких бракує конкретики. Наприклад, «нанесення шкоди репутації університету». Під порушення, сформульоване у подібний спосіб, можна підвести багато дій практично будь-якого члена університетської спільноти. Це робить таке формулювання зручним для адміністрації інструментом тиску на будь-якого студента чи викладача, які можуть залишитися практично беззахисними. Відповідно, у викладачів чи студентів формується думка, що вони можуть постраждати від етичного кодексу, що може викликати негативне ставлення до цього документа та саботаж його реалізації. Що

більшою мірою студентство й викладачі будуть задіяні у розробці кодексів та роботі етичних комісій, то меншими будуть ці побоювання;

- запозичити перелік цінностей доброчесності, її порушень з якогось джерела, адаптувати цінності спільноти, проблеми, з якими необхідно працювати, актуальні для ЗВО, та внести їх до етичного кодексу.

4.3. Деякі рекомендації щодо створення та роботи етичної комісії

До складу етичної комісії обов'язково мають входити представники студентства (їх можна обирати за їх власними заявками та резюме; за відкритим конкурсом; за участі органу студентського самоврядування тощо), із повним правом голосу. У складі етичної комісії, що розглядає студентські порушення, представників студентів має бути не менше половини.

В Україні наявна слушна практика залучати до роботи в етичній комісії представників іншого ЗВО, що зменшує конфлікт інтересів.

Не варто виносити на етичну комісію дрібні порушення академічної доброчесності, на які можна адекватно реагувати на нижчому рівні. Наприклад, викладач може самостійно застосувати санкцію «виставлення нульової оцінки» за списування студента на контрольній роботі або екзамені. Варто проте зауважити, що, якщо студент не згоден із такою оцінкою та переконаний у своїй правоті, він має право звернутися до етичної комісії та вимагати повного розгляду справи.

Процедури прийняття рішень про санкції за порушення етичних норм мають бути детально прописані. Підозрюваним у вчиненні порушення необхідно гарантувати можливість особистої участі на всіх етапах розгляду порушення, а також апеляції.

Джерела:

1. Етичний кодекс ученого України. URL: <https://www.znu.edu.ua/etychnyj-kodexuchenogo-Ukrainy.pdf>
2. Звіт про результати моніторингу прозорості антикорупційної політики закладів вищої освіти України «Індекс прозорості антикорупційної політики закладів вищої освіти (2017)». URL: http://europrojects.org.ua/home/projects/compliance/transparency_index/
3. Маккейн Д., Павела Г. Принципова боротьба за академічну доброчесність — думка професорів Центру академічної доброчесності. URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/pryntsyypova-borotba-za-akademichnu-dobrochesnistdumka-profesoriv-tsentru-akademichnoyi-dobrochesnosti/>
4. Стадний Є. Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах. URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/rekomendatsiyishhodo-vprovadzhennya-etychnyh-kodeksiv-v-ukrayinskyh-vyshhyh-navchalnyh-zakladah/>
5. Ian Smith, Tom Hamilton. Ethical behaviour of all actors in education — Volume 3 of Publications of the Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education (ETINED). URL: <https://rm.coe.int/16806d2b6f>

6. The Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles for Higher Education in the Europe Region. Higher Education in Europe, 29:4, 503-507. URL: <http://dx.doi.org/10.1080/03797720500083922>
7. The Netherlands Code of Conduct for Scientific Practice. URL: http://www.vsnu.nl/en_GB/netherlands-code-of-conduct-scientific-practice.html,
[http://www.vsnu.nl/files/documenten/Domeinen/Onderzoek/The Netherlands Code%20 of Conduct for Academic Practice 2004 \(version2014\).pdf](http://www.vsnu.nl/files/documenten/Domeinen/Onderzoek/The_Netherlands_Code%20of_Conduct_for_Academic_Practice_2004_(version2014).pdf)
8. Undergraduate Honor System. Honor Code Manual. Virginia Polytechnic Institute and State University. URL: https://registrar.vt.edu/content/dam/registrar_vt_edu/documents/governance/20152016/HONOR-CODE-MANUAL-10-9-15.pdf

Розділ 5. Вимоги до письмових робіт

5.1. Вимоги до студентів

Під час навчання здобувачі вищої освіти виконують різні види письмових робіт.

Основними з них є:

- дипломні роботи (проекти);
- курсові роботи (проекти);
- звіти з практики;
- поточні письмові роботи (реферати, есеї, аналітичні записки тощо)

Аналіз вимог, які висувають заклади вищої освіти до кількості та обсягу письмових робіт студентів, кількості використовуваних джерел та інших формальних показників, свідчить, що ці вимоги часто не узгоджені із часом, який надається на виконання відповідних робіт.

5.1.1. Вимоги до дипломних робіт

Випускові кафедри університетів мають надавати студентам Методичні рекомендації до написання магістерських і бакалаврських дипломних робіт. Такі рекомендації можуть містити вимоги і поради до:

- структури роботи;
- оформлення роботи;
- вибору і формулювання проблематики та завдань дослідження;
- пошуку джерел та літератури;
- вибору методик дослідження;
- виконання практичної (експериментальної, розрахункової, аналітичної та ін.) частини роботи та забезпечення достовірності отриманих результатів;
- оформлення посилань на запозичену з використаних джерел та літератури інформацію.

У рекомендаціях для студентів варто зазначати, що дипломні роботи належать до звітів про виконану роботу. Це вимагає відповідного стилю

викладу матеріалів. Тому неприйнятним є використання, особливо у практичній частині, інших стилів, зокрема стилів підручника, наукової монографії, популярної статті для ЗМІ тощо. Крім того, варто враховувати, що наявність таких стилів часто є індикатором наявності академічного плагіату.

Дипломна робота, як і будь-яка інша письмова робота, має конкретні мету і завдання. Її текст має бути максимально спрямований на опис методики виконання завдань, аналіз результатів та обґрунтування висновків. Наявність фрагментів, що не стосуються цих питань, свідчить про нерозуміння проблематики роботи, намагання будьчим заповнити необхідний обсяг тексту та/або наявність академічного плагіату.

Виконання студентом дипломної роботи складається з пошуку і аналізу літератури за темою дослідження, уточнення мети і завдань роботи, виконання дослідження (експерименти, розрахунки, збирання статистичних даних, емпіричне дослідження тощо), аналізу його результатів, написання тексту роботи. Остання частина (написання тексту) може вимагати 10–20 % загального часу, відведеного на дипломну роботу. Тому вимоги щодо обсягу роботи необхідно узгоджувати із загальним часом на її виконання.

Із огляду на те, що дипломна робота має містити аналіз джерел та літератури, докладний опис методик і результатів виконання практичної частини, аналіз результатів, висновки тощо, її мінімальний обсяг, залежно від спеціальності, може дорівнювати 25–30 сторінок. Утім, деякі університети вимагають не менше 100–120 сторінок основного тексту. Якщо виходити із мінімального нормативу часу, що планується викладачу на написання методичних і наукових робіт (1–2 год. на 1 стор.) і зазначеного вище співвідношення часу написання тексту та виконання роботи у цілому, то на виконання дипломних робіт варто планувати не менше 10 годин на кожному сторінку мінімальних вимог до обсягу тексту. Тобто, якщо від студента вимагають не менше 30 сторінок, то на дипломування слід відвести не менше 300 годин (10 кредитів ЄКТС), а якщо вимагається не менше 120 сторінок, то час на виконання роботи має бути не менше 1200 годин (40 кредитів ЄКТС). Зменшення обсягу письмових робіт стане не лише стимулом для студентів відповідально та добросовісно над ними працювати, але й зменшить тиск на викладачів, адже вони зможуть виділити більше часу на прочитання та коментування таких письмових робіт.

До цього часу можна зарахувати також час переддипломної практики, якщо така передбачена навчальним планом. На практиці сумарний обсяг практики і дипломування не перевищує 30 кредитів ЄКТС, що відповідає повному навантаженню студента у семестрі. У такому випадку, вимоги до мінімального обсягу дипломної роботи не повинні перевищувати 90 сторінок, а для окремих спеціальностей, з огляду на їх специфіку, можуть встановлюватися значно меншими, або не встановлюватися взагалі.

Дипломування не передбачає аудиторних занять. Тому час на підготовку дипломної роботи має бути однаковим для всіх форм навчання.

5.1.2. Вимоги до процедур захисту

Із огляду на те, що дипломні роботи є основою для підсумкової атестації здобувачів освіти, варто встановлювати певні процедури забезпечення їх якості. До них, зокрема, належать:

- перевірка наявності академічного плагіату;
- зовнішнє рецензування;
- публічний захист та ін.

Публічний захист і зовнішнє рецензування останнім часом в багатьох закладах вищої освіти стали формально-церемоніальними заходами, які не забезпечують повноцінного контролю якості. Значною мірою це пов'язано з відсутністю реальної актуальності проблематики дипломних робіт. Завдання цих робіт, залежно від спеціальності і профілю випускової кафедри, варто спрямовувати на:

- вирішення актуальних проблем науки (актуальність має бути підтверджена аналізом останніх публікацій у провідних світових наукових виданнях із відповідної тематики);
- вирішення конкретних проблем реального замовника, які потребують проведення досліджень відповідного рівня.

Із огляду на те, що справжні дослідження і розробки потребують залучення фахівців різних напрямів і кваліфікацій, варто більш активно використовувати можливість підготовки дипломних робіт у рамках комплексних студентських, кафедральних і міжкафедральних дослідницьких груп, до складу яких можуть входити і представники інших установ (освітніх, наукових, конструкторських тощо). Також, варто відновити практику залучення до публічного захисту і рецензування робіт зовнішніх експертів, які представляють інші наукові установи, заклади вищої освіти, роботодавців.

Для дипломних робіт студентів доцільно використовувати повну перевірку всіх робіт на наявність академічного плагіату із застосуванням відповідного програмного забезпечення. При цьому, варто враховувати таке:

- для автоматичної перевірки має застосовуватися якісне програмне забезпечення з відповідними налаштуваннями параметрів роботи програми;
- результати автоматичної перевірки не є гарантією відсутності плагіату, тому можуть застосовуватися лише як один із складників системи забезпечення якості;
- виявлені програмним забезпеченням текстові збіги мають аналізуватися експертами на предмет їх ідентифікації як плагіату, помилок цитування, загальновідомих знань тощо;
- допустимий відсоток академічного плагіату у дипломних роботах дорівнює нулю;
- допустимий відсоток оригінальності (збігів) за необхідності може встановлюватися лише як показник відповідності роботи кваліфікаційним вимогам (зокрема, це може бути важливим для окремих тем із літературознавства, аналізу законодавства тощо);
- виявлення академічного плагіату має супроводжуватися застосуванням визначеної закладом вищої освіти академічної відповідальності

(відрахування, повторний захист після виправлення зауважень, скасування рішення про присвоєння освітнього ступеня тощо).

5.1.3. Вимоги до курсових робіт

Виконання курсової роботи зазвичай передбачає ті самі етапи, що і для дипломної роботи. Головна відмінність полягає у рівні складності та трудомісткості завдань. Тому загальні вимоги є аналогічними вимогам до дипломних робіт. Із огляду на те, що навчальні плани зазвичай надають на виконання курсової роботи від 0,5 до 1 кредиту ЄКТС, вимоги до їх мінімального обсягу не повинні перевищувати 2–5 стор., що суперечить вимогам щодо змісту. Тому студент часто не має можливості виконати всі вимоги, не вдаючись до академічного плагіату, фабрикації результатів дослідження та інших порушень академічної доброчесності.

Рішенням цієї проблеми може бути істотне збільшення часу, що відводиться студентам на виконання курсової роботи, та зменшення вимог до їх мінімального обсягу. Якщо збільшити час на виконання курсової роботи до 3–4 кредитів ЄКТС, то мінімальний обсяг роботи може бути встановлений в межах 15–20 сторінок. При цьому мають змінитися і вимоги до її змісту. Курсова робота повинна містити не великий обсяг цитування чи переказу літературних джерел, а коротке резюме результатів їх аналізу та більш докладний виклад методики і результатів власного дослідження. Вимоги до обсягу можуть бути дещо збільшені у випадках, де значний обсяг цитування об'єктивно зумовлений конкретною тематикою досліджень — аналіз законодавства, літературних творів тощо.

Збільшення кількості кредитів на виконання курсових робіт дає змогу посилити дослідницьку складову освітнього процесу, що відповідає сучасним вимогам Європейського простору вищої освіти. Разом з тим, це може вимагати більших витрат часу від керівника курсової роботи і корегування відповідних нормативів навантаження викладачів.

Бажано передбачати у процедурах захисту курсових робіт повну або вибірккову перевірку всіх робіт на наявність академічного плагіату, а також академічну відповідальність у разі його виявлення. Загальні рекомендації з цього приводу збігаються з рекомендаціями до дипломних робіт.

5.1.4. Інші письмові роботи

У багатьох випадках програми навчальних дисциплін передбачають написання студентами рефератів та інших видів письмових робіт — есеїв, аналітичних записок тощо. При плануванні такого виду роботи необхідно враховувати, що для її виконання має бути передбачений певний обсяг часу самостійної роботи студента. Нормативи часу у цьому випадку можуть бути значно меншими, ніж для курсових і дипломних робіт, але не меншими, ніж 2–3 год. на сторінку тексту роботи. Тоді на підготовку письмової роботи обсягом 5–10 стор. треба надати студенту не менше 0,5–1 кредиту ЄКТС. У деяких випадках це може складати $\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{2}$ загального обсягу дисципліни. Тому планування з дисципліни більше однієї письмової роботи є неприйнятним.

5.2. Вимоги до науково-педагогічних працівників

При плануванні наукової та методичної роботи викладачів закладам вищої освіти варто надавати перевагу якісним, а не кількісним показникам. Частково сьогодні це стримують зовнішні нормативи ліцензування, присвоєння наукових ступенів та вчених звань. Але, як свідчить аналіз нормативних документів закладів вищої освіти, навіть у межах чинної нормативної бази заклади мають можливість стимулювати якісну роботу через систему оцінювання науково-педагогічних працівників та структурних підрозділів, преміювання, надання переваг у матеріально-технічному забезпеченні тощо.

Варто максимально відмовлятися від таких показників, як кількість опублікованих тез конференцій, методичних рекомендацій (безвідносно до потреби), наукових статей (безвідносно до місця публікації), монографій (безвідносно до видавництва) тощо. Ще більш шкідливим є оцінювання науково-педагогічних працівників за кількістю сторінок чи друкованих аркушів в опублікованих ними наукових працях.

Натомість, необхідно стимулювати публікації у провідних наукових виданнях, що за імпакт-фактором чи аналогічними показниками наукометричних баз Web of Science та Scopus потрапляють до першого-другого квартилів з відповідної тематики, високі показники цитування публікацій науково-педагогічних працівників (без самоцитування та цитування співавторами) у виданнях, що індексуються зазначеними базами. При цьому треба розуміти, що підготовка таких публікацій потребує часу і належного фінансування досліджень. Для прикладних досліджень альтернативою може бути отримання патентів на об'єкти інтелектуальної власності, економічний чи соціальний ефект від впровадження результатів досліджень тощо.

Необхідно розширювати перелік видів наукових, навчальних і методичних праць, що враховуються при оцінюванні науково-педагогічних працівників і підрозділів закладів вищої освіти. Зокрема, до них треба додати:

- переклади наукових праць провідних іноземних вчених та навчальних видань провідних світових університетів;
- довідники та енциклопедії;
- хрестоматії та ін.

Викладачі мають не тільки самі дотримуватися академічної доброчесності, але і вчити студентів її принципам і контролювати дотримання. На жаль, методичні рекомендації, які університети надають студентам для виконання письмових робіт, часто запозичуються з аналогічних робіт інших закладів чи попередніх видань власного закладу вищої освіти не тільки без належних посилань, але навіть без корегування вимог і даних, що стосуються інших предметів, спеціальностей, застосування сучасних технологій тощо. Такі рекомендації налаштовують здобувачів освіти на зневажливе ставлення до дотримання принципів академічної доброчесності, навіть якщо ті містять опис основних порушень і передбачають санкції за академічний плагіат, фабрикацію чи фальсифікацію результатів.

Джерела:

1. Вимоги до оформлення магістерської роботи. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+banksprav i/vimogi_d o_mag_rob.pdf
2. Вимоги до оформлення магістерської роботи. URL: http://web.znu.edu.ua/lab/fordep/oformlenie/diplom_magistra.htm
3. Методичні рекомендації для написання курсових робіт. URL: <https://goo.gl/17Eyuw>
4. Небаба М.І. Корпоративне управління. Навчально-методичний комплекс з підготовки курсової роботи. URL: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/ku/p1-4.htm>
5. Max A. Eckstein. Combating academic integrity fraud Towards a culture of integrity. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001330/133038e.pdf>

Розділ 6. Особливості перевірки на академічний плагіат дисертаційних робіт

Українське законодавство виокремлює тексти дисертацій з-поміж інших видів академічних текстів у контексті їх перевірки на академічний плагіат. Закон «Про вищу освіту» у частині 6 статті 6 встановлює, що «Виявлення в поданій до захисту дисертації [...] академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні [...] наукового ступеня»⁸. Якщо академічний плагіат виявлено в успішно захищеній дисертації, закон визначає конкретні санкції до спеціалізованої вченої ради, її голови, наукового керівника (консультанта), офіційних опонентів та академічного закладу, в якому була захищена дисертація.

У цьому контексті МОН у листі № 1/9-150 від 14.03.2018 р. зауважує: «...збільшується частка [дисертаційних — авт.] робіт, в яких є текстові запозичення, використовуються ідеї, наукові результати і матеріали інших авторів без належного посилання на джерела. Нагадуємо, що рішення спецрад стосовно таких дисертацій підлягають скасуванню [Атестаційною колегією МОН — авт.] без права повторного захисту»⁹.

Ці вимоги й тенденції визначають прагнення закладів вищої освіти гарантувати відсутність академічного плагіату в захищених дисертаціях. На жаль, постійно надходить інформація про те, що це прагнення часто призводить до необґрунтованих вимог до дисертанта щодо самостійної організації перевірки власної дисертації на академічний плагіат.

⁸ Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту». URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/65715.html>

⁹ Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 р. № 423. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/70480578>

6.1. Виконання спеціалізованою вченою радою вимоги закону про недопущення плагіату в захищеній дисертації

Спеціалізовані вчені ради не мають права перекладати на дисертанта обов'язок за перевірку тексту дисертаційного дослідження на академічний плагіат, зокрема вимагати довідки або будь-які інші документи про результати такої перевірки.

Певний текст неможливо перевірити на наявність в ньому неналежним некоректних запозичень із усіх можливих інших текстів. Отже, не можна достовірно гарантувати у тексті відсутність академічного плагіату, а відповідна довідка про його відсутність позбавлена сенсу. З іншого боку, слід говорити про докладання університетом та його спецрадами розумних зусиль із виявлення можливого академічного плагіату в тексті дисертаційної роботи. Відповідні кроки можуть включати:

- призначення спецрадою або закладом вищої освіти (науковою установою) особи або осіб, відповідальних за перевірку дисертаційного дослідження на академічний плагіат;
- навчання цих осіб сутності, видам академічного плагіату, способам його виявлення;
- проговорювання із задіяними у процедурі оцінки дисертаційного дослідження фахівцями необхідності відповідально ставитися до перевірки робіт на академічний плагіат, інформувати спеціалізовану вчену раду про результати перевірки;
- використання спеціалізованого програмного забезпечення для перевірки роботи на прямі текстові запозичення із відкритих інтернет-джерел та електронних репозитаріїв (архівів) із обмеженим доступом, із обов'язковим експертним аналізом повного звіту програми. У 2018 р. МОН уклав меморандуми із кількома компаніями-постачальниками такого програмного забезпечення, відповідно до яких спеціалізовані вчені ради одержують можливість безкоштовно перевіряти тексти дисертацій у таких програмах;
- якщо доступ до такого програмного забезпечення відсутній, експерт може вручну перевірити ключові фрагменти тексту на запозичення за допомогою Інтернетпошуку за цими фрагментами та/або за ключовими словами;
- призначення рецензентом або офіційним опонентом фахівця за темою дисертації, який добре обізнаний із літературою за цією темою і найчастіше зможе помітити некоректні запозичення із знайомої йому літератури;
- при вивченні тексту дисертації варто звертати увагу на фрагменти, написані у дещо недоладному стилі, які можуть бути ручним або машинним перекладом із поширених іноземних мов (російська, англійська, німецька); ці фрагменти можна перевірити через Інтернет-пошук по «зворотних перекладах» відповідних словосполучень і частин тексту;

- ще одна ознака можливого академічного плагіату — різні фрагменти тексту написані в різному стилі. Втім, тут варто враховувати ймовірність написання різних частин тексту на різних етапах підготовки дисертації, коли з часом стиль академічного письма у людини змінюється.

Спеціалізованій вченій раді доцільно описати у Рішенні щодо присудження наукового ступеня проведену процедуру перевірки тексту дисертації на можливий академічний плагіат та вказати результат цієї перевірки.

Джерела:

1. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту». URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/65715.html>
2. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 р. № 423. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/70480578>



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Проректор з наукової роботи

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

“ 03 ” вересня 201 8 р. м. Херсон

№ 18

Про використання в роботі
Рекомендацій щодо запобігання
академічному плагіату та
виявлення його в наукових роботах

З метою належної реалізації норм Законів України від 05.09.2017 № 2145-VIII «Про освіту», від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту», від 23.12.1993 № 3792-XII «Про авторське право і суміжні права», від 26.11.2015 № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність» та від 25.06.1993 № 3322-XII «Про науково-технічну інформацію», що стосуються дотримання основних принципів академічної доброчесності та системного підходу до розвитку методів та засобів виявлення плагіату в освітньому просторі, відповідно до Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу Херсонського державного університету, затвердженого наказом від 02.02.2018 № 76-Д

ВИДАЮ РОЗПОРЯДЖЕННЯ:

1. Завідувачам кафедр на засіданнях кафедр ознайомити науково-педагогічних працівників з Рекомендаціями щодо запобігання академічному плагіату та виявлення його в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо) (далі - Рекомендаціях), розробленими Міністерством освіти і науки України (додаток 1).

2. Головним редакторам наукових фахових видань університету:

2.1. Здійснювати заходи із запобігання академічному плагіату і виявлення його в наукових статтях відповідно до Рекомендацій.

2.2. На етапі формування випуску наукового фахового видання обов'язково надавати електронні копії статей до Наукової бібліотеки університету з метою перевірки в системі виявлення збігів/ідентичності «Unicheck».

3. Головам спеціалізованих учених рад університету Белеховій Л.І., Пентилюк М.І., Песчаненкові В.С.:

3.1. Забезпечити дотримання академічної доброчесності здобувачів наукових ступенів у дисертаціях і авторефератах.

3.2. На етапі проведення експертизи дисертаційної роботи експертною комісією спеціалізованої вченої ради надавати електронні копії дисертацій до Наукової бібліотеки університету з метою перевірки в системі виявлення збігів/ідентичності «Unicheck».

4. Директорові Наукової бібліотеки Арустамовій Н.А. організувати перевірку в системі виявлення збігів/ідентичності «Unicheck» дисертацій здобувачів наукових ступенів та статей, поданих для публікування в наукових фахових виданнях університету.

5. Контроль за виконанням розпорядження покласти на керівника відділу з питань інтелектуальної власності Блах В.С.

Проректор з наукової роботи

С.А. Омельчук

Арустамова Н.А.

Блах В.С.

Ознайомити осіб, зазначених у розпорядженні

ДОДАТКИ

Додаток 1

Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.)

1. Поняття академічної доброчесності

Відповідно до Статті 42 Закону України «Про освіту»¹⁰:

1. «Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

2. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

3. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації».

Кризу академічної доброчесності в Україні спричинили багато факторів, серед яких варто зазначити таке:

¹⁰ Закон України «Про Освіту». Стаття 42 „Академічна доброчесність”. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>

1) Загальна криза суспільства, що характеризується толерантністю до правового нігілізму, корупції, численних порушень законодавства і етичних норм.

2) Відірваність вищої освіти і науки від світової наукової та освітньої спільноти, потреб суспільства, економіки та ринку праці. Орієнтація вищої освіти на кількісні показники («вал»), папери, дипломи тощо, а не на якість, конкурентоздатність, корисність для суспільства тощо.

3) Проблеми законодавства. Насамперед, норма чинного Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»¹¹ (стаття 1, пункт 22), за якою «науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо». Ця норма існує принаймні з 1991 року і є підставою для створення систем оцінювання наукової діяльності науковців, закладів вищої освіти та наукових установ за формальними кількісними показниками (кількість публікацій, кількість аркушів), а не за рівнем, якістю і впливом результатів досліджень.

4) Неузгодженість вимог до закладів вищої освіти, науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти з фінансуванням та іншим ресурсним забезпеченням вищої освіти і науки. Зокрема, надмірні вимоги законодавства та внутрішніх нормативних документів щодо кадрового забезпечення, кількості публікацій, обсягів кваліфікаційних та інших навчальних робіт тощо. Приміром, в багатьох закладах вищої освіти вимоги до обсягу курсових і дипломних робіт, звітів з практики, інших письмових документів, які мають підготувати студенти, передбачають, що одній годині навчального навантаження студента має відповідати 1–3–5 сторінок відповідного документа. При цьому не враховуються ані значно легші нормативи для викладачів, ані необхідність використання значної частки відведеного часу на пошук літератури, виконання досліджень, розрахунків, аналіз їх результатів, інших практичних завдань. Обсяг письмових робіт має бути узгоджений з часом, який за індивідуальним навчальним планом та/або програмами навчальних дисциплін відводиться на їх виконання. Більш-менш обґрунтованими можна вважати норми не менше 3–5 год. на сторінку, залежно від виду роботи. Також, потребують перегляду нормативи щодо кількості наукових праць науково-педагогічних працівників (безвідносно до якості цих праць), які встановлюють Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності, та інші нормативні документи.

5) Відсутність законодавчо встановлених вимог і усталених процедур оцінювання наукових та навчальних робіт на предмет наявності академічного

¹¹ Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність». Стаття 1 «Основні терміни та їх визначення». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

плагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень академічної доброчесності.

6) Внутрішня демотивація викладачів і науковців до дотримання принципів академічної доброчесності в умовах низьких зарплат, відсутності необхідної для якісних досліджень матеріальної бази, якісного зовнішнього оцінювання та зовнішнього запиту на результати досліджень.

7) Поява нових технологій, що значно полегшують копіювання чужих робіт, підміну результатів експериментальних та емпіричних досліджень комп'ютерним моделюванням та правдоподібними оцінками, редагування графічних, відео- та аудіо- матеріалів тощо.

8) Практика імітації і фальсифікації наукових досліджень з окремих наук за часів СРСР, яка набула поширення в останні десятиріччя через ігнорування загальновизнаних стандартів якості досліджень та значне збільшення питомої ваги досліджень у відповідних напрямках.

2. Основні види порушень академічної доброчесності

Частина 4 статті 42 Закону України «Про освіту» визначає такі основні види порушень академічної доброчесності:

2.1 Академічний плагіат — «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства».

Коментарі:

А. Існує багато різних визначень академічного плагіату, що зумовлені цілями регулювання та традиціями, які існують у різних галузях знань, сферах професійної діяльності і країнах. Зокрема, дещо різними можуть бути визначення у регулюваннях для студентських і наукових робіт, для журналістики і математики, британських та німецьких університетів тощо. Але спільним для всіх визначень є приписування собі результатів, отриманих іншими особами.

Б. За Терезою Фішман³, академічним плагіатом є академічна поведінка, «яка характеризується такими п'ятьма кумулятивними ознаками: «коли певна особа (1) використовує слова, ідеї чи результати праці, (2) що належать іншому визначеному джерелу чи людині (3) без посилання на джерело, з якого вона була запозичена, (4) у ситуації, в якій правомірно очікується вказування

³ Fishman T. «We know it when we see it» is not good enough: toward a standard definition of plagiarism that transcends theft, fraud, and copyright. 4th Asia Pacific Conference on Educational Integrity (4APCEI). 28–30 September

2009, University of Wollongong NSW Australia. 2010, p.1-4. URL: <http://ro.uow.edu.au/apcei/09/papers/37>

авторства оригіналу (5) з метою отримати певну користь, пошану, вигоду, які не обов'язково мають бути грошового характеру»¹².

В. У Стенфордському університеті академічним плагіатом називають «використання без надання обґрунтованого та належного цитування або визнання автором чи джерелом оригінальної роботи іншої людини незалежно від того, чи є ця робота кодом, формулою, ідеєю, мовою, дослідженням, стратегією, текстом тощо»¹³.

Єльський університет розглядає академічний плагіат як «використання чужої роботи, слів або ідей без посилань»¹⁴.

Кембриджський університет називає академічним плагіатом «подання як власної праці незалежно від наявності наміру обманювати, роботи, яка частково чи цілком запозичена з чужої праці без належного посилання»¹⁵.

Національний науковий фонд США називає академічним плагіатом «привласнення чужих ідей, методів, результатів або слів без оформлення належного цитування»¹⁶. Г. Вирізняють такі основні різновиди академічного плагіату:

- дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело (в окремих випадках некоректним вважають навіть використання одного слова без посилання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом);
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт (дисертацій, монографій, навчальних посібників, статей, тез, звітів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, есеїв, рефератів тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

Деякі джерела виокремлюють ще декілька видів академічного плагіату, які можуть бути зведені до зазначених вище.

Д. Згідно із законом України «Про авторське право і суміжні права»¹⁷ (стаття 50, пункт В), плагіатом є «оприлюднення (опублікування) повністю

¹² Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievijinstrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>

¹³ What Is Plagiarism? URL: <https://communitystandards.stanford.edu/student-conduct-process/honor-code-andfundamental-standard/additional-resources/what-plagiarism>

¹⁴ What Is Plagiarism? URL: <https://ctl.yale.edu/writing/using-sources/understanding-and-avoiding-plagiarism/whatplagiarism>

¹⁵ University-wide Statement on Plagiarism. URL: <https://www.plagiarism.admin.cam.ac.uk/whatplagiarism/universitys-definition-plagiarism>

¹⁶ Part 689 - Research Misconduct. URL: https://www.nsf.gov/oig/_pdf/cfr/45-CFR-689.pdf

¹⁷ Закон України «Про авторське право і суміжні права». Стаття 50 «Порушення авторського права і суміжних прав». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page3>

або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору». Але цей закон має на меті захист особистих майнових і немайнових прав суб'єктів авторського права (стаття 3, частина 2), а не притягнення до відповідальності тих, хто привласнює авторство у випадках, коли не йдеться про інтелектуальну власність. Тому, наведене визначення не охоплює всі випадки академічного плагіату. Зокрема, під нього не потрапляє некоректне використання як результатів власної наукової або творчої діяльності чужих ідей, текстів тощо, які не є творами у розумінні зазначеного закону. Це стосується, насамперед, фольклору, офіційних документів органів державної влади, офіційної символіки, деяких видів повідомлень ЗМІ й т.п. (стаття 10). Тим не менше, їх використання без належних посилань слід розглядати як академічний плагіат. Також проблемним з погляду застосування норм цього закону є захист авторського права на об'єкти наукової чи творчої діяльності, які не опубліковані і не існують в об'єктивній формі (стаття 3, частина 1), до прикладу, на ідеї, висловлені під час обговорень. Натомість, норми академічної етики передбачають посилання на авторів таких ідей.

Е. Академічний плагіат не варто ототожнювати з порушенням авторського права як різновидом права інтелектуальної власності. Ці порушення мають певну область перетину, але не є тотожними. Захист права інтелектуальної власності спрямований, насамперед, на захист майнових прав авторів чи їх правонаступників. Натомість, норми щодо академічного плагіату спрямовані не на авторів, а на осіб, які порушують академічну доброчесність через ненадання достовірної інформації про авторів певних ідей, текстів, наукових результатів тощо. Академічний плагіат розглядається як порушення етичних норм академічної спільноти, а порушення авторського права — як правопорушення, відповідальність за яке встановлюється цивільним кодексом. Вимоги щодо академічної доброчесності передбачають надання коректних посилань на справжніх авторів використовуваних творів, а не на осіб, яким могло бути передано авторське право на них (приміром, правонаступників авторів). Авторське право захищає тих, кому на певний момент часу належать майнові чи немайнові права на твір, і це не обов'язково будуть справжні автори твору. Публікація під власним ім'ям результатів, отриманих іншими особами, з дозволу цих осіб не є порушенням авторського права, але є академічним плагіатом. Авторське право має обмежений термін дії. Після закінчення цього терміну дії дозволяється використання твору без згоди авторів чи їх правонаступників і без виплати відповідної винагороди, але це не позбавляє необхідності посилатися на авторів. Відсутність належних посилань є основною ознакою академічного плагіату.

Ж. Академічний плагіат може стосуватися всіх типів джерел, зокрема: текстів, рисунків, фрагментів музичних творів, математичних виразів та перетворень, програмних кодів тощо. Джерелами академічного плагіату можуть бути опубліковані і неопубліковані книжки, статті, брошури, патенти, тези, рукописи, веб-сайти та інші Інтернет-ресурси, роздаткові матеріали для студентів, роботи інших студентів й т. д.

3. Академічний плагіат треба відрізнити від помилок цитування. Найбільш типовими помилками цитування є:

- відсутність лапок при використанні текстових фрагментів, що запозичені з інших джерел, за наявності коректного посилання на це джерело;
- посилання на інше джерело;
- неправильне оформлення посилання, що ускладнює пошук джерела.

Помилки цитування зазвичай вважають менш суттєвим порушенням академічної доброчесності. Іноді їх розглядають як різновид академічного плагіату. Найчастіше це роблять в інструкціях для студентів, а не в документах, які встановлюють академічну відповідальність. Типовим для українських освітян і науковців з деяких галузей знань є подання всієї публікації чи її оглядової частини у вигляді набору фрагментів, запозичених з різних джерел. При цьому не завжди ці фрагменти коректно оформлені, навіть якщо вони є прямим цитуванням. Іноді в таких текстах бувають переплутані посилання. Частими є помилки у прізвищах авторів, назвах та вихідних даних видань, що ускладнює чи унеможлиблює пошук джерел та їх опрацювання наукометричними системами. Іноді є підстави припускати, що помилки цитування зроблено свідомо для обґрунтування авторитетом наведених джерел ідей, думок, числових даних тощо, яких насправді немає в цих джерелах. Також, «помилки» можуть бути зумовлені намаганням приховати справжні джерела інформації.

Незалежно від того, вважати їх академічним плагіатом чи ні, помилки цитування є порушенням академічної етики, оскільки у сучасних умовах вони, як мінімум, призводять до викривлення наукометричних показників інших науковців та наукових видань, тим самим порушують права справжніх авторів.

I. В окремих випадках, невизначеним є питання стосовно необхідності чи відсутності посилання на джерела «загальновідомих» знань. Це поняття є неоднозначним і залежить від обставин. Зазвичай під ним розуміють знання, які є в енциклопедіях, підручниках та інших подібних джерелах. Також, до загальновідомих зараховують знання, наведені у багатьох (5 та більше) джерелах. Але те, що є загальновідомим для представників однієї науки чи професії, може не бути таким для представників інших наук і професій. При прийнятті рішень з цього приводу варто брати до уваги таке:

- для кого призначена публікація (текст) — те, що є «загальновідомим» для автора, може не бути таким для типового читача;
- чи є принципово доступною інформація про першоджерело — іноді можна знайти десятки ідентичних текстів в джерелах, які очевидно не є оригінальними і авторитетними;
- чи є можливість альтернативної атрибуції автора, наприклад, через зазначення його прізвища без зазначення конкретного джерела (при цьому треба мати на увазі, що подібна атрибуція на основі вторинних джерел може виявитися помилковою).

К. Дискусійним є питання стосовно правильного цитування перекладів. Існує думка, що дослівний переклад треба оформлювати як цитату, а відсутність лапок є порушенням. Але не менш обґрунтованою є думка, що переклад завжди вносить певні зміни у розуміння тексту. Тому оформлення навіть дослівного перекладу як цитати може надавати читачам викривлену інформацію стосовно позиції автора оригінального тексту. Рішенням проблеми може бути надання вільного перекладу з посиланням на джерело. При цьому грубі помилки перекладу, які викривляють думки авторів оригіналу, все одно можуть розглядатися як самостійні порушення академічної етики. Іншими поширеними варіантами вирішення цієї проблеми є наведення оригінального тексту поряд з перекладом, або наведення у дужках мовою оригіналу окремих слів, переклад яких є неоднозначним.

Л. Ще одне дискусійне питання полягає в оцінюванні як плагіату творів, що складаються з фрагментів творів інших авторів за наявності коректних посилань. Такі праці не можна вважати плагіатом, оскільки вони не містять ключової ознаки — привласнення чужих результатів. Але у більшості випадків (за виключенням окремих видів студентських робіт) вони не відповідають встановленим вимогам чи завданням, зокрема, стосовно наукової новизни, наявності власних результатів, критичного аналізу джерел тощо. Іноді такі роботи містять ознаки інших порушень академічної доброчесності — обману, фальсифікації та/або фабрикації.

М. Можуть існувати різні вимоги щодо цитування та оформлення посилань для різних видів академічних робіт. Зокрема, деякі з вимог, які ускладнюють сприйняття тексту читачами, можуть не застосовуватися до науково-методичних праць — підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій тощо. Але і в цьому випадку неприпустимим вважають використання прямих текстових запозичень без належного оформлення цитат і посилань у тексті. Також, рекомендується надавати, як мінімум, загальний перелік використаних джерел. Конкретні вимоги до різних видів видань і академічних текстів варто встановлювати на рівні закладів вищої освіти чи їх підрозділів, редакційних колегій наукових видань, професійних спільнот. При цьому треба враховувати практики провідних університетів світу, вид і цільове призначення публікацій, використання наведених посилань наукометричними базами та іншими джерелами наукової інформації.

2.2. Самоплагіат — «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів».

Коментарі:

А. Сформульовано на основі визначення академічного плагіату. Проблема актуальна через те, що окремі автори наукових публікацій іноді багатократно відтворюють одні й ті самі наукові результати, при цьому подають їх як нові наукові результати. Але варто розуміти, що у випадках самоплагіату йдеться не про привласнення чужих результатів, а про некоректне з погляду академічної етики використання раніше опублікованих власних наукових

результатів. Це зумовлює специфіку ідентифікації випадків самоплагіату та академічної відповідальності за таке порушення.

Б. Головними причинами виокремлення самоплагіату як виду порушень академічної доброчесності є те, що він:

- знижує довіру суспільства до науки у цілому, а також до наукових результатів окремих осіб та інституцій;
- призводить до отримання необґрунтованих переваг за фактично невиконану роботу; ці переваги можуть полягати в отриманні додаткового фінансування на проведення досліджень, що фактично не виконувалися, підвищенні наукометричних показників автора тощо;
- може порушувати авторські та суміжні права інших фізичних і юридичних осіб, зокрема, видавців та співавторів.

В. Поняття самоплагіату не варто застосовувати до випадків відтворення наукових результатів автора у публікаціях, які не є науковими. Зокрема, до його публікацій у соціальних мережах, ЗМІ, навчальних та науково-популярних виданнях тощо. Але і в цих випадках відсутність посилань на першоджерело може бути ознакою інших видів академічної недоброчесності та/або порушення авторських прав інших осіб.

Г. Поняття самоплагіату також не варто застосовувати у випадках відсутності посилань на інформацію з наукових результатів автора в ненаукових джерелах, зокрема, в соціальних мережах, ЗМІ, навчальних та науково-популярних виданнях. Посилання на такі джерела часто вважають в науковій літературі неприйнятними. Крім того, такі публікації часто містять попередні результати, які не можуть ще розглядатися як наукові. Разом з тим, слід стимулювати авторів максимально посилатися на такі джерела у випадках, коли це вважається прийнятним для відповідного виду публікацій і відповідної галузі знань (галузі науки) та/або впливає із законодавства про захист авторських та суміжних прав. Д. Типовими прикладами самоплагіату є:

- дуплікація публікацій — публікація однієї і тієї самої наукової роботи (цілком або з несуттєвими змінами) в декількох виданнях, а також повторна публікація (цілком або з несуттєвими змінами) раніше оприлюднених статей, монографій, інших наукових робіт, як нових наукових робіт;
- дублювання наукових результатів — публікація одних і тих самих наукових результатів, в різних статтях, монографіях, інших наукових працях, як нових результатів, які публікуються вперше;
- подання у звітах з виконання наукових проектів результатів, що містилися у попередніх роботах, як отриманих при виконанні відповідного проекту;
- агрегування чи доповнення даних — суміщення старих і нових даних без їх чіткої ідентифікації з відповідними посиланнями на попередні публікації;
- дезагрегування даних — публікація частини раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію;

- повторний аналіз раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію цих даних та раніше виконаного їх аналізу.

Е. При ідентифікації самоплагіату необхідно звертати увагу на те, що деякі видання допускають передрук чи дуплікацію, якщо це не порушує права інших видавців та надано посилання на першу публікацію або інформацію про одночасне подання матеріалів для публікації в інших виданнях. В таких випадках опублікований матеріал повинен містити відповідні дані. Також варто звертати увагу на те, що окремі видання, насамперед електронні, здійснюють передрук без погодження з авторами чи їх інформування про передрук.

Ж. Істотною проблемою для ідентифікації самоплагіату є некоректне визначення поняття «науковий результат» у чинному Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність». При аналізі наукових праць на предмет наявності самоплагіату варто виходити з норми Закону (стаття 1, пункт 22), що науковий результат — це «нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень», а не з наступних формулювань стосовно форм існування наукового результату. При цьому внутрішні документи закладу вищої освіти, наукової установи чи їх структурних підрозділів мають передбачати деталізований перелік того, що вважається науковим результатом з огляду на специфіку відповідних галузей знань чи наук.

3. Закон України «Про освіту» визначає поняття самоплагіату лише для наукових результатів. Світова практика поширює його і на інші види діяльності, зокрема на результати творчої діяльності. Це варто враховувати закладам вищої освіти при створенні внутрішніх нормативних документів з питань забезпечення академічної доброчесності і встановлювати запобіжники самоплагіату для ширшого кола результатів, що використовуються при оцінюванні освітньої, наукової або творчої діяльності учасників освітнього процесу. Правовою підставою для цього є норма Закону про обман, як вид порушень академічної доброчесності, окремим випадком якого є самоплагіат.

І. До самоплагіату не належать перевидання (стереотипні чи перероблені та/або доповнені) монографій, підручників, навчальних посібників, інших творів, що містять результати наукової, освітньої або творчої діяльності, в яких наведено інформацію про перевидання та/або посилання на перше видання. Також самоплагіатом не є обмежене використання в нових монографіях, підручниках, навчальних посібниках фрагментів раніше опублікованих робіт автора, якщо у новій роботі наведено відповідну інформацію, а обсяг дублювання узгоджений з видавцем та замовниками видання.

К. Агрегування чи збільшення даних може ускладнювати чи унеможлиблювати їх коректну інтерпретацію, оскільки дані можуть бути незіставними, мати різні статистичні характеристики, стосуватися нетотожних об'єктів, не враховувати динаміку тощо. Відсутність належної інформації з цих питань чи необґрунтоване перенесення на новий масив даних результатів обробки і висновків попередньої публікації також може бути порушенням

академічної доброчесності та/або свідченням відсутності у дослідника потрібної кваліфікації.

Л. Дезагрегування даних без посилання на попередню публікацію, пояснення причин вилучення частини даних, перерахунку статистичних характеристик, внесення змін до графіків тощо може надавати читачу викривлене уявлення про достовірність і надійність даних та висновків. Тому його розглядають як порушення академічної доброчесності та/або свідчення відсутності у дослідника потрібної кваліфікації.

М. Повторний аналіз раніше опублікованих даних може бути зумовлений появою нових технологій обробки даних, нових теорій, що застосовують для їх обробки, аналізу, пояснення тощо. Його вважають самоплагіатом насамперед, якщо публікація частково містить результати попереднього аналізу і відсутні посилання на відповідні публікації. При цьому в читача формується викривлене уявлення про методологію дослідження і, відповідно, про достовірність і надійність результатів.

Н. Застосування автоматичних засобів перевірки наявності академічного плагіату може у недалекому майбутньому істотно обмежити практики використання самоплагіату, оскільки він не буде сприяти досягненню однієї із своїх головних цілей. Замість прискорення виходу публікації він буде призводити до її відхилення, або принаймні затримки через необхідність надання додаткових пояснень і доопрацювання.

2.3. Фабрикація — «вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях».

Коментарі:

А. Актуальна для України і світу проблема наукових публікацій, дисертацій, дипломних і курсових робіт студентів, яка полягає у тому, що в цих роботах нерідко наводяться дані про експерименти, емпіричні дослідження, вимірювання, розрахунки, опитування, інші види досліджень та їх апробацію, які насправді не виконувалися.

Б. Університет штату Пенсильванія розглядає фабрикацію як «побудову та/або додавання даних, спостережень чи характеристик, які ніколи не отримували при збиранні даних або при виконанні експериментів»¹⁸.

Офіс доброчесності досліджень Департаменту охорони здоров'я і соціального забезпечення США називає фабрикацією «штучне створення наборів даних чи результатів та їх публікацію чи надання інформації про них, як про результати справжніх досліджень»¹⁹.

Видавництво «Шпрингер» визначає фабрикацію як «вигадування результатів досліджень»²⁰.

¹⁸ Ethical Dimensions of Renewable Energy and Sustainability Systems: 2.1 Falsification, fabrication, plagiarism. URL: <https://www.e-education.psu.edu/bioet533/node/654>

¹⁹ Data falsification and fabrication. URL: <http://editorresources.taylorandfrancisgroup.com/data-falsification-and-fabrication>

²⁰ Data fabrication/data falsification. URL: <https://www.springer.com/gp/authors-editors/editors/data-fabricationdata-falsification/4170>

В. Фабрикація також може стосуватися вигаданих статистичних та інших даних, які нібито взяті з певних джерел інформації у випадках, коли такі джерела не існують або не містять відповідної інформації. В таких випадках варто відрізнити фабрикацію від помилок цитування.

Г. Фабрикацією також є використання вигаданих даних поруч зі справжніми, що іноді використовується у випадках, коли справжніх даних не вистачає для обґрунтування висновків дослідження.

2.4. Фальсифікація — «свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень».

Коментарі:

А. Актуальна для України і світу проблема наукових публікацій, дисертацій, дипломних і курсових робіт студентів, яка полягає у тому, що автори вносять зміни до результатів досліджень або приховують окремі результати з метою позбавлення від даних, що спростовують або не підтверджують гіпотези, які вони захищають, висновки, які вони роблять, тощо.

Б. Університет штату Пенсильванія визначає фальсифікацію як зміну результатів досліджень

(даних) або пропуски в них для підтвердження тверджень, гіпотез, інших даних тощо.

Фальсифікація може передбачати викривлення інформації про інструменти дослідження, матеріали чи процеси. Маніпулювання зображеннями чи поданням даних в інший спосіб, що спотворює дані або змушує занадто багато читати між рядками, також може вважатися фальсифікацією²¹.

Офіс доброчесності досліджень Департаменту охорони здоров'я та соціального забезпечення США називає фальсифікацією «маніпулювання матеріалами досліджень, обладнанням чи процесами, а також зміни чи пропуски даних чи результатів таким чином, що дослідження будуть неточно відображені у публікації про них»²².

Видавництво «Шпрингер» визначає фальсифікацію як «маніпулювання результатами досліджень для створення помилкового уявлення. Воно включає маніпулювання зображеннями, видалення «викидів» чи незручних результатів, зміну, додавання чи пропуск точок даних тощо»²³.

В. Фальсифікація може стосуватися неповного або свідомо викривленого опису методик дослідження з метою приховування:

- виявлених авторами методичних помилок;

²¹ Ethical Dimensions of Renewable Energy and Sustainability Systems: 2.1 Falsification, fabrication, plagiarism. URL: <https://www.e-education.psu.edu/bioet533/node/654>

²² Data falsification and fabrication. URL: <http://editorresources.taylorandfrancisgroup.com/data-falsification-andfabrication>

²³ Data fabrication/data falsification. URL: <https://www.springer.com/gp/authors-editors/editors/data-fabricationdata-falsification/4170>

- використання застарілого або непридатного для відповідних досліджень обладнання;
- застосування непридатних для цілей дослідження алгоритмів та програмного забезпечення;
- інших хиб, що могли вплинути на достовірність, точність і надійність представлених результатів.

Г. Фальсифікацією також є надання неповної або викривленої інформації про апробацію результатів досліджень та розробок.

2.5. Списування — «виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання».

Коментарі:

А. Найбільш поширеною формою списування є використання друкованих і електронних джерел інформації при виконанні письмових робіт, зокрема, екзаменаційних та контрольних робіт, без дозволу викладача.

Б. Також до списування може бути зараховано:

- здавання або репрезентацію різними особами робіт з однаковим змістом як результату власної навчальної діяльності;
- написання чужих варіантів завдань на контрольних заходах;
- використання системи прихованих сигналів (звукових, жестових та ін.) при виконанні групових контрольних заходів з однаковими варіантами;
- несамотійне виконання завдань у випадках, коли не дозволяється отримання допомоги, або незазначення інформації про отриману допомогу, консультації, співпрацю тощо;
- отримання іншої несанкціонованої допомоги при виконанні тих завдань, які передбачають самотійне виконання.

В. Списування може бути індикатором незацікавленості студента у вивченні навчальної дисципліни (студенти не бачать потреби у відповідних компетентностях, викладач некомпетентний чи не здатний зацікавити студентів тощо).

Г. Бувають випадки, коли викладач неофіційно надає дозвіл на використання певних джерел інформації при виконанні письмових робіт. Це може бути ознакою недосконалості нормативної бази закладу вищої освіти, яка надмірно регулює умови поточного і підсумкового контролю. З іншого боку, це також може бути ознакою необ'єктивного оцінювання здобувачів освіти, коли таке оцінювання відбувається не за змістом роботи, а за іншими показниками. У будь-якому випадку, наявність дозволу, якщо всі здобувачі освіти виконують завдання в рівних умовах, знімає питання про порушення з боку здобувачів.

2.6. Обман — «надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітньої процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування».

Коментар:

Крім зазначених вище формами обману також є:

- імітація освітньої та наукової діяльності; - неправдиве співавторство:
 - приписування співавторства особам, які не брали кваліфікованої участі у дослідженні та підготовці публікації (зокрема, це стосується зарахування до авторів керівників установ і підрозділів, які безпосередньо не брали участі у виконанні роботи, працівників чи студентів, які здійснювали лише технічну допомогу, тощо);
 - невключення до співавторів осіб, які брали активну кваліфіковану участь у дослідженні та підготовці публікації, зокрема у постановці цілей та завдань роботи, формулюванні її висновків, розробці алгоритмів, аналізі результатів експериментів та розрахунків, написанні тексту тощо;
- свідоме викривлення посилань на джерела, свідоме викривлення інформації, що міститься у джерелах, на які зроблені посилання (в деяких випадках це може також бути академічним плагіатом);
- проходження процедур контролю та оцінювання результатів навчання підставними особами;
- продаж, поширення, постінг або публікація курсів лекцій, роздаткових матеріалів, записів або іншої інформації, наданої викладачем, а також використання їх для будь-яких комерційних цілей без письмового дозволу викладача;
- симуляція погіршення стану здоров'я, хвороби з метою уникнення контрольних заходів;
- отримання копії екзаменаційних билетів, питань чи завдань раніше, ніж буде дозволено викладачем;
- недозволене співробітництво, зокрема при виконанні студентських проектів, що подаються як результати самостійної роботи; використання недозволеної допомоги при виконанні індивідуальних та контрольних завдань;
- повторне подання здобувачами освіти письмових робіт, які вже подавалися як звітність з інших дисциплін, без дозволу викладача (іноді це розглядають як різновид самоплагіату);
- підробка підписів в офіційних документах (залікових книжках, актах, звітах, угодах тощо);
- надання відгуків або рецензій на наукові або навчальні роботи без належного проведення їх експертизи;
- надання закладом вищої освіти або його співробітниками недостовірної інформації про заклад, його освітні програми, систему оцінювання, результати навчання, конкурси тощо;
- неправдиві повідомлення здобувачів освіти про події, які вимагають припинення освітнього процесу, перенесення контрольних заходів тощо (техногенні аварії, стихійні лиха, загроза вибуху тощо); - інше.

2.7. Хабарництво — «надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі».

Коментарі:

А. У випадках, визначених законодавством, хабарництво може утворювати склад кримінального злочину «неправомірна вигода», передбаченого статтями 368, 368³, 369 Кримінального кодексу України.

Б. До хабарництва, зокрема, можуть бути зараховані одержання, провокування або пропонування неправомірної вигоди за отримання позитивної або вищої оцінки при складанні будь-якого виду поточного та підсумкового контролю, а також будь-яких інших переваг у навчальній, дослідницькій чи трудовій діяльності; примусові благодійні внески та примусова праця здобувачів освіти та/або їх батьків; примусове надання освітніх послуг (примусове репетиторство); деякі випадки конфлікту інтересів та ін.

2.8. Необ'єктивне оцінювання — «свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти».

Коментарі:

А. Це порушення охоплює будь-які випадки свідомого завищення або заниження оцінок викладачами. Зокрема, це може бути: використання різних підходів і критеріїв при оцінюванні однотипних робіт різних здобувачів освіти; навмисне створення нерівних умов для різних здобувачів тощо.

Б. Надання та/або отримання будь-яких необґрунтованих переваг в освітній, дослідницькій чи трудовій діяльності здобувачам освіти та співробітникам закладу вищої освіти, у тому числі через родинні та інші неформальні зв'язки, застосування тиску на осіб, що приймають відповідні рішення.

В. До необ'єктивного оцінювання також може бути зараховано використання незрозумілої здобувачам освіти системи оцінювання; невчасне повідомлення здобувачів освіти про систему оцінювання результатів навчання; створення системи оцінювання, що не відповідає декларованим цілям та завданням теми, дисципліни, практики, освітньої програми тощо.

3. Нормативно-правове (документальне) забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності у ЗВО України

Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності в Україні складається із:

- Закону України «Про освіту»;
- спеціальних законів України «Про вищу освіту», «Про професійну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту» (деякі з цих законів ще розробляються або поки не містять відповідних норм);
- Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність»;

- нормативних актів Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, що мають у сфері свого підпорядкування заклади освіти та/або наукові установи;
- статутів та інших внутрішніх нормативних документів (кодекси честі, правила внутрішнього розпорядку, процедури прийняття рішень з питань імовірних порушень академічної доброчесності тощо) закладів освіти та наукових установ.

Нормативні документи закладів вищої освіти повинні чітко регламентувати:

- види академічної відповідальності за конкретні порушення академічної доброчесності;
- процедури встановлення і доведення фактів порушень академічної доброчесності;
- процедури прийняття рішень про академічну відповідальність учасників освітнього процесу, а також органи, що приймають такі рішення;
- процедури апеляції для осіб, яких звинувачують у порушенні академічної доброчесності.

Громадські організації, що працюють у сфері освіти і науки, зокрема, професійні асоціації працівників освіти і науки, органи громадського, зокрема, студентського самоврядування, можуть надавати/готувати рекомендації з питань забезпечення академічної доброчесності, які не мають статусу нормативно-правових документів, але можуть враховуватися при розробці таких документів, а також при прийнятті рішень з питань академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності.

Заклади вищої освіти можуть створювати різні органи для розгляду імовірних порушень академічної доброчесності. Це можуть бути відповідні кафедри, загальноуніверситетські чи факультетські комісії, університетські суди тощо. У випадку створення комісій варто відокремлювати органи для розгляду порушень з боку здобувачів освіти і науковопедагогічних (педагогічних, наукових) працівників. При формуванні складу комісії для розгляду справ здобувачів освіти варто забезпечити, щоб більшість її членів представляла саме здобувачів.

Первинну перевірку на наявність ознак академічного плагіату та самоплагіату мають здійснювати кваліфіковані експерти з використанням рекомендованого закладом вищої освіти (науковою установою) програмного забезпечення. Порядок підтвердження/визнання кваліфікації експерта визначається закладом вищої освіти (науковою установою). Для забезпечення єдиних вимог до програмної перевірки варто розробити окрему інструкцію користувача відповідного програмного забезпечення.

Учаснику освітнього процесу, якого звинувачують у академічному плагіаті/самоплагіаті, а також в інших порушеннях академічної доброчесності, має бути забезпечена можливість надання пояснень та доведення своєї невинуватості.

При розгляді справ стосовно імовірного плагіату необхідно враховувати ранні публікації автора, загальновідомі дані, можливу наявність порушень, передбачених законом про авторські і суміжні права.

4. Академічна відповідальність

На рівні закладів вищої освіти і наукових установ академічна відповідальність за порушення академічної доброчесності може встановлюватися для здобувачів освіти, науковопедагогічних, наукових і педагогічних працівників, а також для структурних підрозділів відповідних закладів освіти (наукових установ).

На загальнодержавному рівні академічна відповідальність може застосовуватися до закладів освіти і наукових установ, а також до спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій.

Академічна відповідальність не є різновидом юридичної відповідальності і не заважає притягненню осіб чи закладів (установ) до юридичної (кримінальної, адміністративної, цивільної чи дисциплінарної) відповідальності у випадках, передбачених законами.

Основні види академічної відповідальності встановлені Законом України «Про освіту». Відповідно до частини 5 статті 42, до основних видів академічної відповідальності науковопедагогічних, наукових і педагогічних працівників належать:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присудженні або позбавлення присудженого педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Згідно із частиною 6 статті 42 до основних видів академічної відповідальності здобувачів освіти належать:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти;
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати за навчання.

Згідно із частиною 7 статті 42, види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їх відповідальності.

Зокрема, можуть використовуватися:

- призначення додаткових контрольних заходів (додаткові індивідуальні завдання, додаткові контрольні роботи, тести тощо);
- повідомлення батькам чи іншим особам (фізичним або юридичним), які здійснюють оплату за навчання;
- внесення до реєстру порушників академічної доброчесності.

Виховання академічної доброчесності є одним із завдань закладів вищої освіти. Тому відрахування здобувача із закладу вищої освіти слід розглядати як виключну норму, що застосовується у випадку систематичних грубих порушень і лише після того, як не дали ефекту інші заходи впливу.

Слід вирізняти порушення здобувачів освіти від порушень науково-педагогічних і наукових співробітників. Некоректно накладати на студентів стягнення за академічний плагіат до того, як вони пройдуть навчання правилам академічної етики і, зокрема, використання джерел. Таке навчання бажано планувати у першому семестрі у вигляді курсів академічного письма, окремих модулів інших дисциплін або поза навчальним планом. Відповідальність студентів має корелювати із роком навчання і видом роботи — вона має бути найвищою для студентів старших курсів і випускних робіт.

Відповідно до частини 9 статті 42, спеціальні закони, у тому числі й Закон України «Про вищу освіту», мають встановлювати академічну відповідальність закладів освіти за порушення академічної доброчесності. На сьогодні закон не містить відповідних норм. Але, виходячи із загальної логіки законодавства, такою відповідальністю можуть бути анулювання ліцензій на провадження освітньої діяльності, сертифікатів акредитації освітніх програм та спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій, звільнення керівника засновником тощо.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права». Стаття 50 «Порушення авторського права і суміжних прав». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/379212/page3>
2. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність». Стаття 1 «Основні терміни та їх визначення». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
3. Закон України «Про Освіту». Стаття 42 «Академічна доброчесність». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>
4. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennyayakosti-vishchoji-osviti>
5. Avoiding Plagiarism, Self-plagiarism, and Other Questionable Writing Practices: A Guide to Ethical Writing. URL: <https://ori.hhs.gov/avoiding-plagiarism-self-plagiarism-and-otherquestionable-writing-practices-guide-ethical-writing>

6. Data fabrication/data falsification. URL:
<https://www.springer.com/gp/authorseditors/editors/data-fabrication-data-falsification/4170>
7. Data falsification and fabrication. URL:
<http://editorresources.taylorandfrancisgroup.com/data-falsification-and-fabrication>
8. Definitions and Examples of Academic Misconduct. URL:
<http://sa.berkeley.edu/conduct/integrity/definition>
9. Ethical Dimensions of Renewable Energy and Sustainability Systems: 2.1 Falsification, fabrication, plagiarism. URL: <https://www.e-education.psu.edu/bioet533/node/654>
10. Fishman T. «We know it when we see it» is not good enough: toward a standard definition of plagiarism that transcends theft, fraud, and copyright. 4th Asia Pacific Conference on Educational Integrity (4APCEI). 28–30 September 2009, University of Wollongong NSW Australia, - 2010, p.1-4. URL:
<http://ro.uow.edu.au/apcei/09/papers/37>
11. Harvard University Graduate Design School. Academic Conduct Policy. URL:
<http://www.gsd.harvard.edu/resources/academic-conduct/>
12. Mudrak B. American Journal Experts. Self-Plagiarism: How to Define it and Why You Should Avoid It. URL: <https://www.aje.com/en/arc/self-plagiarism-how-to-define-it-and-why-toavoid-it>
13. Part 689 - Research Misconduct. URL: https://www.nsf.gov/oig/_pdf/cfr/45-CFR-689.pdf
14. The Ethics of Self-Plagiarism. URL: <https://www.ithenticate.com/hs-fs/hub/92785/file5414624-pdf/media/ith-selfplagiarism-whitepaper.pdf>
15. University-wide Statement on Plagiarism. URL:
<https://www.plagiarism.admin.cam.ac.uk/what-plagiarism/universitys-definition-plagiarism>
16. What Is Plagiarism? URL: <https://communitystandards.stanford.edu/student-conductprocess/honor-code-and-fundamental-standard/additional-resources/what-plagiarism>
17. What Is Plagiarism? URL: <https://ctl.yale.edu/writing/using-sources/understanding-andavoiding-plagiarism/what-plagiarism>
Yale Center for Teaching and Learning. Understanding and Avoiding Plagiarism. URL:
<https://ctl.yale.edu/writing/using-sources/understanding-and-avoiding-plagiarism>

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішенням Національного агентства
із забезпечення якості вищої освіти
від 29 жовтня 2019 року
Протокол № 11

РЕКОМЕНДАЦІЇ

для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження
університетської системи забезпечення академічної доброчесності

Вступ

Однією з ключових складових внутрішньої системи забезпечення якості у закладах вищої освіти є університетська система забезпечення академічної доброчесності, яка визначає загальноприйняті світовою спільнотою стандарти здійснення освітньої та наукової діяльності здобувачами вищої освіти і співробітниками університету й створює середовище нульової терпимості до порушень академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин.

Складність завдання полягає не тільки у подоланні поганих корупційних, плагіатних практик, псевдоавторства інших порушень академічної доброчесності, які укорінилися у вищій освіті України, але й у створенні принципово нового доброчесного середовища, яке допомагає, по-перше, просвітити усю спільноту закладу вищої освіти стосовно значення академічної доброчесності, та, по-друге, переконати людей у її важливості для успішного розвитку закладу вищої освіти й забезпечення якості освіти в цілому.

Нездатність і небажання слідувати кращим світовим практикам в освітньо-науковій діяльності веде до порушень у виконанні професійних обов'язків. Все це шкодить процесам, погіршує відносини між членами університетської спільноти, підриває довіру до якості освіти і досліджень та їх авторитетності, призводить до марної витрати зайвих ресурсів і може завдати втрати іміджу університету. Підвищення авторитетності диплому про здобуття освіти та конкурентоспроможності випускника на ринку праці можливе лише за умови надання освітніх послуг та набуття компетенцій із дотриманням принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин, виключення можливості створення умов для отримання неконкурентних переваг здобувачам вищої освіти при навчанні. Якість та авторитетність результатів наукових досліджень можлива лише за умови чесної реалізації дослідницького процесу без застосування неприйнятних у науковій спільноті практик з фактами порушення академічної доброчесності.

Усі зусилля університетської спільноти повинні бути спрямовані на запобігання, перешкоджання та зупинення проявів академічної

недоброочесності шляхом навчання, керівництва і наставництва, а також завдяки створенню позитивного, сприятливого й доброочесного освітнього і наукового середовища.

У Рекомендаціях та документах, які покладено в основу Рекомендацій та представлено у списку використаних джерел враховано вимоги таких документів (зі змінами та доповненнями): Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, чинних наказів Міністерства освіти і науки України, іншої загальнодержавної нормативної бази. У Рекомендаціях додатково, окрім загальнодержавної нормативної бази, використана, проаналізована (за необхідності – інтерпретована до особливостей діяльності вітчизняних закладів вищої освіти) інформація з відкритих джерел електронних ресурсів – сайтів (включаючи нормативну базу) вітчизняних і закордонних закладів вищої освіти, національних та міжнародних установ і асоціацій, рекомендації Міністерства освіти і науки України, освітня і наукова періодика, дані національних та міжнародних опитувань, результати грантових проектів за тематикою академічної доброочесності тощо.

Ці рекомендації не є оригінальним науковим текстом та укладачі не претендують на авторство і першоджерело. Цей текст створено на основі існуючих європейських і вітчизняних практик, нормативних документів, методичних розробок окремих закладів вищої освіти, а також на матеріалах і кейсах Національного агентства і забезпечення якості вищої освіти, з якими детальніше можна ознайомитися за посиланнями наведеними у списку використаних джерел [1-3]

Опис університетської системи забезпечення академічної доброочесності

Університетська система забезпечення принципів академічної доброочесності та етики академічних взаємовідносин має такі логічно пов'язані між собою складові (на основі [3]):

□ нормативну базу, яка на системному рівні описує механізми впровадження принципів академічної доброочесності в науковий та освітній процеси, заходи з забезпечення дотримання принципів академічної доброочесності, процедури попередження та боротьби з порушеннями принципів академічної доброочесності.

До основних елементів нормативної бази, у тому числі, відносяться: базові нормативні документи:

- Кодекс корпоративної культури;
- Кодекс академічної доброочесності;
- Положення про академічну доброочесність та етику академічних взаємовідносин;
- Положення про Комісії з академічної доброочесності і університетську Комісію з етики та управління конфліктами;

- Положення про групу сприяння академічній доброчесності;
 - о інші нормативні документи щодо здійснення відповідних видів освітньо-наукової діяльності у закладі вищої освіти, в яких у тому числі відображаються питання академічної доброчесності;
- структурні підрозділи та уповноважені комісії, які забезпечують популяризацію принципів академічної доброчесності, їх впровадження в освітньо-наукову діяльність закладу вищої освіти, а також виконують наглядову та контролюючу функцію. Серед них:
 - Група сприяння академічній доброчесності;
 - постійно діюча університетська Комісія з етики та управлінням конфліктами, постійний та тимчасовий (за необхідності) склад якої призначається наказами ректора;
 - одноразово сформовані комісії з академічної доброчесності, які, за необхідності, створюються наказами ректора, розпорядженнями проректорів університету, директора інституту (декана факультету), голови організаційного комітету конференції, головного редактора наукового журналу, голови спеціалізованої вченої ради.
- інформаційна база, за допомогою якої здійснюється популяризація принципів академічної доброчесності та підвищення рівня обізнаності всіх учасників освітньо-наукової діяльності в університеті у питаннях академічної доброчесності та основними складовими якої є:
 - сайт (рубрика сайту) «Академічна доброчесність»;
 - інформаційні та методичні матеріали, присвячені інформаційній грамотності та попередженню плагіату, які створені спільно з представниками компаній-розробників програм перевірки робіт на унікальність;
 - інформаційні матеріали щодо корпоративної культури на робочому місці та переваг чесного навчання, які створені спільно з представниками роботодавців;
 - матеріали, присвячені популяризації принципів академічної доброчесності серед осіб, що здобувають вищу освіту (банери, інфографіка, роздаткові матеріали тощо);
- інструменти впровадження принципів академічної доброчесності у освітню і наукову діяльність університету, які несуть просвітницьку функцію та за допомогою яких стає можливим попередження випадків порушення принципів академічної доброчесності, у тому числі:
 - інформаційно-консультативне супроводження співробітників закладу вищої освіти (педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників та інших категорій співробітників) та здобувачів вищої освіти через створення відповідних ресурсів на сайті бібліотеки, друк буклетів та постерів, розробка та поширення відео-роликів та інша діяльність з промоції принципів академічної доброчесності;
 - масові відкриті онлайн-курси за тематикою академічної доброчесності та основ інформаційної грамотності;

□ реалізація програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників, наприклад, за тематикою «Етика та академічна доброчесність в освіті і науці», «Інформаційна грамотність, робота з бібліографічними менеджерами та введення у наукометрію»;

□ лекції основних стейкхолдерів вищої освіти (відомих випускників, роботодавців, експертів тощо) з тематики переваг чесного навчання та реалізації наукових досліджень, цикли тренінгів для всіх учасників освітнього і наукового процесів в рамках всеукраїнських та міжнародних проєктів з академічної доброчесності, грантових програм тощо;

□ інструменти контролю додержання академічної доброчесності у освітній і науковій діяльності закладу вищої освіти, які, зокрема, передбачають:

□ здійснення анкетування учасників наукового та освітнього процесів на предмет порушень академічної доброчесності;

□ обов'язкову перевірку наукових, навчально-методичних, кваліфікаційних та навчальних робіт на наявність ознак академічного плагіату відповідно до створеної нормативної бази. *Використані джерела: [3]*

Кодекс академічної доброчесності

Досвід розвинених країн в розумінні системності підходів до боротьби з академічною недоброчесністю при здійсненні всіх видів освітньо-наукової діяльності у закладі вищої освіти свідчить про необхідність публічного визначення та прийняття принципів академічної доброчесності, що має стати основою для позитивної зміни суспільної свідомості та важливим кроком системного запровадження високих стандартів освітньо-наукової діяльності у закладі вищої освіти.

Кодекс академічної доброчесності повинен визначати загальноприйняті світовою спільнотою стандарти здійснення освітньо-наукової діяльності здобувачами вищої освіти, а також співробітниками закладу вищої освіти з дотриманням при цьому основних моральних і правових норм академічної поведінки.

Кодекс забезпечуватиме дотримання принципу нетерпимості («нульової толерантності») до порушень академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин.

При формуванні змісту Кодексу повинні бути враховані вимоги Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, чинних наказів і рекомендацій Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, іншої загальнодержавної нормативної бази.

Текст Кодексу повинен мати просвітницький, а не регуляторний характер. Кодекс також повинен враховувати надані пропозиції здобувачів вищої освіти та співробітників закладу вищої освіти, які можуть нести суто вузькопрофесійний характер (наприклад, для закладів вищої освіти медичного спрямування).

У закладі вищої освіти може бути створений як єдиний Кодекс для здобувачів вищої освіти і співробітників закладу вищої освіти, так і окремі Кодекси для вказаних категорій.

Використані джерела: [1-3]

Управління процесом дотримання академічної доброчесності на загальноуніверситетському та локальному рівнях

Управління процесом дотримання академічної доброчесності на загальноуніверситетському рівні може здійснювати перший проректор (або проректор з наукової роботи), який координує роботу групи сприяння академічній доброчесності (далі Група). Завдання, функції, порядок організації роботи Групи, її структура, порядок взаємодії Групи з іншими підрозділами університету, відповідні права та межі відповідальності Групи визначені у наступному розділі Рекомендацій.

Управління процесом дотримання академічної доброчесності в освітній діяльності закладу вищої освіти та інформування здобувачів вищої освіти і співробітників закладу вищої освіти про неприпустимість порушення академічної доброчесності, а також реалізація заходів щодо запобігання проявам академічної недоброчесності може здійснюватись:

□ в частині дотримання принципів академічної доброчесності здобувачами вищої освіти на першому та другому рівнях – організаційнометодичним управлінням, у тому числі бюро із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти і лабораторією моніторингу якості освітньої діяльності;

□ в частині дотримання принципів академічної доброчесності здобувачами вищої освіти на третьому та четвертому рівнях – відділом докторантури та аспірантури.

Управління процесом дотримання принципів академічної доброчесності при реалізації всіх напрямів наукової діяльності, як правило, здійснює проректор з наукової роботи. Контроль за дотриманням академічної доброчесності, реалізацію заходів щодо запобігання проявам академічної недоброчесності при здійсненні окремих напрямів наукової діяльності проводиться в частині:

- діяльності наукових журналів університету;
- проведення університетських заходів наукового, науково-методичного і іншого спрямування (конференції, семінари тощо);
- проведення захистів дисертацій на здобуття наукових ступенів;
- захисту прав інтелектуальної власності;
- виконання науково-дослідних робіт, що фінансуються за рахунок державного та/або місцевих бюджетів.

Функцію контролю здійснюють відповідні структурні підрозділи, які підпорядковані проректору з наукової роботи.

Управління процесом дотримання академічної доброчесності з покладанням контролюючої функції в інститутах (на факультетах) можуть здійснювати:

□ з питань дотримання академічної доброчесності в освітньому процесі та з інших питань, пов'язаних з дотриманням принципів академічної доброчесності (окрім наукової діяльності) – перший заступник директора (декана);

□ з питань академічної доброчесності в науковій діяльності – заступник директора (декана) з наукової роботи.

Популяризація принципів академічної доброчесності, інформування здобувачів вищої освіти про неприпустимість порушення принципів академічної доброчесності та реалізація заходів щодо запобігання проявам академічної недоброчесності проводиться у тому числі студентським самоврядуванням та студентською профспілкою університету, науковим товариством студентів (слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених. Інформаційно-технологічна діяльність щодо популяризації принципів академічної доброчесності, основ інформаційної грамотності та роботи з базами даних здійснюється бібліотекою. *Використані джерела: [3]*

Група сприяння академічній доброчесності: завдання та функції

Головна мета діяльності Групи сприяння академічній доброчесності – сприяння дотриманню академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин в освітній та науковій діяльності закладу вищої освіти.

У своїй діяльності Група керується чинним законодавством України, нормативною базою загальнодержавного та внутрішньоуніверситетського рівнів, наказами та розпорядженнями відповідних посадових осіб.

Основними завданнями Групи є:

□ загальна координація дотримання академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин як елементу внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та вищої освіти (доброчесність в освіті – Academic integrity), а також наукової діяльності (доброчесність в наукових дослідженнях – Research integrity) в закладі вищої освіти;

□ розробка і вдосконалення нормативної та інформаційної бази Університету, яка описує систему та механізми сприяння принципам академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин, механізми запобігання, виявлення та процедуру розгляду випадків порушення академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності закладу вищої освіти;

□ популяризація дотримання академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин як одного з основоположних принципів корпоративної культури в закладі вищої освіти-здобувачами вищої освіти, а також педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та іншими категоріями співробітників під час освітньо-наукової діяльності та виконання своїх посадових обов'язків;

□ організація контролю дотримання академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин в освітньо-науковій діяльності закладу вищої освіти, у тому числі при оприлюдненні академічних текстів;

□ сприяння впровадженню у закладі вищої освіти сучасних технологій боротьби з проявами академічної доброчесності, у тому числі ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти та співробітників закладу вищої освіти;

□ створення дієвих механізмів залучення всіх стейкхолдерів освітньонаукової діяльності Університету (ректор та адміністрація, група забезпечення освітніх програм, співробітники, здобувачі вищої освіти, випускники, роботодавці) до популяризації академічної доброчесності в освітньо-науковому процесі.

Відповідно до основних завдань функціями Групи є:

□ проведення популяризаційних та інформаційно-технологічних заходів

(тренінгів, семінарів, відкритих лекцій, навчальних модулів з академічного письма та дотримання принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин тощо);

□ забезпечення функціонування ефективної університетської системи забезпечення академічної доброчесності, а також системи запобігання та виявлення академічного плагіату в навчальних та наукових роботах здобувачів вищої освіти і співробітників закладу вищої освіти як частини університетської системи забезпечення академічної доброчесності;

□ моніторинг та опитування щодо випадків порушення академічної доброчесності здобувачами вищої освіти і співробітниками закладу вищої освіти;

□ оприлюднення періодичних відкритих звітів щодо рівня дотримання принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин у закладі вищої освіти;

□ надання консультаційних послуг із формування культури академічної доброчесності в структурних підрозділах закладу вищої освіти навчального і наукового спрямування;

□ проведення наукових досліджень за тематикою академічної доброчесності;

□ розробка інформаційного матеріалу (пам'яток, дорожніх карт тощо) з питань академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин. *Використані джерела: [4]*

Комісія з академічної доброчесності та Комісія з етики та управління конфліктами

Сучасна практика корпоративного управління діяльністю закладу вищої освіти передбачає існування на локальному та загальноуніверситетському рівнях комісії (комісій) з виконанням ними контрольної функції щодо дотримання академічної доброчесності та наданням їм повноважень щодо виявлення, встановлення та розгляду фактів порушення академічної доброчесності і прийняття рішень про вид відповідальності, що мають бути застосовані до осіб, які порушують норми академічної доброчесності.

Необхідність створення таких комісій фіксується в університетській нормативній базі з питань академічної доброчесності.

Комісія з академічної доброчесності створюється під головуванням директора інституту (декана факультету) і складається з представників професорсько-викладацького складу кафедр інституту (факультету) у кількості не менше одного представника кафедри, голови представницького органу профспілкової організації інституту (факультету).

Університетська Комісія з етики та управління конфліктами, як правило, створюється під головуванням першого проректора і складається з проректора з наукової роботи, керівника департаменту по роботі з персоналом та підготовки науково-педагогічних кадрів (іншого підрозділу з аналогічними функціями), керівника групи сприяння академічній доброчесності, представників професорсько-викладацького складу інститутів факультетів у кількості не менше одного представника інституту (факультету), начальника юридичного відділу, голови представницького органу профспілкових організацій закладу вищої освіти.

Для розгляду порушень академічної доброчесності здобувачами вищої освіти до складу зазначених комісій повинні обов'язково входити представники органів студентського самоврядування.

До складу комісій не можуть входити особи, які притягувались до академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності. У разі встановлення факту порушення академічної доброчесності членом комісії він виводиться з її складу наказом ректора.

Залежно від специфіки питання, що розглядається, за потреби, письмовим розпорядженням голови Комісії до її складу вводяться додаткові члени з числа співробітників закладу вищої освіти. За необхідністю до складу Комісії (за їх згодою) можуть вводиться представники вітчизняних і закордонних організацій (закладів вищої освіти, наукових установ, підприємств тощо).

Комісія, як правило, обирається терміном на два роки. Засідання комісій вважається правомірним у разі, якщо участь у їх роботі приймає не менше двох третин членів. Рішення комісій вважаються прийнятими, якщо вони підтримані простою більшістю голосів її членів відкритим голосуванням.

Інші процедурні питання роботи комісій визначаються розділами «Відповідальність за дотримання академічної доброчесності та її порушення» та «Порядок перевірки навчальних, кваліфікаційних, науково-методичних та наукових робіт на наявність ознак академічного плагіату» цих Рекомендацій.
Використані джерела: [3]

Відповідальність за дотримання академічної доброчесності та її порушення

Відповідальність за дотримання академічної доброчесності під час здійснення освітньо-наукової діяльності покладається на здобувачів вищої освіти та співробітників університету.

Виявлення фактів порушення академічної доброчесності здобувачами вищої освіти під час здійснення освітньо-наукової діяльності здійснюється передусім викладачами (в межах дисциплін, які вони викладають) та керівниками кваліфікаційних робіт; факти порушення академічної доброчесності співробітниками університету виявляються передусім посадовими особами закладу вищої освіти, зокрема керівництвом структурних підрозділів, спеціалізованих вчених рад, оргкомітетів конференцій, редакцій наукових журналів тощо.

Рішення щодо академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності може прийматись вказаними вище особами та/або університетською Комісією з етики та управлінням конфліктами.

Викладач може призначати такі види академічної відповідальності для здобувачів вищої освіти, які порушили академічну доброчесність:

- ☐ зниження результатів оцінювання контрольної роботи, іспиту, заліку тощо;
 - ☐ повторне проходження оцінювання контрольних робіт, іспитів, заліків тощо;
 - ☐ призначення додаткових контрольних заходів (додаткові індивідуальні завдання, додаткові контрольні роботи, тести тощо).
- Керівник кваліфікаційної роботи може призначати такі види академічної відповідальності для здобувачів вищої освіти, які порушили академічну доброчесність:

- ☐ зниження результатів оцінювання кваліфікаційної роботи;
- ☐ повторне виконання окремого розділу (розділів) кваліфікаційної роботи.

Відповідальність за порушення принципів академічної доброчесності, як правило, зазначається у відповідних нормативних документах закладу вищої освіти, рішеннях факультету (кафедри, групи забезпечення освітньої програми), документах, що регламентують контроль результатів навчання з відповідною дисципліною або виконання кваліфікаційної роботи.

Завідувачі кафедр, директори інститутів (декани факультетів) можуть призначати такі види академічної відповідальності для здобувачів вищої освіти, які порушили академічну доброчесність:

- ☐ повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- ☐ повторне виконання кваліфікаційної роботи;
- ☐ проведення додаткової перевірки інших робіт, автором яких є порушник.

Завідувачі кафедр, директори інститутів (декани факультетів), керівники структурних підрозділів та проректори університету можуть призначати такі види академічної відповідальності співробітникам університету, які порушили академічну доброчесність:

☐ проведення додаткової перевірки на наявність ознак академічного плагіату всіх робіт, автором яких є порушник;

☐ відкликання з розгляду (друку) робіт, автором яких є порушник і підготовка яких була здійснена з порушенням академічної доброчесності. Комісії з академічної доброчесності можуть призначати такі види академічної відповідальності:

☐ для здобувачів вищої освіти – виключення з рейтингу претендентів на отримання академічної стипендії або нарахування штрафних балів у такому рейтингу, позбавлення академічної стипендії;

☐ для співробітників університету – позбавлення права брати участь у конкурсах на отримання фінансування для проведення наукових досліджень та реалізації освітніх проектів, стипендій, грантів тощо.

Університетська Комісія з етики та управлінням конфліктами (крім призначення зазначених вище видів академічної відповідальності) може:

☐ призначати такі види академічної відповідальності для здобувачів вищої освіти:

☐ повідомлення суб'єкта, який здійснює фінансування навчання (проведення наукового дослідження), установи, що видала грант на навчання (дослідження), потенційних роботодавців, батьків здобувача вищої освіти про вчинене порушення;

☐ позбавлення права брати участь у конкурсах на отримання стипендій, грантів тощо;

☐ обмеження участі порушника в наукових дослідженнях, виключення з окремих наукових проектів;

☐ рекомендувати до розгляду ректором, Вченою радою університету або іншими органами та посадовими особами (відповідно до розподілу повноважень) призначення для порушника таких видів академічної відповідальності:

о для здобувачів вищої освіти:

☐ позбавлення наданих університетом пільг з оплати навчання;

☐ відрахування із закладу освіти; о для співробітників університету: виключення із Вченої ради, дорадчих і робочих органів

університету або обмеження права на участь у роботі таких органів на певний термін;

☐ письмове попередження;

☐ позбавлення почесних звань, нагород, стипендій тощо, присуджених університетом;

☐ відмова в рекомендації щодо присвоєння вченого звання, наукового ступеня тощо;

☐ звільнення.

☐ рекомендувати до розгляду Вченою радою університету (з подальшим клопотанням перед Міністерством освіти і науки України, Національним

агентством із забезпечення якості вищої освіти, іншими відомствами на національному та міжнародному рівнях) питання щодо призначення для співробітників університету таких видів академічної відповідальності:

- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади;

- відмова у присудженні наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;

- позбавлення присудженого наукового ступеня чи присвоєного вченого звання.

За кожне порушення академічної доброчесності здобувачі вищої освіти і співробітники університету можуть бути притягнуті як до одного, так і до кількох видів академічної відповідальності залежно від рішення вказаних вище комісій. Комісії можуть також розглядати питання щодо вчинення дій, які містять ознаки порушення академічної доброчесності, з наданням рекомендацій щодо притягнення до інших видів відповідальності, передбачених чинним законодавством України.

Застосування конкретного виду академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності здійснюється з урахуванням:

- визнання порушником провини у порушенні академічної доброчесності, усвідомлення ним неприпустимості подальших порушень;

- факту співпраці з комісією або відмова від співпраці під час розгляду справи про порушення;

- факту першого порушення або систематичності вчинення порушень, їх сукупності;

- ступеню впливу порушення на репутацію університету, інституту (факультету), кафедри, наукової школи тощо;

- ступеню впливу порушення на якість та подальші результати навчання (для здобувачів вищої освіти) та здійснення освітньої і наукової діяльності (для педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників).

- інших обставин вчинення порушення.

У разі, якщо викладач, керівник кваліфікаційної роботи, завідувач кафедри, директор інституту (декан факультету), керівник структурного підрозділу університету, проректор університету не уповноважений приймати рішення про призначення окремих видів академічної відповідальності, він подає на ім'я ректора клопотання про створення комісії з академічної доброчесності для розгляду порушення або про розгляд порушення університетською Комісією з етики та управління конфліктами (відповідно до повноважень комісій щодо призначення видів академічної відповідальності, які зазначені вище). У клопотанні вказується обґрунтована інформація по суті порушення та пропозиція щодо виду академічної відповідальності для порушника.

Не допускається подання клопотання без обґрунтованої інформації по суті порушення, з неправдивою (наклепницькою) інформацією про факт

порушення, яка базується на неперевірених фактах (носить характер припущення), анонімного клопотання.

Клопотання може бути також подано від імені здобувача вищої освіти у разі, якщо він став свідком порушення академічної доброчесності або готовий надати обґрунтовану інформацію щодо скоєння порушення академічної доброчесності з боку іншого здобувача вищої освіти чи співробітника університету.

Процедура розгляду факту порушення академічної доброчесності Комісією з академічної доброчесності або університетською Комісією з етики та управління конфліктами складається з таких етапів:

- інформування особи про підозру у скоєнні порушення академічної доброчесності;
- проведення службового розслідування;
- підготовка протоколу про результати службового розслідування з висновками та визначенням виду академічної відповідальності.

Розгляд факту порушення академічної доброчесності проводиться конфіденційно з інформуванням про хід розгляду справи лише членів комісій, вищестоящих посадових осіб та особи, що підозрюється у скоєнні порушення академічної доброчесності. При цьому особа, що підозрюється у скоєнні порушення академічної доброчесності, має право:

- ознайомитись із матеріалами, що розглядаються комісією, протоколом про результати службового розслідування та іншою інформацією, яка відноситься до розгляду факту порушення
за власною ініціативою чи запитом комісії надавати письмові пояснення по суті справи, відмовитись від пояснень у разі запиту на їх надання від комісії;

- бути присутньою на засіданні комісії на етапі розгляду питання про притягнення її до академічної відповідальності.

Комісія з академічної доброчесності або університетська Комісія з етики та управління конфліктами розглядає порушення і виносить своє рішення на підставі обґрунтованої інформації по суті порушення і результатів службового розслідування.

У разі незгоди з рішенням особи, яка призначає конкретний вид академічної відповідальності, або відповідної комісії щодо притягнення до академічної відповідальності особа, що звинувачена у порушенні, має право на апеляцію. Апеляція подається особисто порушником на ім'я ректора у десятиденний термін після оголошення рішення комісії. У разі надходження апеляції, ініціатором якої є здобувач вищої освіти, що навчається в університеті, або співробітник університету, розгляд апеляції здійснюється апеляційною комісією, створеною за наказом (дорученням) ректора.

У разі надходження апеляції за заявами сторонніх осіб (а також на виконання доручень Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, відповідних державних установ)

розгляд апеляції здійснюється за наказом ректора університетською Комісією з етики та управлінням конфліктами.

Апеляція розглядається відповідною комісією у тижневий термін з наступного дня після виходу наказу (доручення) ректора про розгляд апеляції, якщо інший термін не зазначено в наказі (дорученні). Висновки комісії оформлюються відповідним протоколом та подаються на розгляд ректору (або уповноваженій ним особі), який приймає остаточне рішення щодо результатів розгляду порушення (призначення виду академічної відповідальності, рекомендація щодо розгляду питання про призначення виду академічної відповідальності Вченою радою, тощо). *Використані джерела: [3]*

Порядок перевірки навчальних, кваліфікаційних, науковометодичних та наукових робіт на наявність ознак академічного плагіату

Перевірці на наявність ознак академічного плагіату обов'язково підлягають:

□ навчальні (курскові роботи (проекти), реферати тощо) та кваліфікаційні (атестаційні роботи (проекти)) роботи здобувачів вищої освіти, які на етапі подання роботи до захисту перевіряються безпосередньо керівником навчальної/кваліфікаційної роботи або відповідальними на кафедрі (за приналежністю роботи, яка перевіряється), що призначаються у встановленому порядку;

□ науково-методичні роботи (підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій, методичні вказівки), монографії, а також електронні твори (колекції матеріалів на ОСW, дистанційні курси, масові відкриті онлайн курси тощо), які на етапі рецензування перевіряються відповідальними на кожній кафедрі (за приналежністю роботи, яка перевіряється), що призначаються у встановленому порядку;

□ наукові роботи (рукописи статей, тези доповідей, які надходять до редакцій наукових журналів або оргкомітетів заходів наукового, науковотехнічного і науково-методичного спрямування (конференцій, семінарів, далі – конференцій), дисертації), які на етапі подання роботи в редакційну колегію журналу, в оргкомітет конференції, до розгляду спеціалізованою вченою радою (залежно від типу роботи) перевіряються відповідальним секретарем наукового журналу (відповідальним секретарем конференції, секретарем спеціалізованої вченої ради) або іншими особами, що призначаються розпорядженням головного редактора наукового журналу (голови організаційного комітету конференції, голови спеціалізованої вченої ради, декана факультету або завідувача кафедри) відповідно до типу роботи;

□ заключні звіти за результатами виконання НДР, що фінансуються за рахунок державного та/або місцевого бюджетів, які перед поданням на затвердження до НДЧ перевіряються науковим керівником НДР або іншими особами, що можуть призначатися розпорядженням проректора з наукової роботи.

Цей перелік не є вичерпним та в ідеалі усі роботи, що виконуються в університеті мають проходити перевірку на наявність ознак академічного плагіату.

Перевірка всіх видів робіт на наявність ознак академічного плагіату обов'язково передуює всім іншим процедурам розгляду.

Перевірка всіх видів робіт проводиться за допомогою програмно-технічних засобів, які дозволяють згенерувати звіт за результатами перевірки зі встановленням факту наявності чи відсутності текстових та/або ілюстративних запозичень.

Програмно-технічні засоби можуть знаходитись у відкритому доступі або надаватись закладу вищої освіти компаніями-розробниками на платній чи безоплатній основі. При цьому для підвищення об'єктивності перевірки для науково-методичних робіт, монографій, електронних творів і наукових робіт рекомендовано застосування принаймні двох програм. Залежно від поставленого завдання (перевірка тексту, таблиць, ілюстрацій тощо) особа, яка здійснює перевірку, самостійно обирає програмно-технічний засіб, функціональні можливості якого в максимальній мірі задовольняють поставленому завданню.

Алгоритм перевірки роботи на наявність ознак академічного плагіату за допомогою програмно-технічних засобів та аналізу результатів перевірки визначаються окремою інструкцією.

У разі, якщо за результатами відповідного аналізу звіту перевірки роботи на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерело для текстових та/або ілюстративних запозичень, то робота (залежно від її типу) допускається до захисту, рецензування або розгляду, рекомендується до друку, вважається такою, що пройшла внутрішнє рецензування.

Доцільність більш детального аналізу роботи визначає особа, відповідальна за перевірку. За необхідності для детального аналізу робіт можуть залучатись експерти:

□ для навчальних та кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти, науково-методичних робіт, монографій, електронних творів – з числа висококваліфікованих спеціалістів, що працюють на кафедрі, розпорядженням завідуючого кафедрою. За необхідності до складу комісії залучаються представники кафедр інституту (факультету), представники кафедр інших інститутів (факультетів);

□ для наукових робіт – з числа членів редакційної колегії розпорядженням головного редактора наукового журналу, з числа членів організаційного комітету розпорядженням голови організаційного комітету конференції, з числа членів спеціалізованої вченої ради розпорядженням голови спеціалізованої вченої ради, з числа висококваліфікованих спеціалістів, що працюють на кафедрі розпорядженням декана факультету або завідувача кафедри (залежно від типу роботи);

□ для заключних звітів за результатами виконання НДР, що фінансуються за рахунок державного та/або місцевого бюджетів – з числа провідних вчених університету із відповідної галузі знань або наукового напрямку.

Якщо в результаті детальної перевірки роботи встановлено наявність незначних технічних помилок, що виявлені в оглядовій частині роботи, яка не описує безпосереднє авторське дослідження, виявлені текстові, ілюстративні запозичення та парафраза без належного посилання на першоджерело, така робота повертається автору на доопрацювання з можливістю надання на повторну перевірку. Причини повернення роботи зазначаються у протоколі перевірки. Після виправлення всіх зауважень відповідальний за перевірку (за необхідністю – із залученням експерта) проводить повторний детальний аналіз роботи та, у разі позитивного рішення (залежно від типу роботи), вона допускається до захисту, рецензії або розгляду, рекомендується до друку.

Якщо в результаті детальної перевірки роботи відповідальним за перевірку (за необхідністю – із залученням експерта) встановлено факт наявності навмисних текстових та ілюстративних спотворень, спроб укриття запозичень, наявності у роботах ідей та наукових результатів, які отримані іншими авторами або інші прояви академічного плагіату, то вона (залежно від типу роботи) не допускається до захисту, рецензування або розгляду, не рекомендується до друку, вважається такою, що не пройшла внутрішнє рецензування. В такому випадку автор (автори) роботи притягаються до академічної відповідальності. Причини недопущення роботи до захисту рецензування або розгляду (відсутність рекомендації до друку), а також вид академічної відповідальності зазначаються у протоколі перевірки. Залежно від запропонованого виду академічної відповідальності рішення приймається уповноваженою особою або Комісією з академічної доброчесності або університетською Комісією з етики та управління конфліктами. У разі виявлення зазначених вище фактів при перевірці заключних звітів за результатами виконання науково-дослідних робіт за рахунок державного та/або місцевого бюджетів, вони рекомендуються для обов'язкового доопрацювання авторським колективом (без виділення додаткового фінансування).

У разі надходження апеляції за заявами сторонніх осіб або незгоди автора (авторів) роботи з результатами перевірки процедура подання та розгляду апеляції аналогічна описаній у розділі «Відповідальність за дотримання академічної доброчесності та її порушення». *Використані джерела: [3,5]*

Заходи з попередження порушень академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності закладу вищої освіти

Попередження порушень принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин в академічному середовищі закладу вищої освіти здійснюють організаційно-методичні та наукові підрозділи закладу вищої

освіти проведенням комплексу профілактичних заходів, основні з яких полягають в:

- інформуванні здобувачів вищої освіти та співробітників закладу вищої освіти про необхідність дотримання загальнодержавних і внутрішньоуніверситетських нормативних документів, які регламентують питання академічної доброчесності, правил академічної етики;

- підписанні здобувачами вищої освіти та співробітниками закладу вищої освіти Декларації про дотримання академічної доброчесності;

- організації заходів з популяризації основ інформаційної культури;

- формуванні завдань для навчальних та кваліфікаційних робіт з використанням педагогічних інновацій, що сприяють розвитку творчого підходу здобувачів вищої освіти до їх виконання;

- розповсюдженні методичних матеріалів з уніфікованим визначенням вимог щодо належного оформлення посилань на використані у письмових роботах;

- щорічному проведенні заходів з питань впровадження академічної доброчесності в освітньо-наукову діяльність закладу вищої освіти для здобувачів вищої освіти та співробітників університету;

- проведенні семінарів з представниками компаній-розробників програм перевірки робіт на наявність ознак академічного плагіату для здобувачів вищої освіти, наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників (окремо для кожної групи);

- створенні інформаційних та методичних матеріалів, присвячених інформаційній грамотності та попередженню плагіату;

- розробці спільно з представниками роботодавців інформаційних матеріалів щодо корпоративної культури на робочому місці та переваг чесного навчання;

- створенні та розміщенні в університеті матеріалів, присвячених популяризації принципів академічної доброчесності.

- розміщенні в інституційному репозитарії кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти (в обов'язковому порядку після їх захисту), наукових та методичних робіт співробітників закладу вищої освіти для забезпечення прозорості, чесності, відповідальності та інших принципів академічної доброчесності.

Використані джерела: [3]

Підписання учасниками освітньо-наукового процесу Декларацій про дотримання академічної доброчесності

Підписання Декларацій про дотримання академічної доброчесності повинно стати обов'язковим атрибутом усвідомлення здобувачами вищої освіти та співробітниками закладу вищої освіти. Підписання Декларацій може бути реалізовано в особистому кабінеті здобувачів вищої освіти та співробітників закладу вищої освіти.

Відмова від підписання Декларації не звільняє учасника освітньонаукового процесу від академічної відповідальності і застосування заходів дисциплінарного характеру за порушення академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин відповідно нормативної бази закладу вищої освіти та чинного законодавства України.

Декларація для здобувачів вищої освіти та співробітників закладу вищої освіти визначає наступне:

- ☐ обов'язкове слідування фундаментальним цінностям академічної доброчесності, зазначених в Кодексі академічної доброчесності;
- ☐ дотримання норм чинного законодавства в сфері освіти і науки та інтелектуальної власності;
- ☐ дотримання корпоративної культури та повагу до інших співробітників та здобувачів вищої освіти;
- ☐ перешкоджання проявам академічної недоброчесності з боку інших співробітників закладу вищої освіти та здобувачів вищої освіти;
- ☐ обов'язкові коректні посилання на джерела інформації у разі використання запозичених ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- ☐ негайне повідомлення про випадки порушення академічної доброчесності уповноваженим органам (посадовим особам) університету (залежно від власного підпорядкування та типу порушення) для здійснення ними відповідного реагування;
- ☐ несення академічної відповідальності та відповідальності за порушення принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин.

Додатково для здобувачів вищої освіти Декларація визначає наступне:

- ☐ самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- ☐ надання достовірної інформації щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- ☐ факт ознайомлення з політикою закладу вищої освіти щодо поваги авторських прав здобувача вищої освіти, неприпустимості академічного плагіату в навчальних і кваліфікаційних роботах та надання згоди здобувача вищої освіти на: безпосередню перевірку робіт на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів; обробку, збереження та розміщення у відкритому доступі в інституційному репозитарії; використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату.

Додатково для співробітників закладу вищої освіти Декларація визначає наступне:

□ надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науковопедагогічну, творчу) діяльність;

□ контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами вищої освіти;

□ об'єктивне та неупереджене оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти;

□ протидію конформізму, захист свободи наукової думки, засудження цензури щодо наукової творчості.

Використані джерела: [1,6]

Список використаних і рекомендованих джерел:

1. Кодекс академічної доброчесності Сумського державного університету. Режим доступу:

<http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=24c2956b-9c36-e911-9278-001a4be6d04a&kind=1> (дата звернення – 15.10.2019 р.).

2. Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Режим доступу:

<https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Кодекс-академічної-доброчесності.pdf> (дата звернення – 15.10.2019 р.).

3. Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Сумському державному університеті. Режим доступу: <http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=fe3a1f9e-9c36e911-9278-001a4be6d04a&kind=1> (дата звернення – 15.10.2019 р.).

4. Положення про групу сприяння академічної доброчесності. Режим доступу:

<http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d82d0ce9ad76-e811-93e1-001a4be6d04a&kind=1> (дата звернення – 15.10.2019 р.)

5. Методична інструкція щодо перевірки академічних текстів на наявність текстових запозичень. Режим доступу:

<http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=a629d359-964f-e911-b41d-001a4be6d04a&kind=1> (дата звернення – 15.10.2019 р.).

6. Декларація про дотримання академічної доброчесності учасником процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти. Режим доступу: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Deklar_pro_dobr.pdf (дата звернення – 15.10.2019 р.).

7. Лист МОН України від 23.10.2018 № 1/9-650 «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18>

8. Бахрушин В. (2018). Академічний плагіат і самоплагіат в науці та вищій освіті: нормативна база і світовий досвід. <http://education->

ua.org/ru/articles/1128akademichnij-plagiat-i-samoplaciat-v-nauci-ta-vishchij-osviti-normativna-baza-isvitovij-dosvid

9. ALLEA (2017) European Code of Conduct for Research Integrity. Berlin.

<https://www.allea.org/wp-content/uploads/2017/05/ALLEA-European-Code-of-Conduct-for-Research-Integrity-2017.pdf>

10. Верховна Рада України. ЗАКОН УКРАЇНИ "Про освіту"(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39. 2018

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

пр. Перемоги, 10, м.Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96

Е – mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Керівникам закладів вищої освіти
та наукових установ, в яких діють
спеціалізовані вчені ради

Про відповідальність спеціалізованих
вчених рад за прийняті ними рішення
про присудження наукових ступенів

Міністерство освіти і науки України звертає увагу, що законами України «Про вищу освіту» та «Про освіту» діяльність виконавчої влади спрямована на підвищення якості вищої освіти, в тому числі якості підготовки за освітньо-науковим та науковим рівнями вищої освіти.

Аналіз дисертаційних справ, які розглядалися упродовж 2016-2018 років атестаційною колегією Міністерства, показує наявність систематичних порушень нормативно-правових актів з питань захисту дисертацій.

Зокрема:

- в дисертаційних роботах та авторефератах не зазначається конкретний особистий внесок здобувача наукового ступеня в праці або розробки, опубліковані та розроблені разом зі співавторами; при цьому в більшості випадків дисертант заявляє про належність йому всіх основних результатів публікацій чи розробок, що ставить під сумнів підстави наявності співавторів;
- на засіданнях спеціалізованих вчених рад, зокрема, під час обговорення дисертації, не встановлюється рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання наукової проблеми чи у вирішення конкретного наукового завдання, рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених із зазначених у дисертації наукових проблем чи наукових завдань та їх порівнянності з результатами наукових досліджень здобувача;
- при підготовці матеріалів атестаційних справ допускаються грубі помилки в оформленні стенограм, невідповідність стенограм фонограмам засідання спеціалізованої вченої ради;
- неправильно оформляються анотації дисертацій.

Крім того, збільшується частка робіт, в яких є текстові запозичення, використовуються ідеї, наукові результати і матеріали інших авторів без належного посилання на джерела. Нагадуємо, що рішення спецрад стосовно таких дисертацій підлягають скасуванню без права повторного захисту.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
№1/9-150 від 14.03.2018



Згідно з абзацом третім пункту 7 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, спеціалізована вчена рада несе відповідальність за обґрунтованість прийнятих нею рішень і забезпечує високий рівень вимогливості під час розгляду дисертацій та проведення їх захисту. При цьому, персональну відповідальність за науковий рівень захищених у радах дисертацій несуть керівники рад та інші учасники атестаційного процесу.

Звертаємо увагу голів спеціалізованих вчених ради на необхідність забезпечення наукового рівня дисертацій, оцінки рівня фахової підготовки дисертантів, набуття ними дослідницьких компетентностей, дотримання принципів академічної доброчесності та якісної підготовки матеріалів атестаційних справ.

Тимчасово виконуючий
обов'язки Міністра



В. В. Ковтунець

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

пр. Перемоги, 10, м.Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96
E – mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Керівникам закладів вищої освіти
та наукових установ

Про відповідальність керівників
та вчених (науково-технічних) рад
закладів вищої освіти (наукових установ)
за прийняті ними рішення
про присвоєння вчених звань

Відповідно до підпункту 13 частини другої статті 36 та частини четвертої статті 54 Закону України «Про вищу освіту» присвоєння вчених звань професора, доцента та старшого дослідника і подання відповідних рішень на затвердження до атестаційної колегії Міністерства освіти і науки віднесено до повноважень вчених (науково-технічних) рад закладів вищої освіти (наукових установ).

Порядок присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України 14 січня 2016 року № 13, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2016 р. за № 183/28313, встановлює, що одним із критеріїв оцінки науково-педагогічної діяльності здобувачів вчених звань є наявність наукових праць, які опубліковані у періодичних виданнях, включених до наукометричних баз Scopus або Web of Science.

Аналіз атестаційних справ здобувачів вчених звань, які розглядалися атестаційною колегією Міністерства упродовж 2017-2018 років, показує поширення сфальсифікованих публікацій з незаконним використанням назв видань, включених до вказаних наукометричних баз, публікацій, неіндексованих у наукометричних базах, та академічного плагіату у публікаціях здобувачів вчених звань. Кожен такий факт є підставою для скасування відповідного рішення вченої ради.

Наголошуємо, що заклади вищої освіти (наукові установи) здійснюють заходи із запобігання академічному плагіату - оприлюдненню (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворенню опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства, що передбачено частиною другою статті 69 Закону України «Про вищу освіту».



На підставі підпункту 4 частини третьої статті 34 цього ж Закону керівник закладу вищої освіти (наукової установи) відповідає за результати діяльності закладу вищої освіти (наукової установи).

З огляду на зазначене, звертаємо увагу керівників та вчених (науково-технічних) рад закладів вищої освіти (наукових установ) на необхідність дотримання вимог нормативно-правових актів з питань присвоєння вчених звань, ретельного відстеження наявності публікацій у здобувачів вчених звань та неухильного дотримання ними принципів академічної доброчесності.

Перший заступник Міністра



В. В. Ковтунець

Костецька Н. М.,
287-8263, 481-3276



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м.Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96
E – mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

**Членам Атестаційної колегії Міністерства
Членам експертних рад Міністерства (за списком)
Керівникам закладів вищої освіти
Керівникам наукових установ**

Шановні колеги!

Статтею 42 Закону України «Про освіту» визначено єдині для всіх рівнів освіти види порушень академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання); особливості дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними і науковими працівниками та здобувачами освіти; види академічної відповідальності науково-педагогічних і наукових працівників та здобувачів освіти; права осіб, стосовно яких порушено питання про порушення ними академічної доброчесності тощо.

Відповідно до пункту 8 частини другої статті 16 Закону України «Про вищу освіту» наявність внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти є обов'язковою у закладах вищої освіти, що передбачає забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату.

З метою належної реалізації норм Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту», що стосуються дотримання основних принципів академічної доброчесності та системного підходу до розвитку методів та засобів виявлення плагіату в освітньому просторі, Міністерством освіти і

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
№1/11-8681 від 15.08.2018



науки України пропонуються для уваги та використання у роботі Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо), що додаються.

З повагою

Міністр



Лілія ГРИНЕВИЧ

Кершична А.
481-32-67

РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо)

Ці Рекомендації розроблені для застосування членами експертних рад Міністерства освіти і науки України з питань проведення експертизи дисертацій, спеціалізованими вченими радами із захисту дисертацій в закладах вищої освіти і наукових установах та іншими суб'єктами, які здійснюють заходи із запобігання академічному плагіату і його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо).

Метою Рекомендацій є створення умов для посилення співпраці представників наукових кіл у підготовці кваліфікованих кадрів у різних галузях науки та техніки для забезпечення інноваційного розвитку країни, забезпечення потреб суспільства та держави в одержанні та використанні новітньої науково-технічної інформації.

1. Загальні положення.

Правовою основою Рекомендацій щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо) (далі – Рекомендації) є Конституція України, закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про науково-технічну інформацію», «Про вищу освіту».

У Рекомендаціях використовуються визначені вказаними законами терміни:

1.1. Плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору (пункт в ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

1.2. Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства (ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту»)

1.3. Науковий результат – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення

про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акту, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо (п. 22 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»).

1.4. Науково-технічна інформація – будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді (абзац другий ст. 1 Закону України «Про науково-технічну інформацію»).

2. Види академічного плагіату в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо).

Академічним плагіатом є:

2.1. Відтворення в тексті наукової роботи¹ без змін, з незначними змінами, або в перекладі тексту іншого автора (інших авторів), обсягом від речення і більше, без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту.

2.2. Відтворення в тексті наукової роботи, повністю або частково, тексту іншого автора (інших авторів) через його перефразування чи довільний переказ без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту.

2.3. Відтворення в тексті наукової роботи наведених в іншому джерелі цитат з третіх джерел без вказування, за яким саме безпосереднім джерелом наведена цитата.

2.4. Відтворення в тексті наукової роботи наведеної в іншому джерелі науково-технічної інформації (крім загальновідомої) без вказування на те, з якого джерела взята ця інформація.

2.5. Відтворення в тексті наукової роботи оприлюднених творів мистецтва без зазначення авторства цих творів мистецтва.

3. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо).

3.1. Будь-який текстовий фрагмент обсягом від речення і більше, відтворений в тексті наукової роботи без змін, з незначними змінами, або в перекладі з іншого джерела, обов'язково має супроводжуватися посиланням

¹ **Примітка:** під текстом наукової роботи тут і далі розуміється повний текст наукової роботи, з коментарями, примітками, бібліографією, переліком джерел та всіма додатками до основного тексту.

на це джерело. Винятки допускаються лише для стандартних текстових кліше, які не мають авторства та/чи є загальноновживаними.

3.2. Якщо перефразування чи довільний переказ в тексті наукової роботи тексту іншого автора (інших авторів) займає більше одного абзацу, посилання (бібліографічне та/або текстуальне) на відповідний текст та/або його автора (авторів) має міститися щонайменше один раз у кожному абзаці наукової роботи, крім абзаців, що повністю складаються з формул, а також нумерованих та маркованих списків (в останньому разі допускається подати одне посилання наприкінці списку).

3.3. Якщо цитата з певного джерела наводиться за першоджерелом, в тексті наукової роботи має бути наведено посилання на першоджерело. Якщо цитата наводиться не за першоджерелом, в тексті наукової роботи має бути наведено посилання на безпосереднє джерело цитування («цитується за: _____»).

3.4. Будь-яка наведена в тексті наукової роботи науково-технічна інформація має супроводжуватися чітким вказуванням на джерело, з якого взята ця інформація. Винятки припускаються лише для загальновідомої інформації, визнаної всією спільнотою фахівців відповідного профілю. У разі використання у науковій роботі тексту нормативно-правового акту достатньо зазначити його назву, дату ухвалення та, за наявності, дату ухвалення останніх змін до нього або нової редакції.

3.5. Будь-які відтворені в тексті наукової роботи оприлюднені твори мистецтва мають супроводжуватися зазначенням авторів та назви цих творів мистецтва (якщо вони відомі). У разі використання творів виконавського мистецтва слід зазначити також індивідуальних чи колективних виконавців (якщо вони відомі). Якщо автори/виконавці невідомі, слід зазначити, що вони невідомі. У разі неможливості ідентифікувати автора, назву та/чи виконавців твору слід обов'язково зазначити джерело, з якого взято відтворений твір.

4. Рекомендації щодо виявлення академічного плагіату в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, наукових доповідях, статтях тощо).

4.1. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.1. цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

(а) в тексті іншого автора (інших авторів) наявний такий чи майже такий текстовий фрагмент обсягом більше одного речення, як в оцінюваній науковій роботі (за винятком стандартних текстових кліше, які не мають авторства та/чи є загальноновживаними);

(б) цей текст іншого автора (інших авторів) було створено раніше, ніж оцінювану наукову роботу (або інший текст автора оцінюваної наукової роботи, де наявне таке саме речення чи група речень)²;

(в) автор оцінюваної наукової роботи не посилається на цей текст іншого автора (інших авторів), або посилається деінде (в списку літератури, в іншій частині своєї роботи) так, що незрозуміло, якого саме речення (якої саме групи речень) оцінюваної наукової роботи стосується посилання.

4.2. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.2. цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

(а) в оцінюваній науковій роботі міститься відтворення (повністю або частково) тексту іншого автора (інших авторів) через його перефразування чи довільний переказ:

- обсягом до абзацу без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту, *або*

- обсягом більше абзацу без бібліографічного та/або текстуального посилання на автора (авторів) відтвореного тексту щонайменше один раз у кожному абзаці (крім абзаців, що повністю складаються з формул, а також нумерованих та маркованих списків);

(б) відтворюваний текст іншого автора (інших авторів) було створено раніше, ніж оцінювану наукову роботу (або інший ідентичний за змістом текст автора оцінюваної наукової роботи).

4.3. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.3. цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

(а) в оцінюваній науковій роботі наведено п'ять або більше цитат з третіх джерел саме чи майже в такому обсязі, як вони наведені в іншому джерелі, без вказування на це інше джерело як джерело, з якого запозичені відповідні цитати;

(б) це інше джерело було створено раніше, ніж оцінювана наукова робота (або інший текст автора оцінюваної наукової роботи, де наведено такі самі цитати);

(в) автор не посилається на це інше джерело, або посилається деінде (в списку літератури, в іншій частині свого тексту) так, що з посилання незрозуміло, що саме з цього джерела насправді взяті використані автором цитати з третіх джерел.

4.4. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.4. цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

² **Примітка:** за відсутності інших відомостей, раніше створеним тут і далі слід вважати раніше оприлюднений чи переданий для публікації текст. Твори, передані на постійне зберігання до архівних установ, прирівнюються до оприлюднених.

(а) в іншому джерелі оприлюднена та сама науково-технічна інформація (крім загальновідомої), яка наведена в оцінюваній науковій роботі;

(б) це інше джерело було створено раніше, ніж оцінювана наукова робота (або інший текст автора роботи, де наявна та сама науково-технічна інформація);

(в) автор не посилається на це інше джерело, або посилається деінде (в списку літератури, в іншій частині свого тексту) так, що з посилання незрозуміло, яку саме науково-технічну інформацію, використану в роботі (крім загальновідомої), автор бере з цього джерела.

4.5. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.5. цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

(а) в оцінюваній науковій роботі використані раніше оприлюднені твори мистецтва;

(б) автори (та/чи назви, виконавці, джерело) цих творів мистецтва відомі;

(в) в оцінюваній науковій роботі автори (та/чи назви, виконавці, джерело) цих творів мистецтва не вказані.



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м.Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96
Е – mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Керівникам закладів вищої
освіти та наукових
установ, в яких діють
спеціалізовані вчені ради

Про відповідальність спеціалізованих
вчених рад за прийняті ними рішення
про присудження наукових ступенів

Підвищення якості підготовки фахівців за освітньо-науковим та науковим рівнями вищої освіти є одним із найважливіших пріоритетів діяльності Міністерства освіти і науки України як центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, відповідального за імплементацію законів України «Про вищу освіту» та «Про освіту». Окрім цього, питання якості дисертаційних робіт, їх науковий рівень та дотримання принципів академічної доброчесності постійно знаходяться в полі уваги не тільки академічної та наукової спільноти, але й громадських організацій, стали предметом суспільної дискусії в засобах масової інформації та соціальних мережах.

На жаль, останнім часом збільшується частка наукових робіт, в яких є текстові запозичення, використання ідей, наукових результатів і матеріалів інших авторів без належного посилання на першоджерело.

Відповідно до абзацу третього пункту 7 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (далі – Порядок), спеціалізована вчена рада несе відповідальність за обґрунтованість прийнятих нею рішень і забезпечує високий рівень вимогливості під час розгляду дисертацій та проведення їх захисту. При цьому, персональну відповідальність за науковий рівень захищених у радах дисертацій несуть керівники рад та інші учасники атестаційного процесу.

У зв'язку із цим звертаємо особливу увагу голів спеціалізованих вчених рад на недопустимість підтримки дисертаційних робіт, у яких порушені вимоги

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
№1/9-553 від 14.09.2018



академічної доброчесності, та нагадуємо, що рішення спецрад стосовно таких дисертацій підлягають скасуванню.

Повторно інформуємо вас, що МОН листом від 15.08.2018 № 8681 направило до закладів вищої освіти та наукових установ Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, наукових доповідях, статтях тощо) для уваги та використання в роботі.

Також, Міністерство, в контексті забезпечення академічної доброчесності при атестації наукових кадрів, вживає ряд заходів для надання спеціалізованим вченим радам та претендентам на наукові ступені можливості безкоштовної перевірки кандидатських та докторських дисертацій на наявність у них текстових запозичень. Нагадуємо, що у 2018 р. був підписаний Меморандум про співробітництво між МОН та компаніями Plagiat.pl, ТОВ «Антиплагіат». Особливістю Меморандумів є зобов'язання компаній здійснювати **безоплатну перевірку дисертацій**, тобто принаймні один раз перевіряти кожен наукову працю. При цьому інші послуги (перевірка наукових видань, студентських робіт тощо) можуть здійснюватися на платній основі, що повинно бути обумовлено в індивідуальному контракті (договорі) між компанією та кожним закладом вищої освіти зокрема.

Концептуальними положеннями обох Меморандумів є:

1. Жоден заклад вищої освіти не зобов'язаний співпрацювати виключно із переліченими компаніями. Не може бути жодної монополії на цьому ринку.

2. Індивідуальний контракт (договір) цілком може мати повністю безоплатний характер, тобто його предметом в такому випадку є виключно перевірка дисертацій на наявність збігів текстових та графічних фрагментів.

3. МОН визнає, що результат виконаної цими компаніями перевірки в базах даних та інших джерелах, визначених в контракті (договорі), вважається вичерпним тільки на даних джерелах та на даний момент часу.

Також вважаємо за необхідне звернути увагу спеціалізованих вчених рад та здобувачів наукових ступенів на те, що жоден документ, якою б компанією він не був виданий, не може бути універсальною гарантією відсутності плагіату. Тому, якщо у поданій науковій роботі іншими інституціями (особами) на інших джерелах буде знайдено плагіат, то здобувач та інші причетні особи нестимуть відповідатимуть відповідно до діючого законодавства.

Заступник Міністра



Ю.М. Рашкевич

**АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ
У НАВЧАННІ, ВИКЛАДАННІ Й НАУКОВІЙ (ТВОРЧІЙ) ДІЯЛЬНОСТІ
В ХЕРСОНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ**

Збірник нормативних документів

Умовн. друк. арк. 6,62. Зам. № 25.

Видавець і виготовлювач Херсонський державний університет.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ХС № 69 від 10 грудня 2010 р.
73003, Україна, м. Херсон, вул. Університетська, 27. Тел. (0552) 32-67-95.